

**Petri Martyris Vermilii Florentini uiri doctis. De sacramento
eucharistiæ in celeberrima Angliæ schola Oxoniensi habita
tractatio.**

<https://hdl.handle.net/1874/401949>

8

2

PETRI MARTYRIS
VERMILII FLORENTINI
uiri doctif. de sacramento eucha-
ristiæ in celeberrima Angliæ
schola Oxoniensi ha-
bita tractatio.

TIGVRI APVD ANDREAM
Gesnerum F. & Rodolphum
Vuysenbachium. Anno
M. D. LII.

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM
OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND ANATOMY
HARVARD UNIVERSITY
CAMBRIDGE, MASS.

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM
OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND ANATOMY
HARVARD UNIVERSITY
CAMBRIDGE, MASS.

IOAN. VVOLPHIVS

IOANNI BUTLERO VI-
ro nobili S. D.

VETVS ratio est iam usq; à pa-
trum nostrorum ducta tempo-
ribus, eaq; & nostra ipsorum & con-
plurium populorum firmata consue-
tudine, excipere munusculis eos, q;
è thermis, in quibus uel recuperan-
dæ uel tuendæ ualetudinis gratia la-
uerant, salui ad nos atq; incolumes
redeunt. Magnificus sanè mos est, &
ad mutuam beneuolentiam siue con-
ciliãdam siue confirmandam utilis,
quiq; amoris nexu quàm arctissimo
possit homines cum hominibus cõ-
iungere. Itaq; ut eadem mei, quod ex
tuis cõmodis capio, significãdi gau-
dij ratione utar Butlere, primum tibi
è thermis nostris saluo ad nos reuer-
so, uti debeo, gratulor, lætorq; pluri-
mum & tua & tuorum omnium bo-

na ualitudine: tum aut munus, quod
& ab amore nostro, & à tuis studijs
non sum alienū arbitratus, ad te mit-
to, meæ erga te beneuolentiæ quale-
cunq; indicium. Nam cū is sis, quem
Deus opt. max. qui unicus est fortu-
næ rector & moderator, non solū ita
magnis opibus, & fortuna splendida
atq; nobili dignum duxerit, ut ad ui-
tam liberalem & magnificam tuæ ti-
bi facultates, quantum satis est, suffi-
ciant, uerum etiam ad eò pio atq; ex-
celso animo te donauerit, ut neq; ge-
nus, neq; opes, neq; quicquam aliud
pluris quàm pietatis studium facias,
existimaui, literato munere tibi neq;
gratius quicquã forè neq; acceptius.
Verū ut quod qualeq; illud sit quod
tibi mitto munus, prius aperiam, q̄
rationes mei in mittendo eo consilij
exponā singulas: est liber Petri Mar-
tyris, quo uir ille doctissimus cum
multas res in Theologia nondū an-

tea satis explicatas, tum uero in pri-
mis illam difficilem & obscurã quæ-
stionem, quæ est de Christi in sacra-
mêto eucharistiæ præsentia, omnem
optimè explicauit. Nã cum ea de re
tam uarię sint doctorum recentium,
tamq̃ discrepantes sententiæ, ut pro-
uentibus doctrinæ euangelicæ ma-
gno impedimêto fuerit ea dissensio,
prudenterq̃ aliqui sibi uisi sint à ue-
ritatis causatota, quasi à re incerta ac
nondũ satis explorete percepta atq̃
cognita assensionem cohibuisse: hic
remouendi offendiculi studio suam
de eucharistia tractationem ita insti-
tuit, ut tres, quæ potissimæ esse uide-
bantur, opiniones argumētis in me-
dium adductis sane q̃ firmissimis di-
luat. Ac primũ quidem eam opinio-
nem, qua nature panis in naturam ac
substantiam corporis Christi cõuer-
sio, quam appellant transsubstantia-
tionem, statuitur, nõ tam absurdum

quam impiū dogma, confutat. Magno enim Turcis atq; infidelib. gentibus omnibus, quo minus ad fidem nostrā conuerterentur, impedimento semper fuit. Et ferūt quendam ex Turcis principem uirum, rogatum, qua de causa ipsi à ueritate nostræ fidei tantopere abhorrerēt, dixisse: nō posse se eius Dei, quem suo arbitrato modo faciant modo comedant homines, cultū atq; adorationē approbare. Quis uero est, qui si uideat sacrificum manu humana factum panem fumere, & ubi sacras solēnesq; uoces dixerit, profiteri, se ui uerborū illorū, uti Christus omnibus adorandus ex pane fiat efficere, non equè atque Turcæ ab hoc religionis genere abhorreat? Quamobrem errorem hūc refellit Martyr, ac quæ quantæq; rationes ad illū confirmandū afferuntur, eas omnes refutat, ac demonstrat nullas esse. Hoc errore ad hunc

modum remoto ac refutato ad eorū
opinionem transit, qui in eucharistia
panis & uini substātiā reliquā qui-
dem esse & manere integram, sed cū
ea corpus & sanguinem Domini ue-
re, & naturaliter, & ut ipsi solent di-
cere, realiter coniungi & commisce-
ri docuerunt. Atq; huius quidē opi-
nionis Martinum Lutherum autho-
rem & patronū fuisse ferunt. De quo
cum mea causa, ne uidear in mortuū
quicquam dicere asperius, tum etiā
propterea, quod eū errorem Petrus
Martyr omnem diligentissime refu-
tauit, nolo in præsentia plura dicere.
Duabus his opinionibus prorsus cō-
futatis accedit ad tertiam, cuius au-
thores & patroni statuūt symbola cū
rebus per solam ac nudā significatio-
nē sic cōiungi, ut præter signa inania
nihil in eucharistia faciāt reliquum.
Quam opinionem cōplures nostra
ætate uiri docti confidenter quidem

sed imprudenter tamen Zuinglio tri-
buerunt. Nam ut in hac sua de eucha-
ristia tractatione Petrus Martyr scri-
bit, libri Zuinglij ab illo ipso editi, te-
stes sunt locupletissimi, eū, signa po-
nere in eucharistiæ sacramento mini-
me uacua minimeq; inania. Ac quo-
niam nihil est tam impium tamq; in-
dignum hominis Christiani grauita-
te atq; constantia, quàm alicuius ho-
minis autoritate adductum, aut fal-
sum sentire, aut quod nõ satis explo-
ratum habeas sine ulla dubitatione
defendere: præteritis eorum qui ista-
rum opinionum patroni uidebãtur
esse, nominibus, opiniones ipsas Pe-
trus censet, ac rationes quæ utrinq;
afferuntur, sic existimat, ut q; neutri-
us in magistri uerba iurauerit, omni-
que huius aut illius factionis studio
uacauerit, quid uerum sit & scriptu-
ræ sacræ consentaneum, satis intelli-
gat. Ego uero qui librum hunc pri-
mum

mū quidem in Anglia excusum, hic
autem à me cum rerum & uerborum
indice locupletissimo iterum editū
ad te mitto, authoris exemplum imi-
tatus, ne quid nimis de patronis di-
cerem, nihil uolui dicere, ac tantum
ut uerè constaret quid de re propo-
sita quisq; constituerit, de promptas
ex eorum libris sententias sub finem
huius epistolæ apposui. Quæ ex cau-
sa ac ratione cū conscriptæ atq; ela-
boratæ ab authore, tū iterū à me edi-
ta huius tractationis, oēs, credo, intel-
ligēt, ueritatis studio neq; mihi neq;
authori fuisse quicq; prius atque an-
tiquius. ac ipsum quidem ut contro-
uersam rem tractaret exactius, An-
glis librum hunc dedisse, me uero ut
quem Angli penè soli haberēt, eum
ego Germanis etiā impertirem, ite-
rum edidisse. Ac quoniā hoc uterq;
propagandæ ueritatis studio fecimus,
tibi certe id beneficium in primis de-

beri arbitror, qui ueritatis cognoscē
dæ gratia procul à patria adhuc iuue
nis primum in Germaniam, ac deinceps
in Galliam, deniq; etiam in Ita
liã profectus es, atq; ut eius fructibus
liberius posses perfrui, in Germania
tandem confedisti. In quo nõ solum
Pythagoræ, & Platonis, & Aristote
lis, reliquorumq; doctorum homi
num & sapientium, qui sapientiæ cõ
parandæ nomine in longinquas ter
ras profecti sunt, uerum etiam, quod
in primis laudi ducitur, reginę Sabeo
rum & Pauli apostoli, qui & cognos
cendæ & docendæ ueritatis gratia
plenas periculorum simul ac mole
stiarũ peregrinationes confecerunt,
exẽpla imitatus ac secutus es. Quod
ego hic non alia de causa commemo
ro, quàm ut partim mei in te amoris
causas exponam, partim tuo exem
plo ociosos homines ad laborem &
ueritatis indagandæ studium extimu
lé,

lé, partim etiam ut in tam præclaris
tuis studijs te confirmem, atq; admo-
neã, ut in illo optimo ac rectissimo,
quod ingressus es, itinere strenue
& constanter progrediare. Quæ res
mihi ad meũ institutum profequen-
dum satis magnæ & graues causæ ui-
dentur extitisse. Quis enim est qui si
uirum bonum eundemq; multis uir-
tutibus præditum diligit, id sibi non
laudi duci postulet? Quis non iudi-
cet utilẽ esse rectæ uitæ exemplorũ
commendationem, præsertim in tã-
ta malorum copia? Quis eũ qui Chri-
sti cultor sit, non etiam si ipse ultrò
currat, incitan dum tamẽ esse putet,
ut suo se ipse cursu superet? Multa
profecto q̄ habemus charissima, ut
patriam, ut parentes, ut cognatos, ut
opes & honores, fortiter interdum
propter Christũ relinquimus, quo-
rum postea, si peregre degentes con-
temnimur, si parentum siue agnato-

rum consilijs atque auxilijs destituimur, si rerum necessariarum laboramus inopia, ut nos contemptorum atque abiectorum pœniteat, interdumq; in pristinum statum redeundi mala nos inuadat cupiditas, satan facit. Nec mirum est etiam constantissimos ac fortissimos homines in tantis aduersarum rerum & calamitatũ turbis & molestijs defatigari, & malorum sibi finem tãdem dari uelle, cum Christum ipsum inuictissimum regem nostrum tantus horror mortis inuaserit, ut angeli coelitus demissi consolatione confirmandus atque erigendus fuerit. Quid Israelitas commemorem primum quidem ad Aegyptum relinquendam promptos atque alacres, postea uero cum modo fames, modo fitis, & nonnunquam etiam hostes, quò minus ex locis desertis & incultis in terram promissam atq; exoptatam ingrederentur,

tur, eis obstarent, factos adeo igna-
uos atque desides, ut in Aegyptum
redeundi consilium semel atque ite-
rum ceperint? Quid uerbis opus est?
nemo tam fortis est, quin cum aut
primo aspectu rerum aduersarum,
aut diu multumq; in malorum undis
fluctuantem, tedium tandem inua-
dat atq; emergendi desiderium. Ego
certe, ut qd' de me ipse sentio, quod-
que sepe mecum reputo, ingenue fa-
tear, mihi de me nihil polliceor, sed
de Christo tamē hoc certissime per-
suadeo, ipsum me, quando res postu-
lauerit, sic corroboraturum esse, ut
omnia potius quàm ipsum deseram.
Ac si de eorum erga nos fide & be-
neuolentia dubium nobis esse nun-
quam potest, qui in nos benefici ac li-
berales semper extiterunt, profectò
non minus pie & prudenter eorum,
quæ Christus antea in nos contulit,
donorum magnitudine, eius in nos

fidé & amorem metiemur. Quò fit,
ut tu quoq; tibi de Christo, à quo bo-
na maxima accepisti, fidenter polli-
ceri debeas, eum tibi qua cepit qua-
que solitus est hactenus, gratia sem-
per affuturum esse. Id & si ego hæc
eius in te donorum uidens initia, de
te ipse mihi persuaferim, nòsque o-
mnes deceat de Christi in nos fide &
amore spes semper confirmatas ob-
tinere: tamen ut præclare est à D. Pau-
lo scriptum, nostrum est mutuis nos
adhortationibus subinde confirma-
re. Quod ego meæ summæ & propè
singularis erga te beneuolentiæ con-
scientia fretus, penè feci liberius
quàm oportuit. Sed quoniam id nò
feci solum inflammandi tui causa,
uerum etiam testificãdi amoris mei:
tu qui ipse es mei amãtissimus quod
ab homine tui amantissimo factum
est in optimam partem accipies. Mi-
hi quidem dubium non est quin ea
pares

pares, mediteris, cogites, quæ esse in
eo uiro debent, qui sit cum ecclesia
etiam afflicta, & penè oppressa mise-
ris temporibus, ac perditis moribus,
Christi fidem obfirmato semper ani-
mo professurus. Verum ut eò nostra
redeat unde est incepta oratio, quia
tua in me multa ac magna beneficia
extiterunt, estq; hominis Christiani
in inimicos etiã beneuolum ac pro-
pensum esse, ne tu, qui summus ami-
cus es, tua beneficia perdidisse poti-
tius quàm seminasse uideare, hoc mu-
nusculo, exiguo quidem illo, si me,
qui tantum in eo rursus excuden-
do parũ elaboraui, respicias, sed ma-
gno tamen & precioso, si authoris
doctrinam & grauitatem spectes, te
nobis ex thermis saluum redditum
excipere uolui. Id si tu, quod te pro
tua summa humanitate facturum es-
se credo, benigno animo accipies,
hoc certe consecutus ero, ut intelli-

gam meū munus tantum, quantum
mittens confidebam, apud te pōdus
habuisse. Vale. Data Tiguro, Hel-
uetiorum metropoli. VI. idus
Octobr. anno ab orbere-
dempt. *M. D. LII.*

PAPAE DE EVCHARISTIA
quæ sit Sententia.

EGO Berengarius indignus Ecclesie sancti
Mauritij Andegauensis Ecclesie diaconus,
cognoscens veram catholicam & Apostolicam fi-
dem anathematizo omnem haresim, præcipue eam,
de qua hæctenus infamatus sum, quæ astruere cona-
tur panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post
consecrationem solummodo sacramentum, & non
verum corpus & sanguinẽ domini nostri Iesu Chri-
sti esse, & non posse sensualiter, nisi in solo sacramen-
to manibus sacerdotum tractari vel frangi, aut fide-
lium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Roma-
næ Ecclesie, & apostolicæ sedi: et ore & corde pro-
fiteor de sacramento dominicæ mensæ eandem fidem
me tenere, quam dominus & venerabilis Papa Ni-
colaus & hæc sancta synodus auctoritate Euangeli-
ca & apostolica tenenda tradidit, mihiq; firmavit:
scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur
post consecrationem non solum sacramentum: sed
etiam verum corpus & sanguinem domini nostri
Iesu Christi esse: & sensualiter non solum sacramen-
tum: sed in veritate manibus sacerdotum tractari
frangi, fidelium dentibus atteri: iurans per sanctam
& homouision trinitatem: & per hæc sacrosancta
Christi Evangelia, eos qui contra hanc fidem vene-

rint, cum dogmatibus & consecratoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio. Quod si ego ipse aliquando contra hoc aliquid sentire, aut prædicare præsumpsero, canonum seueritati subiaceam. Lecto & perlecto sponte subscripsi. Hanc confessionem suæ fidei de corpore & sanguine domini nostri Iesu Christi à Berengario Romæ coram CXIIII. Episcopis factam misit Papa Nicolaus per vrbes Italiae, Germaniae, Galliae, & ad quaecunq; loca fama prauitatis peruenire antea potuit, vt Ecclesiæ, quæ prius doluerant de aduerso atque peruerso, postea gaudeant de reuerso atq; conuerso. Hæc scripta sunt de consec. dist. ij. cap. ego Berengarius.

Scotus in iij. quæst. iij. Nunc autem (inquit) tenet ecclesia panem transsubstantiari in corpus, vinum in sanguinem, sicut manifeste habetur

Extra de sum. tri. & si. catho. Firmiter, &c.

NAR

MARTINI LVTHERI DE EV
charistia Sacramento qua sententia.

TRES modi sunt secundum quos quippiam in loco est, nempe localiter, siue circumscriptiue, definitiue, repletiue. Primum est quidpiam in loco circumscriptiue seu localiter, cōprehensibiliter, hoc est, quando loca & corpora sibi ipsa conueniunt, sese mutuo contingunt ac metiuntur. Veluti in dolio est vinum aut aqua, quando vinum sibi non plus spacy sumit, nec doliū spacy plus suppeditat quā quantum vinum est. Eodem modo homo in aëre obambulans, non plus spacy ab aëre circū se sumit, nec aër etiam plus suppeditat quā quātus homo est. Secundo est quiddam in loco definitiue, incomprehensibiliter, quando corpus ipsum sic in loco est, vt tāgi nequeat, seq̄ non metiatur spacio loci eius in quo est, verū potest modo multum modo parum spacy capere. Locus quidem tangi & comprehendendi potest, ac mensurā longitudinis, & latitudinis, & crassitudinis habet, res autem quæ in eo ipso est, parem longitudinem, latitudinem, & crassitudinem cum eo in quo est loco non habet, imò nullam prorsus neq̄ longitudinē neq̄ latitudinem habet. Ad hunc modum sunt angeli et spiritus in locis. Adhunc modum legio diabolorum erat in homine, de quo scriptum est Math. 8. Ad hunc modum est & potest esse Christus in pane, est

nihilominus etiam se comprehensibilem & visibilem
ubicumq; velit, possit demonstrare. Nam quemadmodum
obsignatus lapis & clausae fores immota & immu-
tatae manebant, & tamen nihilominus corpus eius
pariter in eo loco erat ubi solum saxum ac solum li-
gnum erant: sic etiam est in sacramento pariter ut
panis & vinum sunt, ubi tamen panis & vinum
manent immutata & immota. Tertio res est in loco
repletive supernaturaliter, hoc est, quando quid in
omnibus locis prorsus est, omniaq; complet, & ta-
men à loco nullo comprehenditur, ac neq; etiam à
spacio eius in quo est, loci. Qui modus soli Deo tribu-
itur, ac rationis nostra captum sic superat, ut plane
comprehendi nequeat, ac tantum debeat fide in ver-
bo comprehendere. Hac Lutheri verba quanta po-
tuit fide & diligentia è Germanico in Latinum con-
uertere huc transcripta ex confessione eius quam de
sacramento edidit. Et extant in charta H. 3. facie
2. 3. 4. Porro in eodem libro I. facie 1. scribit: Cum
igitur fides nostra statuatur Christum deum pariter esse
& hominem, hasq; duas naturas unam personam sic
esse, ut persona ipsa diuidi à seq; ipsa separari non pos-
sit, certe potest se corporali & comprehensibili mo-
do nobis exhibere quocumq; in loco voluerit. Veluti
postquam resurrexisset fecit. Sed praeter hunc modum
etiam illo altero incomprehensibili uti potest, quem-
admodum ex Euangelio demonstrauius sepulchro
& clausis

et clausis foribus. Iam quoniam eiusmodi homo est, qui supernaturaliter cum deo una persona sit, et extra eum hominem nullus sit deus, sequitur cum modo tertio supernaturali ubicunque deus sit itidem esse et esse posse, ita ut Christi etiam quatenus homo est plena sint omnia: non quidem primo corporali et tangibili, verum diuino et supernaturali modo. Et ubi potes dicere: hic est Deus, ibi te oportet dicere Christum quoque hominem esse.

Idem in eadem confessione Y. 3. Intelligendum est etiam illud in primis, quod cum Euangelista uno ore omnes haec verba: **HOC EST CORPUS MEVM** quam simplicissime ponant, facile posse inde colligi, non esse hic figuratam locutionem, aut ullum tropum etiam. Nam si in his verbis tropus velus esset, certe vel unus aliquis ex illis, etiam uno verbo eius meminisset, quod vel textus alius vel alius intellectus esse potuisset.

Idem in Confessione minore B. 2. Ad hunc modum (inquit) sub Papatu traditum est, quemadmodum nos etiamnum statuimus et docemus, veluti vera ac prisca Christi ecclesia iam inde ab annis 1500. statuit &c.

Idem in Confess. maiore, V. 8. Quod pani (inquit) sit, id ipsum vere et proprie corpori Christi tribuitur propter sacramentalem coniunctionem. Errant igitur Schuermeri aequae ac glossa in Iure canonico,

cum Nicolaū Papam reprehendunt propterea quod
Berengarium coegit ad confessionem illam, qua dicit
se atterere dentibus suis verum corpus Christi. Atq;
utinam Papa omnes tam Christiane egissent ac pon-
tifex ille cum Berengario in ista confessione egit. Est
enim hæc vera sententia quod quisquis panē istum
comedit is comedit id quod verū corpus Christi est,
ac non tantummodo solum panem ut Vuiccleffus do-
cuit. Siquidē hic panis vere est corpus Christi, quem
admodum columba spiritus sanctus est, & flamma
angelus.

Idem in ead. Confess. Quoniam (inquit) hic sunt
verba dei **HOC EST CORPVS MEVM** cla-
ra & perspicua, nota ac certa verba, quæ nul-
lus vnquam tropus fuisse, neque in
scriptura neq; in vlla lingua,
oportet ea fide tene-
amus &c.

HVL D-

HVLDRICHI ZVINGLII

Sententia de Christi in sacra cœ- na presentia.

IN Confess. ad Carolum E. facie 7. Credo (inquit) quod in sacra Eucharistia, id est, gratiarum acti-
onis cœna verum Christi corpus adsit, fidei contem-
platione, hoc est, quod ij qui gratias agunt domino
pro beneficio nobis in filio suo collato, agnoscunt illius
veram carnem assumpsisse, vere in illa passum esse,
vere nostra peccata sanguine suo abluisse, & sic om-
nem rem per Christum gestam, illis fidei contempla-
tione velut presentem fieri. Sed quod Christi corpus
per essentiam, aut realiter, hoc est, corpus ipsum na-
turale in cœna aut adsit aut ore dentibusq; nostris
mandatur, quemadmodum Papista & quidam qui
ad ollas Aegyptiacas respectant, perhibent, id vero
non tantum negamus, sed errorem esse qui verbo dei
adversetur constanter adseveramus.

In Expositione fidei ad roge n Christianum E. fa-
cie 2. folij 36. 37. & c. Christum credimus vere esse in
cœna, imò non credimus esse domini cœnã nisi Chri-
stus adsit. Confirmatur: Vbi duo vel tres fuerint in
nomine meo congregati, istic sum in medio illorum.
Quanto magis adest ubi tota ecclesia ei est congrega-
ta? Sed quod corpus eius ea dimensione edatur, quã
isti dicunt, id vero est à veritate & fidei ingenio ali-
enissimum.

Adserimus igitur non sic carnaliter & crasse manducari corpus Christi, ut isti perhibent, sed verum Christi corpus credimus in cœna sacramentaliter & spiritualiter edi à religiosa fidei & sancta mente, quomodo & D. Chrysostomus sentit. Et hæc est brevis summa nostræ, imò non nostræ sed ipsius veritatis, sententiæ de hac controuersia.

In Complanat. Ierem. cap. 19. Sic (inquit) in Eucharistia fortius moueri ad gratias agendû animos piorum nemo negat cum sacris Symbolis pane & vi no velut ipsis Christi corpore & sanguine circumlatis, sensus etiam huc ducuntur ubi est animus. Sed tamen interim hoc non est obmittendum, externa ista nihil facere, nisi animus antea huc inclinet, quò Symbola tendunt.

Extat etiam eadem de re locus illustrissimus in Zuingly ad Illustrissimos Germaniæ principes Augustæ congregatos epistola. Quem D. Henrichus Bullingerus in suis ad cap. xi. epist. 1. ad Corinth. commentarijs integrû descriptum lectoribus æquis apposuit, nempe ut ipsum Zuinglium à moribus & calumnijs maleuolorum vindicaret.

Extat alius in Expositione fidei ad Christianum regem. Porro (inquit) quid sacramenta siue Symbola in cœna faciant aut possint, acriter certatum est aliquandiu inter nos: istis contendentibus quòd sacramenta fidem dare, corpus Christi naturale afferre, &

re, & ut presens edatur efficere soleant: nobis diuer-
sum quid non sine auctore sentientibus. Primum
quod fidem, quae in deum fiducia est, nemo nisi spiri-
tus sanctus dat, nulla res externa. Quamuis faciant
fidem sacramenta, sed historicam. Omnes enim pa-
negyres, trophaea, imò monumenta & statuae fidem
historicam faciunt, hoc est, monent olim aut quid-
dam esse factum cuius memoria refricetur, sicut est
panegyris paschatis apud Hebraeos, & seisachtheia
apud Athenienses, aut victoriam isthic loci partam
esse, sicut est lapis adiutorij. Hoc ergo modo Cæna do-
minica fidem facit, hoc est certo significat Christum esse
natum et passum. Sed quibus hoc significat? Fideli-
bus ac perfidis ex aequo. Vniuersis enim significat quod
ad sacramenti virtutem pertinet, Christum esse passum,
sive recipiant sive minus: at pro nobis esse passum, id
vero p̄ys ac fidelibus tantum significat. Nemo enim
pro nobis esse passum scit aut credit, nisi quæ spiritus
intus docuerit agnoscere mysterium diuinæ bonitatis.
Is enim solus Christum recipit. Fiduciam ergo in deum ni-
hil nisi spiritus dat. Nemo enim peruenit ad Christum
nisi pater eum traxerit. Deinde Paulus quoque omne
hoc disidium vno verbo tollit cum dicit, Probet autem
seipsum homo, ac demum de pane isto edat et calice bi-
bat. Cum ergo antequam accedat fidem suam explorare
debeat homo, iam nequit fieri ut in cæna fides detur,
adeffe enim oportet priusquam adeas. Secundo restitimus

aduersariorum errori, cum dixerūt, Symbolis istis pane et vino adferri naturale corpus Christi, quoniam verba hæc, Hoc est corpus meū, istud possint et efficiant. Nam obstat, cum quod supra diximus de verbis Christi, quæ corpus eius negāt posthac in mūdo fore, tū quod si verba istud possent, tū adferrent passibile corpus Christi, cum enim hæc verba diceret mortale adhuc habebat corpus, unde et mortale comēdissent Apostoli, nō enim duo habebat corpora quorū vnū esset immortale et insensibile, alterū vero mortale. Si ergo mortale edissent Apostoli, nos quale nunc edemus? nimirū et ipsi mortale. At nunc est immortale et incorruptibile quod prius mortale fuerat. Si ergo nos nūc mortale ederemus, iam iterū haberet mortale simul ac immortale corpus: quod cū fieri nequeat, nō enim potest esse mortale & immortale simul, sequeretur quod duo haberet corpora, vnum mortale quod ederemus cū apostolis, alterū autē immortale quod ad dexterā sedet non transiturū inde. Nisi vellemus dicere Apostolos quidē mortale corpus edisse nos autē immortale, quod q̄ absurdū sit, nemo non videt. Postremo restitimus aduersarijs cū præsens Christi naturale substantialēq; corpus edi adseruerūt, q̄ istud religio quoq; vetat. Petrus cum virtutē diuinā in venatione piscū inuisitata Christo adesse sentiret, dicebat, Exi a me dñe, ego enim homo peccator sum, stupor enim inuaserat eu. Et nos adpetitum habemus eden-

mus edendi ipsum naturaliter, velut anthropophagi? Quasi vero liberos suos quisquã sic amet ut deuorare aut mandere cupiat? Aut quasi non sint inter oēs homines immanissimi iudicati q̄ humana carne vescuntur? Centurio, Nō sum dignus, inquit, ut intres in ædes meas etc. At de illo Christus ipse testatus est quod simile fidẽ nō comperisset in vniuerso Israële. Quanto ergo fides est maior ac sanctior, tanto magis contenta est spiritali manducatione: & quanto ista melius saturat, tanto magis abhorret religiosã mens à corporali manducatione. Officiosa mulieres colere, lauando et vngendo Christi corpus solebãt, nō edendo. Nobilis senator Ioseph et pius simulator Nicodemus condimentis linteis sepulchroq̄ muniebãt, non edebant naturaliter.

QVAE SACRAMENTO-
rum virtus.

HÆC ergo incommoda, ô Rex, plane docent, neq̄ Eucharistiã neq̄ Baptismo, specie pietatis attribui debere, quibus religio & veritas periclitantur. Quid autẽ? anne sacramenta nullã habent virtutẽ?

Virtus prima. Res sanctæ et venerandæ sunt, utpote à summo sacerdote Christo institutæ et susceptæ. Ipse enim baptismum non tantũ instituit, sed et ipse quoq̄ recepit. Ipse non tantum Eucharistiã celebrauit, sed primus celebrauit.

Virtus secunda. Testimonium rei gestæ præbent.
Vniuersa

Vniuersa enim leges, mores ac instituta, authores suos inuiciaq; predicant. Baptismus ergo cum Christi mortem ac resurrectione significando predicat, eas vere gestas esse oportet.

Tertia virtus. Vice rerum sunt quas significant, unde & nomina earum sortiuntur. Transitus autem praeteritio qua deus filijs Israel pepercit, ante oculos poni non potest, sed Agnus eius rei symbolum vice illius proponitur. Sic et corpus Christi omniaq; in illo gesta cum oculis subijci nequeant, panis & vinum eius loco edenda proponuntur.

Quarta. Res arduas significant. Ascendit autem cuiusq; signi praeiudicium cum aestimatione rei cuius est signum. Ut si res sit magna, preciosa, & amplifica, iam signum eius rei eo maius reputetur. Annulus reginae uxoris tuae, quo eam despondit tua maiestas, illi non auri praeicio aestimatur, sed praeiudicium omne superat, quantumuis si substantiam reputes aurum sit. Quia symbolum est mariti regis, unde & omnium annulorum ei rex etiam est, ut si quando mundum suum nominatum vocet ac censeat, indubie dicat, Hic est rex meus. Hoc est, hic est annulus mariti mei regis quo mihi despondit. Hoc est symbolum indissinctae societatis ac fidei. Sic panis & vinum amicitiae illius quo deus humano generi per filium suum reconciliatus est, symbola sunt, quae non aestimamus pro materiae precio, sed iuxta significatae rei magnitudinem, ut iam non

iam non sit vulgaris panis, sed sacer: non panis tantum nomen habeat, sed corporis Christi quoque: imò sit corpus Christi, sed appellatione & significatione, quod recentiores vocant sacramentaliter.

Quinta virtus est. Analogia Symbolorum et rei significata. Elabet autem Eucharistia duplicem analogiam. Vnam quæ ad Christum pertinet. Vt enim panis humanam vitam sustinet ac fulcit, ut vinum hominem exhibeat: sic destitutam omnino spe mentem solus Christus restituit sustinet et latificat. Quis enim ultra desperatione contabescat qui dei filium videt suum esse factum? cum animo illum tenet veluti thesaurum qui eripi non potest, quo vero impetrare omnia apud patrem potest. Alteram habet analogiam quæ ad nos pertinet. Vt enim panis ex granis multis fit, vinum vero ex multis acinis confluit: sic ecclesia corpus ex infinitis membris in unum corpus, una in Christum fiducia, quæ ex uno spiritu provenit, coagmentatur et erigitur, ut sit verum templum & corpus inhabitantis spiritus sancti.

Sexta. Auxilium operumque adferunt fidei. Et hoc pro omnibus facit Eucharistia. Scis, o Rex, fidem nostram semper exerceri ac tentari. Cribrat enim cum Apostolis nos satanas sicut triticum. At qua nos arte peti? Domestica prodicione, per corpus enim velut per veterem ac ruinosam muri partem, admotis ad sensus nostros cupiditatum scalis, obruere satagit. Cum ergo sensus alio vocantur quam ut aurem illi præbeant, iam

ant, iam minus procedit eius consilium. Nunc autem
in sacramentis nō modo negantur sensus satanae sua-
delis, sed etiā fidei mancipantur, ut iam velut ancil-
la nihil aliud agant quā quod agit iubetq̄ hera si-
des, adiuuant ergo fidem. Sed palam loquar. In Eu-
charistia quatuor potentissimi imō vniuersi sensus &
carnis cupiditatibus velut vindicantur ac redimuntur
et in obsequium fidei trahuntur. Auditus cum
iam nō symphonias chordarū diuersarumq̄, vocum
harmoniam, sed caelestem vocem audit. Sic deus dile-
xit mundum ut filium suum unigenitum pro vita
illius dederit. Adsumus ergo fratres ut pro ea in nos
liberalitate gratias agamus. Ipsius enim filij iussu me-
rito istud facimus. Qui iam iam moriturus hanc grā-
tiarum actionē instituit, ut perpetuum amoris erga
nos sui mnemosynum ac pignus relinqueret. Acce-
pit autem panem, gratias egit, fregit, deditq̄, discipu-
lis haec sacra simul effatus de sacratissimo ore verba
Hoc est corpus meum. Aequē et calicē accepit, &c.
Cum ista inquam auditus accipit, an non totus con-
sternatur et admirabundus in hoc unū quod predi-
catur intentus est? Cum deū audit, cum amorē illi-
us, cum filium pro nobis neci traditū? At cum hoc
intentus est, an nō idem facit quod fides? Fides enim
est quae deo per Christū nititur. Auditus ergo cum
ad idem spectat, iam fidei ancillatur, iam fidem non
molestat suis frivolis istis cogitationibus ac studijs. Vt
sus cum

*ius cum panem videt ac calicem, quæ vice Christi vult
illius bonitatem ingeniumq; significent, an non et ille
fidei obsequitur? Christum enim velut ante oculos
conspicit, quem mens eius inflammata pulchritudi-
ne deperit. Tactus panem in manus sumit, qui iam non
panis sed Christus est significatione. Gustus Olfactus-
que et ipsi huc aduocantur, ut odorent quam suavis
sit dominus, quamq; beatus sit qui in illo fidei. Ut enim il-
li cibo gaudent et expergefiunt, sic mens hunc cælestis
speciei suauem nacta gustum gestit et exultat. Ad-
uocant ergo fidei contemplatione sacramenta, concor-
dant cum mentis studijs, quod aliàs citra sacramen-
torum usum non tantopere tantoq; fit consensu. In
Baptismo, visus, auditus, tactusq; aduocantur ad fi-
dei opus. Fides enim, siue ecclesie, siue eius qui bap-
tizatur, agnoscit Christum pro ecclesia sua mortem tulisse,
resurrexisse, ac triumphasse: idem auditur in bap-
tismo, videtur, ac tangitur. Sunt ergo sacramenta velut
frena quibus sensus, ad cupita sua excursuri, reuocan-
tur ac retrahuntur ut menti fideiq; obsecundent.*

*Septima sacramentorum vis est. Quod vice iurisiu-
randi sunt. Nam et sacramentum Latinis pro iureiur-
rando usurpatur. Qui enim vnus eisdemq; sacramen-
tis vtuntur, vna eademq; gens ac sancta, quædã con-
iuratio fiunt, in vnum corpus, inq; populum vnum co-
eunt. Quem qui prodit periurus est. Populus ergo
Christi cum eius corpus sacramentaliter edendo, in v-*

num corpus coniungitur, nam qui perfidus est, attā
mē sese huic societati audet insinuare, corpus Christi
prodit, tam in capite quā in membris. Quia non di
iudicat, hoc est, non tanti aestimat corpus domini, cū
quod pro nobis ille tradidit, tum quod illius morte li
beratum est. Vnum enim corpus cum ipso sumus.

Cogimur ergo velimus nolimus agnoscere haec
verba, Hoc est corpus meum &c. non naturaliter
ac pro verborum proprio sensu esse intelligenda, sed
symbolice, sacramentaliter, denominatiue, aut meto
nymicōs, hoc modo, Hoc est corpus meum, id est, hoc
est sacramentū corporis mei, siue hoc est corpus meū
sacramentale siue mysticum, id est, eius quod vere
adsumpsi mortūq; obieci, Symbolum, sacramentale et
vicarium. Sed iam tempus est, ne breuitatis oblitus
maiestatem tuam offendā, ad alia transire. Quae ve
ro iam diximus adeo firma sunt, o fortissime Rex, ut
nemo haecenus, quantumuis multi refellere tenta
uerint, ne mouere quidem potuerit. Quapropter ne
mouearis, si, qui lingua promptiores sunt quam soli
da scriptura, sententiam istam irreligiosam esse cla
mitent. Verbis hoc audacibus quidem sed ma
nibus gloriāntur, ad rem ubi ventū
erit leberide sunt nudiores.

R^{mo} DOMINO, D.
THOMAE CRANMERO ARCHIE-
piscopo Cantuariensi, totius Angliæ
Primate, Domino suo colendissimo
P. MARTYR Vermilius Flo-
rentinus Theologiæ pro-
fessor. S. D.

ONSVEVERUNT OR-
natissime Antistes, more pu-
blico & vetustissimo, qui li-
bros edunt, sibi deligere prin-
cipes in Repub. viros, quorum Augusto ce-
lebrique nomini eos inscribant, atque ex ea
re, commodum varium, multiplicemque fru-
ctum capiunt. Primum aduersus calumnia-
tores & sycophantas, firmum validumque
defensorem (ut arbitrantur) sibi compa-
rant: Deinde cum ab eius ordinis viris bene-
ficia plura in se collata recolant, hoc officij
genere (cum aliter non possint declarare)
conantur, quam gratum & memorem ani-
mum erga illos habeant. Solent præterea in

epistola, quam nuncupatoriam uocant, non solum patronum sui libri cumulatissimis laudibus celebrare, verumetiam quod tractandum susceperunt argumentum, pro viribus ornant, eius dignitatem, utilitatémque luculenter exponunt. Nec non quædam inserunt, quæ ad id elucidandum atque commendandum plurimum valere iudicauerint, quo à cupidis bonarum doctrinarum auidius legatur, & rudiores, quod est dicendum, facilius intelligant. Possunt ad hæc (fateor) qui æduntur libri, magnatibus illustribusq; viris ob alias complures causas dedicari, sed honestiores ego recensui, & quibus ipse permoueri debui, ut Reuerendissimæ amplitudini tuæ, meum hunc librum, qualis qualis est, offerrem. Quem enim potuissem alium abs te, mihi deligere propugnatorem veritatis Euangelicæ, et huius Eucharistici sacramenti, qui te sanctior, doctior, & firmior esset? certe neminem. Nam in patrono alicuius causæ, id cum primis requiritur, ut eam quam defendendam suscepit, & bene perceptam,

ceptam, & singulariter exploratam habeat. Quomodo alioquin id quisspiam tueatur, quod minime intelligit? Deinde ars, industria, et ratio agēdi exigitur, sine quib. interdū vel optimis causis cadere solemus. Tandem res postulat, ut patronus & summam fidem, & egregiam voluntatem habeat erga ea, pro quorum defensione ad illum confugitur. Quando quidem id nunquam feliciter perficimus, quod vel inuito, vel parum proposito animo aggredimur. At controuersia huius tantam peritiam habere Tuam Celsitudinem, certo scio, quantam in ullo alio difficile quis reperiat. Nullus profecto est ex patribus, quem non diligentissime obseruatis. Neque veterum aut recentiorum libri ulli extant, in quibus ego hisce oculis non viderim tua ipsius manu adnotatum, quicquid ad vniuersam hanc disputationē pertinet. Concilia, canones, pontificū decreta, quæ huc spectant, ipse tanto labore, quo ad hanc tractationem, in præcipua capita digestsisti, ut hæc nisi testis oculatus deprehendissem,

nunquam alijs narrantibus facile fuisset crediturus. Neque huius generis operam, studium, laboremque, solum in hoc Eucharistico negotio impendisti, verum idem quoque abs te factum obseruaui, quo ad omnia ferè alia dogmata, quæ nostra hac ætate maximè sunt in controuersia. Quamobrem non opus fuit, ut meum hunc libellum eo consilio tibi exhiberem, ut ex eo aliquid noui cognosceres (cum ego potius maiorem doctrinæ partem ex tuis laboribus hauserim) sed tantum ob id ad Tuam Celsitudinem hoc meum scriptum destinavi, quo tua censura (cum iure & merito sis Primas totius Angliæ) de illo statueres, notarè que in eo, quicquid à recto & orthodoxo sensu visum fuerit dissentire. Utque authoritate tua (quæ veluti est, ita summo loco haberi debet) ea protegeres, tue reris, atque defenderes, quæ iudicaueris diuinis literis consona, & cum Regiæ Maiestatis edictis pulchre conuenire. Taceo præterea multa, propter quæ in ista causa, non minori (quam tuum sit) patrocínio mihi opus fuerit.

fuerit. Negotium itaque (ut dixi) probe tenes. Ars etiam, ratio & industria tuenda quæ amplecteris, nequaquam Tuam Celsitudinem deficit. Quod inde possumus edoceri, quia sæpius cum aduersarijs & publice & priuatim es conflictatus, & mira vi doctrinæ, ingenij acrimonia, & agendi dexteritate, quæ vera esse cognoueras, à sophistarum spinosis & intricatis cauillis, asseruisti. Quæ vero non desit voluntas, imo præsentissimū animum habeas ad tuenda sana & Christiana dogmata, omnes p̄y satis intelligunt, qui tanto studio religionis instaurandæ te flagrare viderunt, vt hac vna de causa grauissimas inimicitias susceperis, multa comoda huius vitæ neglexeris, & horribilia pericula subieris. Equidem dum hæc mecum repperem, meq; viderem opera fortissimi alicuius ὕπερακτιᾶς egere, ad tui nominis auctoritatem confugi, sub qua protegerer ab his, qui nullum videntur finem facturum detrahendi, lacerandi, & nomen meum ubiq; mendacys impudentissimis traducendi. Nun

quam ego existimassem fore aliquos, nisi re-
 ipsa deprehendissem, qui tam subdolis astu-
 tibus, fraudulentis artibus, & amaris flagel-
 lis in hominem seuirent atque grassarentur,
 nihil mali de se vnquam meritum, qui que
 dicto vel facto leserit eorum neminem. Sed
 caueat sibi lingua istorum maledica, quoni-
 am aduersus eam (ut in psalmo legitur) pa-
 ratæ habentur sagittæ potentis, & quidem
 acutissimæ, vnâ cum carbonibus ex incen-
 so iunipero. Vt enim virulenta lingua inno-
 xios acerbe flagellat, sic illa diuini iudicij spi-
 culis tandem perfodietur & lacerabitur.
 Vtq; omnia dolosis uerbis inflammare ac in-
 cendere conatur, ita flammis æternis demum
 comburetur. Habes iam amplissime Præsul,
 quid me primum permouerit, vt hoc meum
 tenue scriptum Celsitudini Tuæ inscribere de-
 creuerim. Quare nunc alteram causam hu-
 ius mei consilij prodam, qua, vt alij (veluti
 ab initio dixeram) inducti sunt, vt suos li-
 bros eximijs uiris dedicarent, ita ego sum
 persuasus, vt meum hunc laborem tibi offer-
 rem.

NVNCVATORIA. 7

rem. Ea verò est benignitas tua & humanitas, merita & beneficia quibus me affecisti, pro quibus si velim iuste gratias agere, eaq; ut merentur ornare, & mihi nil præterea dicendum erit, & quantumuis ista prædicauero, magnitudine rei semper vincetur oratio. Idcirco de his potius nihil, quam indigne ac tenuiter dicere statui. Notum est iam omnibus, non solum me, verum permultos alios mei ordinis peregrinos, quàm humaniter exceperis, et exceptos quam benigne tractaueris, ideò hæc, ut probe cognita, ulterius prosequi desino. De tua item pietate, prudentia, fide, summisque virtutibus, optime intelligo non expectari ab hoc regno meum testimoniũ, cum sint omnibus testatissimæ. Plato de Isocrate dixit, ἡ φιλοσοφία τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς φύσεως τῆς διανοίας φιλοσοφίας τῆς πόλεως. Iudicauit itaq; Isocrati philosophiam (quæ doctrina et studio acquiri solet) ex natura provenisse. Ego vero Celsitudinem Tuam, & gratia et favore Christi adeo ornatam animaduerti, ut licet omnes natura simus filij iræ,

sicut ceteri, tibi nihilominus pietas, theologia, ceteraq; virtutes connatae insitaeq; naturaliter videri possint, adeo altas in tuo animo radices egerunt. Quare optavi saepius, & mihi à Deo pro magno beneficio dari velim, ut quantum teneor, tantum erga Tuam Celsitudinem gratum animū habeam, & ad tuas virtutes (quas ut dona Dei in te admittor) valeam quam proxime accedere. De his non plura, quanquam & voluntas hinc moleste auellatur, & rei dignitas maxima vi stilum ad se reuocet. Sed auribus tuis potius parcendum est, quam his obsequendum, à quibus penè cogor diutius tuas laudes celebrare. Scio enim quam nil difficilius ferre possis, atque de tuis ornamentis virtutibusque audire. Ideo, quia tutius in eo versabor, de argumento quod suscepi tractandum, postremo loco tecum aliquanto prolixius agā: Ibi enim minus periculi erit, ne te offendam, licet breuitate semper utendum esse apud Tuam Celsitudinem existimauerim, ut occupationum multiplicium & variarum, quibus

bus distineris, & quo ad Rempubicam, & quo ad Ecclesiam, ratio habeatur. Paucis itaque nonnulla decreui explicare, quæ si reticuissem, imprudens, nouator, audax, temerarius aut minus pius haberi forte possem, quasi sacramento Eucharistiæ honorem dignitatemq; suam ademerim, vel sacram cœnam ecclesiæ sine Christo voluerim obtrudere, vel alia huius generis persuadere, quæ ad impietatem, vel negligentiam religionis conducant. Malim potius aut mori, aut nihil esse, aut extrema quæq; pati, quam dogmata eius generis disseminare. Equidem in primis tantum huic sacramento attribuo, ut statuã Christi fideles id usurpando, summa beneficia consequi, quæ à Deo in hac vita sperari possint, modo ipsi aut vitijs, aut infidelitate non obstant. Tria vero nunc esse constituo bonorum capita, quæ homines vehementer expetant. Primum, vt vita quam nascendo acceperunt, sibi quàm diutissime prorogetur & conseruetur. Vellent ad hæc habere Deum sibi placatum atque propiti-

um, nam cum intelligant qui sapiunt, nunquam se vacare culpa, & noxæ cuiuslibet certam diuinitus pœnam deberi, nisi expiationem in promptu eamque certam habeant, miserrime viuunt. Postremo id prudentes optant, vt inter sese, iuste, commode, iucunde, ac tranquille agant, sine his enim & calamitose & infœlicissime viuitur. Hæc sunt in summa, quæ vbiq; ab omnibus, qui non desipiunt, cum primis desyderantur. Caput vero, præcipuumque horum trium, vt scilicet vita quam longissime protrahatur, quæ vtili salubrique cibo consequimur, id nos in sacra cœna obtinere certissimum est, vbi quemadmodum panis & vinum (quæ corpus alunt) communicantibus externe porriguntur, ita vere datur eorum animis, vt corpore & sanguine Christi (quæ in nostrâ data sunt redemptionem) per fidem vescantur, vnde totus homo noster, cum interior, tum exterior, ad summam fœlicitatem instauetur. Et hæc est vnica ratio māducandi corpus & bibendi sanguinem Domini, quam

quam scriptura sancta & probat et nouit,
 quando nimirum fide constanti & firma ap-
 prehendimus Iesum filium Dei seruatorem
 & dominum nostrum, in crucem dedisse su-
 um corpus, & sanguinem suum pro nobis
 effudisse, seq; nos sibi donatos à patre, ita esse
 complexum, sibi que cõiunxisse atque incor-
 porasse, vt caput sit nostrum, nos eius mem-
 bra, & caro de carne eius, os de osibus ei-
 us, maneátque & uiuat in nobis, & nos in
 ipso. In hoc tota cibi huius potusq; vis & ra-
 tio sita est, ad quam fides nostra triplici ver-
 bo excitatur & accenditur, quandoque in-
 teriori, dum videlicet, spiritus sanctus oc-
 culta, sed potenti vi, animos incitat ad hæc
 nobiscum repetenda, & uiua promptaque
 fide, complectenda: ad hoc idem ope sermo-
 nis Dei (nos extrinsecus percellentis vel so-
 no vel scripto) nonnunquam impellimur,
 denique, vt non desint infirmitati nostræ
 adminicula, Christus panem & vinum pro
 Symbolis adiecit in cœna, quæ per institutū et

verba eius efficiuntur sacramenta, id est,
 organa, quibus in mentibus nostris fidem spi-
 ritus sanctus excitat, ut per illam corpore
 et sanguine ipsius spiritualiter, sed tamen ve-
 re, aliamur et sustentemur. Quid igitur hoc
 cibi genere magis potest fidelibus ad vitam cō-
 ducere? Nonne ista manducatione manemus
 in Christo, et Christus in nobis? An expressi-
 us nobis promitti requirimus tantū bonum,
 quam cum ipsemet dixit: Qui manducat me,
 propter me viuet? Porro in Ioā. 6. docuit do-
 minus hāc simplicē, nudā, verā tamen, id est
 non confictā sui corporis manducationē, sui-
 que sanguinis potum, quæ postea verbi ex-
 terni adminiculo, nec non sensu panis & vi-
 ni, cum ad sacram mensam accedimus, vo-
 luit idem Dominus ut adiuuaretur. Quam-
 obrem qui vitæ diuinæ (æternæ inquam &
 felicissimæ) non est contemptor, quomodo
 Eucharistiam non maximi faciet? Quomo-
 do non eam, ut dulce suæ salutis pignus, non
 exosculabitur? Quomodo non eam in cœtu
 sanctorum non tam frequenter quam data
 fuerit,

fuerit, vsurpabit? Certe nullus, qui hæc secum paulò diligentius expenderit. Post vitam autem, quam in primis vniuersi appetunt, vt ea non degatur infœlix, cupiunt plerique omnes, numen diuinum habere placatum, veluti prius commemorauimus: Qua de re si persuasi non simus, diuexat animus, perturbant cogitata, flagellat conscientia, terrefaciunt creaturæ, vt vltices & seuerissimæ Dei vindices, nil in nobis, nil extra nos pacatum tranquillumue habemus, cœlum & infernum ex æquo timemus, Diabolum & Deum pari odio prosequimur: Nam illum vt carnificem, huc vero vt iudicem exhorremus. Adsunt itaq; nobis sacræ literæ, docentque non alia ratione placatum esse nostro generi cœlestem patrem, quam vnigeniti filij eius victima, per quam Deus fœdus æternum cum suis inijt, peccata ignouit, credentes in filios adoptauit, primogenito suo donauit saluandos & incorporauit, atque heredes cœlestis regni instituit. In perceptio-
ne autem Eucharistici sacramenti, mortis

Domini nostri, ac totius mysterij nostræ red-
 emptionis per incarnatum Dei verbum
 memoria refrixatur, testamenti Dei mentio
 repetitur, & per Christi sacrificium in ara
 crucis oblatum, beata Christi communio, et
 remissio peccatorum offertur. Quare in hoc
 sacramento, si rite & cum fide perceptum
 fuerit, non quidem vi operis, verum Christi
 gratuito beneficio, quod credendo apprehen-
 dimus, fatemur peccata ignosci, testamen-
 tum siue fœdus inter nos & Deum confir-
 mari, ipsumq; filium Dei vitam habentem
 in semetipso propter patrem, sic percipi, vt
 quicumque vera fide communicant eius
 carne & sanguine, viuant propter ipsum,
 & hereditatem cœlestem à fidelibus pro ra-
 tione huius vitæ adiri. Proinde hic non so-
 lum vitam, sed vitam ab ira Dei tutam at-
 que tranquillam nobis vendicamus. Qui-
 que Deum propitium atque fauentem, &
 filium Dei manentem in nobis habemus,
 quo gaudio, quibus delitijs, quo volupta-
 tum honesto genere destituimur? profecto
 nullo,

nullo, si vera & solida, non autem spectra
 & umbras persequamur. Et huius commo-
 di fecit mentionem Christus hoc sacramen-
 tum instituendo, cum daret corpus & san-
 guinem suum fide manducandum & bibe-
 dum, nimirum ad vitam fide sustinendam &
 alendam: nam inquit apud Lucam, Hoc fa-
 cite in mei recordationem: quod Paulus ma-
 gis explicauit, scribendo, Quotiescunque
 enim comederitis panem hunc, & biberitis
 de hoc poculo, mortem Domini annuntia-
 bitis, donec veniat. Deinde ab utroque,
 Luca videlicet & Paulo, ad calicem dici-
 tur: Hoc poculum nouum testamentum est
 per meum sanguinem, qui pro vobis effunde-
 tur. Idcirco quo ad reconciliationem cum Deo,
 remissionem peccatorum, & testamenti con-
 firmationem, nihil ipse finxi, nil commentus
 sum, nil adinueni, quod ex sacris literis non
 deprompserim. Postremo, quoniam homo
 non est ad solitudinem factus, verum socia-
 lis civilisque vitæ appetens, ideò cum iam
 statuit se per Christum numen diuinum habere

propitium, ac per eundem condonata sibi esse peccata, nil ulterius ad eius perfectam ab solutamque vitam requiritur, quamdiu hic vivitur, nisi ut cum alijs hominibus, qui appellantur in divinis literis proximi, coniuncte, summaque cum iusticia & charitate, degat. At istud sacramentum efficacissime ac vehementer nos huius admonet. Dū enim efficitur in mysterijs ἐνωσθησῶμεθα, quid aliud mente agitare debemus, quam nos esse unū corpus? quam nos esse sub Christo capite invicem membra? quam nos esse unum panem? id est, ita inter nos coniungi, ut infinita ferè tritici grana, in illum panem quem sumimus, coaluerunt, Certe lapidei sunt et ferrei, qui ad coniunctionem & charitatem inter fratres colendam, his monitis non permoventur, tygridibus quoque, immanissimisque bestijs efferatiores censebuntur, qui cum filium Dei pro inimicis vitam posuisse animadvertant, non adducantur ipsi, ut fratribus & proximis suis, pro quibus Christus mortuus est, pro viribus benefaciant. Conciliat
ho-

homines inter se mensa prophana, quando illam eandem habent, cur id non magis efficiat mensa Christi? Cum cibo feræ sauisimæ & cicurentur, cur homines his diuinis alimentis non mansuescant? Si fœdera & pacta cibo, potuque firmari consueuerunt, cur gratiam amicitiamque inter se communicando, filij Dei non constabulant? Horum procul dubio admonentur hoc diuino ritu, & scripturarum sanctarum verbis quæ in eo recitantur. Quod si admonitio (vt duri sumus, & ad iusta, honesta & sancta plus, quam inepti) parum aut non satis momenti existimetur habere: modo fides non desit, per sacramenta & verba Domini, spiritus sancti vis cordibus nostris adiungitur, quæ ad concordiam, pacem, & charitatem mutuam semper extimulat, ita vt non solum externa monitio adhibeatur, verum animi quoque, dum vnâ communicamus, intus calcæria diuini afflatus experiantur. Quamobrem vides amplissime Præsul, quæ insignia & eximia bona ego doceam nobis per Eu-

charistiam concedi. Eant modo μαρτυροῦ-
 στες, & clamitent quantum volunt, me
 sacramentum cœnæ Domini violare. In me-
 dium ipsi prodeant, & ostendant suis tran-
 substantiationibus, portentis atq; τρεπτοῦς
 γίας, quid amplius quam ego statuerim) so-
 lida fructus & iustæ commoditatis ex hoc
 sacramento, vel communicantibus, vel ec-
 clesijs attulerint: Commemorabunt manen-
 di in Christo, & ut Christus in nobis ma-
 neat, beneficium? Ego quoque illud statuo.
 Commemorabunt vitæ diuinæ cœlestis atq;
 beatæ consequutionem? Ego etiam illam po-
 no. Commemorabunt perceptionem corpo-
 ris & sanguinis Christi? Ego non minus
 quam ipsi eam astruo, sed quæ fide ac animo
 habeatur. Obijcient ne remissionem pecca-
 torum? testamentum confirmari? memori-
 am crucis & mortis Christi fieri? Non ar-
 bitror, quandoquidem vniuersa hæc ego
 pleno auditorio crebro docui. Opponent ne
 incorporationem (ut ita loquar) quam
 cum CHRISTO, & inter nos qui su-
 mus

mus eius membra, communicando per fidem assequimur? Nequaquam, istud enim & a me perpetuo inculcatur. Quid igitur proferent, cum in sacris literis nil præterea de Eucharistiæ Sacramento prodatur? Scio iam quid sint dicturi: Transubstantiationem auferens, præsentiam corporalem, carnalem, realem, atque substantialem tollis, hoc nos male habet, hoc, amplius quam tu posueris, nos asserimus, hoc abs te dissentimus. Audio, & de transubstantiatione, tum quia res est inepta, tum ideo quod plus satis in ea & in Disputationibus, et in Tractatione quæ illis præfixa est, egi, in præsentia nihil respondere statui. Verùm de corpore Christi quod me negare præsens esse, tanto peius requiritur, volo nonnulla satisfactionis causa proloqui. Si vos rogarem, quorsum ponenda sit huiusmodi, quam ipsi fingitis, præsentia, non aliud (quantum arbitror) mihi respondebitis, quam ut corpus CHRISTI & sanguis nobis coniungatur. Sed cum istius coniunctionis totum opus coeleste

ac spirituale, ad hoc ut locum habeat, præsentia hæc vestra, pro qua tantopere pugnat, minime requiritur. Quid hic, aut ullo contactu physico, aut locorum propinquitate, opus est? Quæso vos mihi dicite, cum sacræ literæ prædicant, non solum nos Christo copulari, verum etiam cum fratribus esse in vicem membra, ita ut simul unum corpus efficiamur: nonne fatebimini eos fideles qui sunt in Hispania, Italia, Germania, et Gallia, nobis coniunctos ita esse, ut sint nobiscum (quemadmodum Paulus dicit) in vicem membra? Scio non negabitis. Quod si istam unitatem, qua per Christum in unum connectimur, locorum interstitium & contactus physicus (qui nullus esse potest) nihil impediunt, cur absq; reali præsentia & corporali, negatis Christo nos vere coniungi? quod si non negatis, quare istam præsentiam tam importune vrgetis. Utq; planiori simili magisque expresso adhuc utar: Vir et vxor in sacris literis (ut scitis) vna caro & sunt & dicuntur. Nam inquit Adamus (vel per
Ada-

Adamum) Deus, Hoc nunc os ex ossibus
 meis, & caro de carne mea, propter hoc re-
 linquet homo patrem suum & matrem su-
 am, & adherabit uxori suæ, & erunt in
 carnem vnã. Atq; adeò proprium est hoc
 simile rei quam tractamus, vt Paulus ad
 Ephesios, ita corpus Christi ecclesiam faci-
 at, vt vxor est os & caro viri. Et tamen
 istam carnis vnitatem inter coniuges, nihil
 impedit, si (vt fit) vir interdum Londini
 fuerit ad aliquod tempus, & vxor Canta-
 brigiæ vel Oxoniæ manserit. Loci distantia,
 & naturalis contactus, qui tunc haberi nõ
 potest, minime conuincit vxorem & vi-
 rum inter sese, vnã eandẽque carnem
 non esse. Idcirco non est, quod vnitatis caus-
 sa cum Christo ineunda, adeò conemini cor-
 pus & sanguinem eius, aut pani aut vino
 alligare, vel (vt dicitis) sub speciebus pa-
 nis & vini operire. Sine his portentis vere
 Christo adiungimur, sine his figmentis Eu-
 charistia est integrum perfectumque sacra-
 mentum, & sine his prestigijs non minus

vera sunt CHRISTI verba, quibus dixit: Hoc est corpus meum, cum panem Apostolis porrigeret, ut in libro fusius declarabitur. Itaque ad hæc omnia stabilienda & confirmanda, corporali vel substantiali corporis Christi præsentia Ecclesia minime indiget. Nolim existimari tamen propter similia quæ induxi, coniunctionem quam habemus et inimus quotidie cum Christo leuem ducere, aut nimis extenuare, nam probe scio, scripturas ut illam quàm arctissimam demonstrarent, non solum consueuisse prædicare nos esse spiritu, merito, & intercessionem Iesu donatos, eiusq; afflatu & spiritu, cū agi, tum viuere, sed etiã illum ipsum esse nobiscū, per fidem in cordibus nostris habitare, caput nostrū esse, eumq; in nobis, & nos in ipso manere, in eo nos renasci, carnemque eius & dari & accipi, ut manducetur atque bibatur. Verum locutiones huius generis intelligo metaphoricæ esse, nam sermones de his rebus non tam facile habentur proprii, siquidem voces, ut vel hoc vel illud significat

gnificent, ad humanum institutum sunt definitæ. Quare ad cœlestia & diuina cum peruenitur, animalis homo, qui tanta arcana non intelligit ea nec nominare quidem potest. Vnde spiritus sanctus, quo nostræ infirmitati consuleret, cum lumen & sensum, quæ nostram naturam superent, concesserit, ad has quoq; metaphoras se demisit: Videlicet habitandi, manendi, comedendi atq; bibendi, vt nobis hæc diuina & cœlestis cõiunctio quam habemus cum Christo, quocunque modo innotesceret. Has autem loquendi formas, cum duo videamus in se complecti, summam nimirũ efficaciam, significationẽ vero non propriam, sed translata, necessarium est, vt eas non temere, sed prudenti spiritualiq; cautione interpretemur. Quæ tũc adhibetur, si earũ sensum, potissimum quando ad sacramenta applicatur, nõ plus æquo extenuemus, neq; illi nimium quã par sit, attribuamus. Hyperbolæ patrum, et Anabaptistarũ cõtẽptio, Sacramenta (et hoc potissimum de quo

non aliunde quam ex diuinis literis comparata, quid Christo iuxta vnā naturam, quidue iuxta alteram conueniat. Itaque præsentia corporis Christi, quam ego ab Eucharistia remoueo, est, qua vel vbique diffundi, vel in multis locis esse pro eodem tempore statuitur, ita vt quantitatem & circumscriptionem, quæ propria & necessaria est humano corpore exuat. Vnde si quis per præsentiam, fidei nostræ perceptionem intelligat, qua ipsi ascendimus in cœlum, & Christum in sua maiestate gloriæque, & mente & spiritu amplectimur, cum illo facile consentiam. Ab illorum vero sententia maxime abhorreo, qui corpus clausum & operatum in pane & vino, & vel vt contendunt sub harum rerum speciebus asserunt, idq; vt ipsum ibi colant, adorent, & in summa, idolum erectum habeant. Hoc est caput, & fons totius contentionis, in hoc potissimum situs est totius præsentis controuersiæ status, de quo si non bene, pure, & clare decernatur, semper habebunt aduersa-

riꝝ, quo superstitiones ac idololatrias (quas Ecclesia obtrudunt) specie aliqua pingat, colore ornent, & sophisticis captionibus defendant. Vtique paucis totum complectar, duo hæc enixe contendo. Vnum, hoc sacramentum cœnæ diuinæ præter usum nihil esse. Quod ut verum sit, cætera sacramenta fidem faciunt. Alterum est, quod etiam dum illo utimur, corpus CHRISTI & sanguinem sola fide tenemus. Quique secus docent, & quæ ipsi non intelligunt, neque ab alijs intelliguntur, dicunt, & in huiusmodi obscura atque inextricabilia, sese scripturis non cogentibus, vltro coniungunt. Et sententiæ quam dixi, hæc est basis, robur, & fundamentum, quod proprium est suumque diuinæ naturæ, ut sit vbique per substantiam, & omnia impleat: è diuerso autem, hæc humanæ naturæ fors est atque conditio, ut definitio loco & mensuris & spatijs contineatur, neque ad multa vel ad omnia loca sese pro eodem tempore diffundat. Hoc sensus ita esse testatur, humana ra-

tio confirmat, & nulla scriptura diuina vnquam aliter facta esse probat. Hoc Patres non semel protulerunt, hoc etiam si inuertatur, secusq; (vt a multis fit) doceatur, nulla commoditas importabitur, quam eandem non habeamus, dum nostræ, id est modo expositæ sententiæ, inhaeremus. Proinde hi qui aduersum me clamitant, quod cœnam Domini sine Christo, hoc est absque illius corpore & sanguine habere doceam, hoc sibi responsum habeant: si præsentiam corporis Christi velint, eius apprehensionem per fidem, quæ nobis verborum & symbolorum significatione offertur, & beneficio Domini exhibetur, eam (vt iam dixi) libens & volens admitto. Nam quemadmodum lux, color, sonus (et id genus) licet loca remota sint, nostris attamen sensibus dicuntur præsentia, dum illa percipiunt, ita poterit, iuxta hæc significationem præsentia corpus Christi dici adesse, eo quod ipsum fide complectamur. Et recto sanoque iudicio si res decernenda sit pro exposita ratione,

corpus Christi dicetur longe magis creden-
 tibus adesse, ac illæ qualitates, quæ loco di-
 stant, & nihilominus percepta sensibus,
 præsentia esse dicuntur; quando quidem fidei
 arctior est complexus & multo firmitus re-
 bus creditis hæremus, quam sensus aut ratio
 his que naturali sua facultate compren-
 dunt. Et de hac præsentia corporis Christi
 videri possem tam satis aperte, quod senti-
 am expressisse, nisi animaduertem posse
 Celsitudinem Tuam fortassis admirari (vt
 est emuncti iudicij, & amans puræ, simpli-
 cisq; locutionis, potissimum in re theologica
 cur ego in questionibus harum disputatio-
 num, voces realiter, substantialiter, corpo-
 raliter & carnaliter, usurparim, cum exo-
 ticæ sint, & à phrasi diuinæ scripturæ pror-
 sus alienæ. Istud idem Reuer. Antistes, ego
 quoque sensi, & meo arbitratu si mihi per-
 missum fuisset vt loquerer, ab his vocibus
 vt peregrinis, addas etiam barbaris & am-
 biguis, omnino abstinuisssem. Cæterum ad il-
 las partim receptus in scholis vsus, partim
 ad-

adversariorum importunitas me impulit, qui me quo (ut arbitrabantur) evidentius medium tenerent, & quasi evertentem funditus Eucharistiae sacramentum, magis apud plebem rudioresque sacrificos traducerent, his crassioribus verbis praesentiam Christi sub speciebus (ut dicunt) panis & vini, tum ipsi vehementer affirmabant, tum è diverso me illam haereticissime negare, quanta cum efficacia poterant, inuulgabant.

Hic interdum, qui meae sententiae atque doctrinae fauebant, suscipiebant (cum adessent forte fortuna) eam tuendam, & quia conflictus inter eos & adversarios nostros his eisdem vocibus frequentissime intercesserat, Idem me saepius rogarunt, ut de corporis Christi praesentia, iuxta harum vocum significationes, dicerem semel expedite quaque apertissime, quomodo statuendum iudicarem. Hinc sane contigit, ut in scholis nonnunquam his adverbis usus fuerim. Scholasticos itaque Theologos, hi saeculi pri-

mos habent authores, illis enim verba ista (licet barbara) idonea visa sunt, & quam commodissima ad res ἱ.μ.πατικώτερον exprimendas. Verum ne hic ambiguitate laboremus, quomodo ego ista accipiam, operæ pretium fuerit explicare. Quando Christi corpus realiter, substantialiter, corporaliter, et carnaliter adesse nego, propterea non est inferendum, nos ficte, simulate, aut phantastice corpus Christi comedere. Nam si per has voces rei veritatem intelligant, non inficiabor corpus Christi vere à nobis percipi, quod enim fide comprehendimus, non falsum, non fictum, non simulatum, neq; phantasticum haberi debet. Alioquin mors & resurrectio CHRISTI, quæ credimus, cum præterierint & præsentia non adsint, ficta essent & phantastica, atque veteres qui CHRISTVM percipiebant, habueruntque nobiscum eundem potum & cibum spirituales, cum eius corpus & sanguinem, quæ comedebant & bibe-

bibebant fide, præsentia realiter & corporaliter non possent habere (nondum enim filius Dei ea assumpserat) dicerentur fecte, phantastice, & simulate hæc habuisse, quod absurdissimum esset: Quandoquidem fides nil est aliud, quam vis & facultas quædam nostris animis diuinitus concessa, qua rebus verissimis atque firmissimis assentimur. Idcirco non potest, vel facta vel simulata complecti. At si per istas particulas contendant (ut re vera contendunt) corpus Christi simul & eodem tempore in multis diuersisq; locis esse atque diffundi, huic sensui ego resisto, hic ego pugno, hæc putent qui legunt, me negare. Addo etiã his verbis corporaliter et carnaliter, sane iudicãtib; perceptionẽ sensuum referri: Ideo cum Christi corpus, nec sensu, nec ratione capiatur, ea liberius repudio. Atq; hinc accidit, ut cum inter me & aduersarios de quæstionibus transigendum esset, duo hæc duntaxat, corporaliter et carnaliter obtuli,

quibus modis negabam, corpus & sanguinem Christi adesse, non quod eis, aut volēs, aut libens vterer, sed quod ea vsurpare, vti exposui, coactus fuerim. Imò postremò cum disputandum esse, iamque oporteret quæstiones exprimere, veriti Antagonistæ, ne suffugium aut stropham in aduerbijs his, corporaliter & carnaliter, occultarem, quo res (vt putabant) magis perspicue proponeretur, alia duo, realiter & substantialiter, voluerunt adiecta. Quicquid itaque hac parte peccatum est, non mea voluntate, sed aliorum vitio est admissum, huiusque rei testem habeo Reuerend. D. Doctorem Coxum Regiæ Maiestatis institutorem & Oxoniensis vniuersitatis dignissimum Præsidentem, de cuius prudentia, doctrina, & pietate, nunc non est dicendi locus, quæ tamen per seipsa in eo sic perspicua sunt, vt longelateque, id est, & in schola, & in Ecclesia, & in aula resplendeant. Is dum aduersarij mei de quæstionibus, ita (vt dixi) cauillarentur, non solum interfuit, verum
ob

ob magistratum quem ibi gerit, toti negotio præfuit. Cognouerunt quoque id ipsum Reuerendissimi Domini Visitatores, viri et clarissimi & omni virtutum genere ornatisissimi, coram quibus egerunt semel aduersarij mecum, & satis contentiose, de propositarum questionum quam suspicabantur ambiguitate, neq; inter nos alia ratione cõuenire potuit, nisi me recepissem, corporaliter. & carnaliter, pro eodem habiturum, atque si dictum esset, realiter atque substantialiter Super hac re prolixius ad Reuerend. D. T. scribere volui, quod multos offendendos his vocibus facile suspicer, cum iam aliquos, eosque pietate ac eruditione insignes, non libenter eas audiuisse animaduverterim. Qui forte mihi nunc erunt æquiores, cum intellexerint, & cur ista usurparim, & qua significatione vel affirmem vel negem corpus & sanguinem Domini sacrae coenae adesse. Idq; ut rursus quam paucissimis patefaciam. Hæc nobis vere dari & offerri assero cum verbis tum symbolis, dum potenter &

efficacissime per ista significantur. Atque
 vicissim, communicando, nos eadem vere
 accipimus, quando quæ verborum & sym-
 bolorum significatione porriguntur, pleno
 solidoque fidei assensu complectimur. Vnde
 fit ut cum Christo quam arctissime iunga-
 mur, quemque in baptismo, regenerationis
 beneficio adepti sumus, eundem in nos rur-
 sus magis ac magis per sacramentum cibi
 traicimus, quandoquidem natura compa-
 ratum est, ut iisdem alamur, quibus con-
 sistimus. Et si salui esse volumus, tamdiu
 curare debemus, ut CHRISTVS in
 nobis maneat, & nos in eo, quoad toti con-
 uertamur in ipsum, & ita conuertamur, ut
 nihil nostri, conuata inquam mortis, corru-
 ptionis atque peccati, reliquum fiat. Tan-
 dem id superest Amplissime Præsul, ut duo
 vitia deprecet, in quæ libere fateor me scri-
 bendo incidisse. Vnum est, quod interdum
 occurreret in meo libro, idem bis tære re-
 petitum, quod porro acutis & eruditis
 hominibus permolestum esse consuevit, qui
 vel

vel non moniti, per se ipsos multa vident,
 & omnia sibi exponi superfluum ducunt,
 nedum æquo animo patiantur subinde ea-
 dem inculcari. Attamen cogitandum,
 quod hæc, & si pariant eruditis fasti-
 dium, nihilominus quandoque repetitio at-
 que congeminitio eorundem, utilitate non
 caret. Etenim hac tam infœlici tempe-
 state, hæsit ita profunde hominum men-
 tibus transsubstantiationis, & corpora-
 lis præsentie CHRISTI in eucharistia
 opinio, eamque vulgò tantopere exoscu-
 latur, & in delitijs habent, vt mirifice im-
 pediantur auocenturque animi, ne rationi-
 bus nostris & veritati secus manentibus
 attendant. Vtque alte stertentibus vna vel
 altera inclamatione satis non est vt ex-
 pergiscantur, ita his excitandis à veterno
 receptæ opinionis, aliquid semel dixisse non
 sufficit. Vnde non parum me arbitrabor con-
 secutum, si apud hoc superstitiosum homi-
 num genus, eadem sæpius monendo ali-
 quid profecero. Suadeat itaque charitas

erga errantes eruditis & sanis lectoribus, ut hoc fastidium boni consulant. Alterum quod mihi posco ignosci, est ruditas & imperitia scribendi, nam cum ab adolescentia in bonis artibus parum feliciter fuerim institutus (ut quandoque iuuenibus, præceptorum vitio vsuuenit) nunc latine, pure, ac facilliter, vel dicere vel scribere, minime possum. Quare velim meminerint, cum Tua Cel situdo, tum omnes ad quorum manus ista peruenerint, non esse omnia ab omnibus requirenda. Equidem quod potui præstiti, nec voluisssem eruditas aures meis ineptis lubricationibus obtundere. Verum ut hæc æderem, non meapte sponte factum est, sed improbitas maluolorum id extorsit. Quamobrem Tuam Reuerendiss. C. obsecro, per illam benignitatem, qua soles & literas & religionem fouere, ut quæ offero, grato animo digneris accipere, & quæ in eis minus recta videbuntur, libere improbare, ac è diuerso, quæ orthodoxa & sana deprehenderis, tua constanti authoritate atque beneuolofauiore

NVNCVPATORIA. 37

*fauore tueri. Deus Optimus Maximus,
Tuam Celsitudinem ad multos annos,
cum Regno, tum Ecclesiæ, in-
columnem seruet. A-
men.*

TRACTATIO DE SA

CRAMENTO EVCHARISTIAE, HA-
bita publice Oxonij, per D. PE-
TRVM MARTYREM Vermili-
um Florentinum, in ea academia Sa-
cræ Théologiæ publicum & regium
professorem, cum iam absoluisset in-
terpretationem XI. capituli
prioris Epistolæ ad Co-
rinthios.

CONTENTIONES DE

*Sacramento Eucharistiæ sub-
ortæ hunc procul dubio sco-
pum habent, vt intelligatur
modus coniunctionis corporis & sanguinis
Domini cum symbolis panis & vini, vel
vt alij apellant, cum speciebus sacramenta-
libus. Quoniam apud omnes constat sacra-
mentum hoc appellari CORPORIS et
SANGVINIS Domini, ideo oportet
aliquo modo hæc ista sacramento contineri.
Cæterum nos hæc indagando non omnia re-
feremus*

Status que-
stionis de
Euchari-
stia.

feremus quæ vltro citroq; iactantur, ne res
 quæ alioquin per sese obscura est, magis in-
 uoluatur, & ne tractatio in immensum cre-
 scat. Ordo autem & dispositio doctrinæ ad
 quatuor capita redigetur. Agemus primū de
 ea coniunctione, qua panem & vinum di-
 cunt vulgò trāssubstantiari in corpus et san-
 guinē Christi, quæ videtur summa copulatio
 sacramenti cum rebus. Deinde excutiemus
 aliam sententiā, q̄ statuit panem quidē et vi-
 nū quò ad suas integras & ueras naturas, in
 sacramento retineri, et ita retineri, ut sibi ad-
 iunctim (vt loquuntur) naturaliter, corpora-
 liter, et realiter, verū corpus Christi et san-
 guinē habeāt. Tertio loco expendetur, quod
 alij dicunt, ista minimè coniūgi inter se alia
 ratione quàm sacramentali, id est per signi-
 ficantiam et repræsentationē. Postremò, indi-
 catio inducetur, qua ex opinionib. pertinenti-
 bus ad secundam & tertiam sententiam, eli-
 cietur, quātū uideatur magis ad pietatē face-
 re ī hac sacramētali negotio. Auspicabimur
 itaq; ab opinione trāssubstantiationis, partim

Quatuor
 capita sunt
 hic tractan-
 da.

quia crassior est, deinde quod recentior, & quia reliquæ duæ sententiæ eam & concorderiter & paribus studijs expugnant. De illa scribitur à Magistro sententiarum in 4. lib. 8. 9. 10. 11. distinct. Vtq; in summa dicam, ita se habet. Minister ad hoc ordinatus, dum verba profert à Domino instituta, super debita & conuenienti materia, id est, pane et vino, modò intentionem (vt loquuntur) habeat hoc agendi, substantia panis & vini, conuertitur in substantiam corporis & sanguinis Christi, atque ita conuertitur, vt accidentia conuersæ aut euersæ substantiæ manent absque subiecto, quæ tamen voluerunt nonnulli corpori Christi, quod successit, in-niti, verum hoc ideò falsum est, quia reuera corpus Christi talibus non afficitur accidentibus. Conati sunt alij subycere illis aërē vt naturale fundamentum, quod item cum probari non possit, omnes ferè huius sententiæ patroni ea consentiunt pendula esse, & absque subiecto manere. Volunt deinde hæc accidentia quæ videntur & sentiuntur, significare

Opinio q̄
statuit trās
substantia
tionem.

finificare nobis corpus Christi verum, quod
 habeant in se velatum & opertum. Progre-
 diuntur postea ulterius, & aiunt: Istud Chri-
 sti corpus delitescens sub illis accidentibus,
 esse signum cum ipsius corporis Christi quod
 in cruce pependit, tum etiam mystici corpo-
 ris, id est societatis electorum atque prae-
 destinatorum hominum. Vnde Magister sen-
 tentiarum, inquit, esse hic aliquid quod tan-
 tum est signum, atque id ponit esse species vi-
 sibles, aliud quod res est & signum, nimi-
 rum corpus Christi, quod occultitur sub ac-
 cidentibus, id enim res est, si referatur ad spe-
 cies visibiles et signum, si spectes mysticum
 corpus: Aliud inquit est, quod signum nullo
 pacto dixeris, sed rem tantummodo, nimirum
 corpus mysticum, quia ita significatur, ut
 nullius rei amplius signum existat. Quae po-
 stea in actione horum mysteriorum interse-
 runtur, non inquit necessaria esse, sed tantum
 gratiarum actiones, aut preces interpositas:
 Et si quaesueris ab eis, quomodo tantum cor-
 pus eo paruo pane contineatur, dicunt hoc

non esse per modum quanti, nec etiam loca-
liter, vel vt loquuntur, definitiuè, sed per
modum substantiæ, vt que dicunt, sacramen-
taliter. Neq; habent pro absurdis, in hoc sa-
cramento cōtineri duo corpora eodem loco,
quoniam id ponere cogūtur, etenim inter pa-
nis accidentia est quantitas, & ea quidem
corporalis. Item non abhorrent vt idem
corpus verè in pluribus locis existat, & ho-
minem concedunt iustæ proceritatis & sta-
turæ, vt Christus fuit in cruce, vtq; ad iudi-
candum veniet: Non solum in paruo pane,
sed etiam in quàm minima parte eius, verè,
sed inuisibiliter contineri. Plura possent ad-
huc referri quo ad istā sententiā, sed uolo hæc
satis esse nostræ tractationi. Qui plura desy-
derat Magistrū sententiarum loco citato cū
suis infinitis interpretibus potest consulere.
Conuersionis autem siue trāssubstantiatio-
nis hæc afferunt argumenta.

¹ PRIMVM, Scriptura sancta id sua-
det. Nam Ioan. 6. promisit Dominus carnem
suam se daturum esse, non solum pro mundi
vita,

Argumēta
pro transf-
substantia
tione.

vita, sed ad manducandum: & adiecit, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam. Aiebat præterea se panem esse de caelo, & quidem vinum, quem pater dedisset, ubi aperte pollicebatur seipsum daturum manducandum ad similitudinem panis: & quod promisit bona fide præstitit, vt Evangelistæ in extrema cœna factum attestantur. Atq; id quod traditur, corpus Domini esse, Paulus demonstrat, cum inquit: Qui manducat et bibit indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Itē, iudiciū sibi manducat et bibit, nō dijudicans corpus Domini. Sed robur argumenti totū in illis verbis consistere aiunt, quib. dicitur, Hoc est corpus meum, quæ clara esse cōtendunt, nec expositionibus egere, et nobis (inquiunt) pro reuerētia quam debemus verba Dei, opus esse illis credere, nam in ea conspiciunt Evangelistæ, Matthæus Marcus, & Lucas, item Paulus apostolus priore ad Corinthios, et nisi res esset magni momenti, & ita simpliciter accipienda, vt sonat, tanta

concordia inter se non consensissent Aposto-
li. Quod si tropis liceat eludere, nihil iam (in-
quiunt) ab hæreticis tutum erit.

Deinde, propositiones huius generis, vt
ista, Hoc est Corpus meum, accipi debent,
vt subiectum & prædicatum idem repræ-
sentent ac referant, sitque (vt in scholis dici-
tur) identica propositio, nisi aliquid ante uel
postea in sermonis cõtextu reperiatur, quod
nos ad tropum vel allegoriam adigat, quod
hoc loco non inuenitur. Imò si rectè inspici-
as quæ consequuntur, ad simplicitatem pro-
positionis nos potius reuocant. Nam dici-
tur, Quod pro vobis traditur: manifestum
verò est pro nobis fuisse traditum ipsissimū
Christi corpus.

- 3 Præterea quæ natura & specie discreta
sunt, & à dialecticis vulgò appellantur,
disparata, vt homo, equus, & lapis, ita se
habent, vt nullo pacto de se mutuo prædica-
ri possint, etenim verum nunquam erit, ho-
minem esse lapidem, vel è diuerso: Corpus au-
tem Christi & panem in hoc sensu esse dubi-
tat

rat nemo, quare nunquam verum erit dicere de pane, quod sit corpus Christi, ideo quando protulit Dominus, *HOC EST CORPUS MEUM*, necessarium est abijisse substantiam panis.

Additur: Christus non temere usus est 4 verbo substantiuo presentis temporis, ut diceret, *Hoc est corpus meum* potuisset sanè dicere, *Hoc significat corpus meum*, *Hoc representat corpus meum*, *Hoc est figura corporis mei*, vel *signum corporis mei*: aut si hic panis est corpus meum, quæ omnia cum euitarit, simpliciter accipiendum est dictum, ut ipse protulit.

Ad hæc si maneret substantia panis, duæ 5 substantiæ simul manerent, & quidem corporeæ, atque se mutuò penetrarent, quod ponendo transsubstantiationem remouetur.

Rursus emmineret periculum ne populus 6 in idololatriam incideret. Nam cum Christi corpus adorandum sit, si panis ibi remaneret, is quoque adoraretur.

7 Neque ex dignitate videtur esse corporis Christi, ut hoc pacto vel pani vel vino coniungatur.

8 Argumentantur & à ratione sacrificij. Nam si corpus Christi à ministro offertur, oportet ut ipsum habeat, & ibi conspectui Dei sistat, nisi velimus dicere eum rem tantum significatam & adumbratam offerre.

9 Clamitant postea omnino patres à se sta-

Patres pro
se citant.
Irenæus.

re. Irenæum in primis citant, qui ait in 5. libro: Quando mixtus calix & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi. 4. lib. ferè idem di-

Tertull.

xii. Tertullianus item libro 4. ait, Christum acceptum panem, & distributum discipulis

Origenes.

corpus suum fecisse. Et Origenes in Mattheum cap. 26. ait: Panis iste quem Deus verbū, corpus suum esse fatetur, & quæ sequun-

Cyprianus.

tur. Cyprianus in sermone de cœna Domini: Panis iste communis, in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitam: Ac rursus in eodem sermone, Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie sed natura,

natura mutatus omnipotentia verbi, factus
 est caro. *Ambrosius de sacramentis lib. 4. Ambrosius.*
 Panis est ante verba sacramentorum, ubi
 accesserit consecratio, de pane fit caro Chri-
 sti: Et multa alia habet huiusmodi in libellis
 de sacramentis. In eadem sententiam *Chryso Chrysoft.*
stomus hom. 60. de Eucharistia, quæ 6. tomo
habetur, inquit, simile esse hoc sacramentum
cereæ admotæ ad ignem, ubi nihil substantiæ
remanet, sed tota igni assimilatur, ita inquit,
hac substantia corporis Christi absumi panem
& vinum. Augustinus in prologo Psal. 23. Augustinus.
Christum, inquit, gestasse seipsum suis mani-
bus, cum in coena sacramentum instituit.
Et in Psal. 93. exponens illud, Adorate sca-
bellum pedum eius, Carnem Christi asserit
adorandam in sacramento, quod non con-
grueret, si panis residuus esset. Et de Tri- Hilarius.
nitate libro tertio: Sacramentum, inquit,
non posse fieri nisi vi spiritus sancti coope-
rantis. Et Hilarius 8. de Trinitate, inquit,
per naturæ veritatem Christum in nobis ef-
se, & non tantum per concordiam voluntæ

Leo. *aitq; nos verè verbum carnem cibo dominico summere. Leo Episcopus Romanus epist. 10. clero & plebi Constantinopolitanae. Accipientes virtutem cœlestis cibi in carnem ipsius, qui caro nostra factus est transeamus. Damascenum addunt à se om-*

Theophil. *nino stare. Inducitur ab ipsis etiam Theophylactus, qui apertissimè transelementationis meminit. De Anselmo verò atque Hugone de sancto Victore, qui posteriores fuerunt, non est dubium, quin transsubstantiationem asserant, ideo patres tam veteres quàm novos, pro se facere dicunt.*

¹⁰ *Citant & concilia, nimirum Ephesinū contra Nestorium, ubi fuit Cyrillus qui præsidebat, & is multa habet hac de re, & potissimum dicit nos participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi effectos, non communem carnem percipere, neque ut viri sanctificati, sed verè sanctificatricem, et ipsius verbi propriam factam. Citant & concilium Vercellense sub Leone nono, ubi fuit damnatus Berengarius, de cuius palinodia*

*Conciliū
Ephesinū.*

*Cōcilium
Vercellen
se.*

nodia & in Decretis habetur de consecrat.
 distinct. 2. & in 4. sententiarum. Item con-
 ciliū Romanum Lateranense sub Innocen- Conciliū
 Romanæ
 Lateranensē
 tio. 3. qui transsubstantiationis meminit in
 Decretalibus de summa trinitate capi. firmi
 ter, & de celebratione missarum capite;
 Cum Martha. Conciliū etiam Constantiē
 se, ubi damnatus est Vuicleffus, qui hanc
 transsubstantiationem inficiabatur.

Citant & pro se, ut aiunt, consensum to 11
 Conciliū
 ecclesiæ.
 Scotus:
 tius ecclesiæ, quo adeo permotus est Scotus
 in 4. ut cum non demonstraretur firmiter
 scripturis & rationibus transsubstantiatio,
 attamen cesserit, ne consensui ecclesiæ aduer-
 saretur.

Deducunt ad hæc latissimum atq; fusissi 12
 mum argumentum à potentia Dei, quod lon-
 gè maiora is præstare possit.

Et miracula inducunt complura, quæ sunt 13
 edita ad huius veritatis testimoniū, ut quod
 in manibus Gregorij ad eius preces hoc sa-
 cramentum versum fuerit in digitum car-
 neum: quandoq; ibi apparuerit paruulus pu-

er. Et sacramētum perfossū lanceolis, emiserit sanguinem.

14 Multa dicunt etiam de corpore CHRISTI glorificato, quod Paulus hac priore ad Corinthios appellat spirituale, ut ostendant Christo id optimè licuisse, ut corpus suum traderet nobis velatum & opertum accidentibus.

15 Et inducunt non simpliciter positum esse græcè, Hoc est corpus meum, sed adiicitur articulus, ut non dicatur, $\sigma\upsilon\ \mu\epsilon\alpha$. sed $\tau\omicron\ \sigma\ \epsilon\ \mu\epsilon\alpha$. & consueuerunt Græci tum addere articulos, quando sermonem volunt admodū propriū & significantem facere.

16 His addunt, Promisit Christus Apostolis, Ero vobiscum usq; ad consummationem sæculi. Quod non est traducendum tantum ad diuinitatem, quia & hoc sciebant, verū quia tristabantur propter eius corporalem abitum, illos consolatur, quod sit cum eis futurus etiam corpore.

17 Præterea, Si auferatur trāssubstantiatio & remaneat panis, cum is non possit esse corpus

corpus Christi, relinqueretur tantum significatio, & tunc non haberent noua sacramenta quippiam, quod in veteribus non reperiretur. Nam & illa Christum significabant. Imò si spectes externam speciem, magis adumbrabant quàm panis & vinum, quoniam ibi animalia bruta cædebantur, et fundebatur eorum sanguis, quod in pane & vino minime contingit.

Videtur quæ illis mirum, cum Christus pro 18 miserit in Petro, fidem ecclesiæ non defecturam, eaque sit sponsa Christi charissima, quomodo illam tamdiu in hac idololatria deseruerit, neque ostenderit rei veritatem contra tantum abusum.

Argumentantur etiam: Si conseruatis panis 19 & vini substantiis, veritas rerum non potest adesse, vt conclusum est, nil plus habetur in sacramento, quam in vulgaribus cibis atque conuiujs. Nam ibi quoque fideles panis & vini significationem intelligent, atque ita sacramentorum dignitas peribit.

Postremo loco inquirunt, verbo DEI 20

Ambrosi⁹. *conseruãdam esse suam vim atq; potentiam, quæ si auferatur, transsubstantiatio non manet. Ambrosius de sacramentis inquit: Verbum Dei operatorium esse, vt panis & vinum maneant quæ sunt, & in aliud commutentur. Quæ verba interpretatur Algerius scriptor recens in primo libro quem de hoc sacramento composuit, cap. 7. quod panis & vinum maneant quoad accidentia, mutantur vero in aliud, siue in melius, quoad substantiam.*

Contra
transsub-
stantiatio-
nem.

AT NVNC VIDENDVM
est, quibus vicissim argumentis hæc sententia euertatur. Primum Scriptura sancta ponit hic panem esse, ergo non est uerum substantiam eius in aliud conuerti.

Paul⁹ quin-
quies pa-
nis memi-
nit.

Euangelistæ Christum aiunt accepisse panem, fregisse & dedisse discipulis, & Paulus quinquies meminit panis. Nonne panis quem frangimus communicatio corporis Christi est? Et, Omnes sumus vnus panis, & vnum corpus, qui de vno pane participamus. Item, Quotiescunque manducabitis hunc

hunc panem, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Et, Quicumque manducauerit hunc panem, & biberit hoc poculum Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Postremo, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Hæc quoniam clara sunt & aperta, ideò si angelus de cœlo euangelizauerit secus, esto anathema. Potuissem quidem inducere id, quod sæpe habetur de fractione panis, cæterum quia video posse aliter accipi, quasi dicatur de vulgari & communi cibo, ut in Esa. 58. Frange esurienti panem tuum, & Hieremias in threnis cap. 4. Petierunt paruuli eorum panem, nec erat qui frangeret eis, idcirco supersedeo, & nolo adducere nisi firma. Cum itaque loca ante citata sint perspicua, debent simpliciter accipi. Sed cauillantur aliqui, panem dici propter naturas que cõuersæ sunt, atq; ut eorum more loquamur, aiunt denominationem hanc esse à termino à quo, & auferunt consimilia loca. Cum serpens factus ex virga Aaronis de-

Frangere panem Hebraica locutio.

uorauit serpentes Magorum, quos & ipsi fecerant ex suis virgis, dicitur virga Aaronis deuorasse Magorum serpentes. Deinde non semel in sacris literis, homo dicitur terra, eo quòd ex ipsa, corpus eius effectum fuerit. Mulier item dicta est ab Adamo, os ex ossib. eius, et caro ex carnibus eius, quia

Respōsio. inde fuerat à Deo formata: Verū hæc frustra obijciuntur, quia in sacris literis habetur aperta mentio istarum conuersionum, idcirco

Obiectio. Aliquādo res nominari, ex eo quod erāt non ex eo quod sint. necessitas historię et verborū nos adigit ad istos tropos, eos itaq; admittimus. Ita isti nobis prius ostendant in sacris literis istā cōuersionem factam esse, nimirum panis & vini, in corpus et sanguinem Christi, et hos quoq; tropos dabimus eis, vt videlicet panis dicatur non qui modo sit, sed qui antea fuerit. Et eodem modo spectat quod dicunt, Si quis mihi uinum donasset, quod statim acefceret, & ego habens in cantharo illud acetum, cōmode dicerem, hoc est uinum tuum, nō quod tum uinum sit, sed quia antea uinū fuerat.

Responsio Sed hic de conuersione uini in acetum sensus indicat,

indicat, quod in Eucharistia non contingit,
 ubi neq; sensus, neq; ratio, neq; sancta scri-
 ptura nos adigit, vt ibi talem versionē con-
 fitemur. Obijciunt locum ex Ioanne cap. 2. Obiectio
 cum gustasset architriclinus aquam vinum
 factam, quo volunt ostendere, vinum re-
 cens productum Christi miraculo, adhuc
 aquæ nomen retinere. Sed Euangelista non Responsio
 dixit aquam simpliciter, sed vinum factam.
 Hanc vero declarationem in sacris literis
 non reperient, vt panis dicatur conuersus in
 corpus Christi. Confugiunt & quandoq; ad Obiectio.
 cap. 6. Ioan. vt dicant apostolum hic panem
 dicere, non triticeum, & vulgarem, sed cor-
 pus Domini, quod 6. cap. Ioan. panis appel-
 latur, vbi Christus dixit: Ego sum panis vi Responsio
 ta. Sed contra eos facit, quod inquit Paulus,
 Panis quem frangimus, nonne communica-
 tio corporis Christi est? quod non potest cor-
 pori Christi conuenire vt frangatur, quan-
 do quidem scribitur. Os non comminuetis
 ex eo. Ceterum isti tam acuti, licet inue-
 nerint in capite Ioan. 6. CHRISTVM Panismate-
 rialis Eu-
 charistiæ
 non est pa-
 nis de quo
 in 6. Ioan.
 nis agit ur.

se appellasse panem, ubi queso reperiet eum se appellasse vinum? Quandoquidem in hac coena alterum symbolum, vinum dicitur: et quod improprie, nimirum in illis verbis, *Nō bibam posthac ex hoc genimine vitis: Nemi ni vero dubium est vites, non accidentia pro ducere, sed vinum. Deinde perit quod à pa-*

Confirma
tio.

tribus magno consensu dicitur, Corpus mysticum symbolis huius Sacramenti designari, quia panis ex multis granis conficitur, et vinum ex multis acinis confluit, quæ in accidentibus veritatem non habent. Et de his non vulgariter miramur, qui si quando nos audiant adducere similia, puta, Petra erat Christus: Agnus siue victima, est Pesah: Circumcisio est pactum: Clamant istas allegorias non facere ad hunc locum, & nunc ipsi & tropos & allegorias vndiq; coacer-

Obiectio. uant. Dicunt etiam panem hic accipi pro omni eo quod potest comedi, vt Hebraica

Lehem. lingua $\square \text{H} \text{S}$, accipitur pro omni genere cibi. Verum contra eos faciunt Evangelistæ, qui hoc genus cibi ad panem contrahunt.

Fingunt

Fingunt alij, panem significare accidentia et figuram panis, qui principium petunt, & quod est in controuersia, quasi sibi iam datum sumunt, nimirum accidentia illic esse absq; subiecto, quod ante probare debuerāt. Neq; sunt miracula absq; necessitate coaceruanda.

Obiectio.
Responso

Aliud argumentum est. Veteres habuerunt eadem sacramenta quæ nos habemus, & tamen non opus fuit transsubstantiatione, vt Petra, vel aqua è petra fluens, aut Manna transsubstantiaretur, quod tunc fieri non poterat. Itaq; & ad nostra sacramenta hæc non requiritur. Priorem propositionem legimus in Paulo, Veteres & nos habuisse eandem escam. Aduersarij negant, et volunt omnino, multisq; modis nostra sacramenta distingui à mysterijs antiquorum, quod nos etiam damus, cum propter diuersa symbola, tum propter temporum differentiam, & alias quasdam proprietates. Verum quoad rem sacramentorum, quæ percipiebatur à sanctis Patriarchis, dicimus prorsus

Obiectio.

Responso
sacramēta
ueterū &
noua eadēdem.

fuisse eundem cibum, & eundem potum, cū
 re nostri sacramenti. Augustinus ad Mar-
 cellinum scribit de discrimine horum sacra-
 mentorum. Homini acuto posse sufficere, a-
 lijs sacramentis prænunciare Christum cum
 venturus esset, alijs cum venisset annūtiari
 oportuisse. Vbi videtur Augustinus tantum
 spectare temporis differentiam. Et in libello
 de utilitate veræ pœnitentiæ agendæ, scri-
 bit apertissimè, antiquos cum Manna ha-
 buissent, idem manducasse, quod nos man-
 ducamus. Nam eundem inquit cibum spiri-
 tualem manducauerunt. Quid est eundem?
 nisi quia eum, quem etiam nos? Et quia po-
 tuisset alicui indignum videri, nos non am-
 plius habere quam Iudæi habuerint, Pauli
 testimonium vrget, cui non suffecisset (in-
 quit) dicere, antiquos habuisse spiritualem
 cibum, sed addere voluit, eundem, quo in-
 telligamus eos in suo Manna idem come-
 disse, quod nos manducamus, ideo EVN-
 dem adiecit. Neque obstat, quod aliqui di-
 cunt, eum loqui de spiritali manducatione,
 quod

quod videlicet Patriarchæ in Christum vē-
 turum crediderint. Primum, quia isti suam
 manducationem carnalem Christi non pos-
 sunt constabilire. Deinde, quod non solum a-
 nimo credebant veteres, sed etiam percepe-
 runt creditæ rei symbolum, id est Man, aut
 aquam, ideo res non tantum fide agebatur,
 statq; Augustini sententia, cibū patrum non
 solum fuisse spiritualement, sed eundem. Parūq;
 valet, si obijcias ex eodem Augustino super
 psalmo 73, in prologo, quæ ibi constituit di-
 scrimina inter noua & vera sacramenta, q̄
 tria videtur facere. Primum, quod ibi pro-
 mittatur seruator, hic vero detur. Postea in-
 quit, Nostra faciliora, pauciora, augustiora
 et fœliciora: ac demū, Illa fuisse vt ludicra in
 manibus puerorum, in nostris vero esse ali-
 quid vtilius et solidius. Ista intelligenda sunt
 quo ad primū de promissione Christi vēturi:
 sed nō obstante quod carnem re ipsa nondū
 suscepissent, credentibus attamē patribus in
 promissionem, spiritualiter dabatur in ci-
 bū. Nostra autem, Christum dicuntur dare,

nimirum quòd cum venisse testentur, vt nò
 amplius sit expectandus. Deinde, nostra
 pauciora esse certum est, ac habere maio-
 rem facilitatem: Significant etiam augusti-
 us, quia verba quæ dicuntur magis aperta
 sunt, atque in veteri testamento fuerint.
 Præterea, foelicitas est maior, nam à iugo ce-
 remoniarum sumus liberi, & in extrema
 hora versamur, magis vicini profecto re-
 gno Christi. Vberior etiam nunc est spiritus,
 latiusq; patet ecclesia quam eo tempore, vn-
 de multi Reges & Prophetæ desyderarunt
 videre quæ vos videtis: Fuerunt etiam sa-
 cramenta legis, vt ludicra, in manibus pue-
 rorum, quia sub pluribus ceremonijs, ele-
 mentis varijs, & multiplici pedagogia, in-
 star puerorum, oportuit veterum ætatem e-
 xerceri. Sed his omnibus minime efficitur,
 sacramenta veterum non habuisse quod at-
 tinet ad rem mysterij, eadem quæ nostra ha-
 bent.

Nam Cyprianus lib. 2. epist. 3. habet: Do-
 minus noster. Iesus Christus obtulit hoc idē
 quod

quod Melchisedech obtulerat. i. panem, vinum, suum scilicet corpus & sanguinem.

Aug. contra Faustum lib. 19. cap. 16. Quanto errore delirant, qui putant signis sacramentis quibus mutatis, etiam res ipsas esse diuersas. Et ibidem lib. 20. cap. 21. Huius sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: Post ascensum Christi per sacramentum memoria celebratur. Idem super Ioan- nem tractatu. 26. Sacramenta illa fuerunt in signis diuersa, sed in re, quae significatur, paria sunt. Idem mox, Eundem ergo cibum, eundem potum, sed intelligentibus & credentibus, non intelligentibus autem, illud solum manna, illa sola aqua, credenti autem, idem qui nunc. Tunc enim Christus venturus, modo Christus venit: venturus & venit, diuersa verba sunt, idem autem Christus. Et Bertramus inter recentiores ita scribit. Eandem tamen escam spiritualem manducasse, & eundem potum spiritualem bi-

62 TRACTATIO DE

bisse patres nostros. S. Paulus asseuerat. Quæris fortasse, quam eandem? nimirum ipsam, quam hodie populus credentium in ecclesia manducat & bibit. Non enim diuersa licet intelligi, cum vnus idemq; Christus est, qui & populum in deserto in nube & in mari baptizatū, sua carne paut, suo sanguine tunc potauit, & in ecclesia nunc credentium populum sui corporis pane, sanguinis vnda pascit ac potat. Et mox idem, Mirum certe, incomprehensibile & inæstimabile, nondum hominem assumpserat, nõdum pro salute mundi mortem degustauerat, nondum sanguine suo nos redemerat, & iam nostri patres in deserto per escam spiritualem, potumq; inuisibilem, eius corpus manducabāt, & eius sanguinem bibebant, velut testis existit Apostolus clamans, Eandem escam spiritualem. Et mox idem, Ipse namq;, qui nũc in ecclesia omnipotenti virtute, panem & vinum in sui corporis carnem, & proprii cruoris vndam spiritualiter conuertit, ipse tunc Manna de cœlo datum, corpus suum,

Et aquam de caelo profusam, proprium sanguinem, inuisibiliter operatus est.

Videmus praeterea in sacramento baptismi spiritum sanctum conferri, & remissionem peccatorum, nec tamen ista dicemus in aquis delitescere, Imò & Christum induimus, nec tamen ullus dicit aquam transsubstantiari. Christum aliter in Eucharistia esse, & aliter in baptismo, quod ego non negauerim, modo concedant & in baptismo esse. De modo, fateor in baptismo Christum nobis dari, ut mediatorem, ut reconciliatorem, atq; ut magis proprie loquar, regenerationem. Hic verò ut cibus & alimentum nobis distribuitur.

Deinde cum sua transsubstantiatione ista maxime accedunt ad Marcionitarum tropum, nam dicunt: Videtur panis & non est, quod idem Marcion aiebat de carne & corpore Christi, quod non fuisset vera caro, sed tantum appareret.

Christus non est praestigator, neque sensibus nostris illudit. Probanit autem

Obiectio.

Quomodo Christus in baptismo & in Eucharistia detur
Responsio

4
Marcionitarum error.

Christus
non est pre-
stigiator.

Obiectio.

suam resurrectionem à sensibus. Palpate inquit, & videte, quoniam spiritus carnem & ossa non habet. Potuissent Apostoli dicere, Palpamus & videmus, caro & corpus apparet, verum non est, atq; inanis fuisset ea probatio, qua Christus probauit se non esse phantasma, sed verum habere corpus: Et, quod suum proprium recepisset & non aliud, ex fissuris clauorum, & aperto latere demonstrauit. Quod eius argumentum, si detur locus his præstigijs, nullius esset roboris.

6 Quin & patres, à proprietatibus & accidentibus humane nature argumentantur; Christum vere hominem fuisse, quia esurijt, dormiuit, admiratus, & contristatus est; & lachrymatus, & passus. quæ argumenta pereunt, si ex istis accidentibus non vere demonstratur substantia, vt non liceat dicere eadem est figura, idem sapor, idem color, qui panis esse consuevit, ergo vere est panis: Nam fatebuntur hæretici, Christum esurijisse, dormiuisse, admiratum, lachrymatum

etum & passum esse, verum cum inde inferes, igitur vere fuit homo, negabunt confessionem. Dicent enim proprietates istas potuisse, in Christo habere locum, quamuis non adsit earum substantia, videlicet, humana natura.

Aiunt quartum argumentum de Marcione, Illū potuisse capere ansam erroris sui ex Evangelio, vbi scribitur de Christo, quod sicca plantis ambulauerit super aquā, eleuatus fuerit in cælum, & elapsus è manibus Iudæorum vt se non viderint, nec tamen propter istud periculum Marcionitarum, hæc debere auferri ex Evangelio. Quibus respondemus in Euangelij describi, Christum semel aut iterum ista fecisse miracula, sed vos ponitis hæc perpetua esse. Et quæ in scripturis sunt, ipsi non finximus, ideò non debemus accusari data occasione. At in his quæ fingimus, quæ exponimus & dogmatizamus absq; expresso Dei verbo, cauendum est fenestram hereticis patefaciamus.

Obiectio,

Responsio

Corrūpitur adhæc natura Sacramenti, 7

de quo Augustinus super Ioannem inquit: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum. Natura eius est vt componatur ex his duobus, sed vt isli ponunt, elementa, id est, panis & vinum, auferuntur, & tunc Augustinus dicere non debuit, Accedit verbum ad elementum, sed tollit vel aufert elementum.*

Natura Sa-
cramenti.

8 *Et cum remoueant naturas elementorū, perit analogia significationis. Panis ideò significat corpus Christi, quia alit, confirmat, & sustentat, quod accidentibus tribuere non possumus. Est præterea significatio multorum granorum in vnum collectorū, quæ representat corpus mysticum, et ea non potest accidentibus tribui. Vnde Paulus dicebat, Multi sumus vnus panis & vnum corpus, quia de vno pane participamus. In baptismo, aqua dicitur lauacrum regenerationis, & quia seruatur eius substantia, id optimè conuenit, quod accidentibus aqua non quadraret.*

Analogia
symbolo-
rum ad re-
m baptis-
mo.

*Et auferendo substantiam panis & vi-
ni*

ni in propositione, Hoc est corpus meum, verbo substantiuo EST abutuntur, pro transsubstantiatur, cōuertitur, vel transmutatur. Nam dum proferunt illa verba Domini, nondum panis est corpus Christi, vnde si acciperet, EST, sua vera et propria significari de, falsum proferrēt. Quare inter scholasticos nūnulli fatentur, EST, verbum, debere sumi pro fieri, mutari aut conuerti.

Attribuunt deinde istam potentiam aut efficaciam illis paucis verbis Domini, ut quoties repetuntur, fiat ista conuersio, nec habent in sacris literis ea de re vllū verbū. Et si quis diceret ea quæ Paulus habet, Mattheus, Marcus, aut Lucas, putarent non consecrari. Vim enim totā alligant ad verba sui canonis. Nos autem scimus tunc haberi Sacramentum, quando agimus quæ Christus egit, & iussit fieri. Is verò non tantum ea verba dixit, sed gratias egit, panem fregit, comedit, atque alijs porrexit ad comedendum: Cūque multa hic sint, omnia cōcurrunt ad sacramenti veritatē, nec aliquid isto

rum intermitteri debet. Mitto quod ignorant an verbis Christi consecratio habeatur, an precibus.

11 Exponunt adhuc se magno periculo. Nam posset sacrificus malus & impostor illa verba reticere, immutare aut invertere.

12 Præterea cum intentionem (ut loquuntur) requirant consecrantis, ille posset hæc agendo, nil cogitare de consecratione, & forte eam nolle.

13 Incidunt in multa absurda & inexplicabilia. Nam ponunt ibi corpus esse posse in infinitis locis simul, & in eodem tempore. Sed aiunt sibi hoc non obesse, quia & si ibi sit corpus Christi, non tamen hoc fit per modum quanti, Et hoc est mirandum, quomodo ponant corpus, & quantum, & vere adesse, non tamen per modum quanti. Cumque statuunt verè adesse, & corporaliter et carnaliter, ut dicunt, sed non localiter. Quis non videat ista conficta esse ad eludenda argumenta? Obijciunt hoc datum esse corpori humano

Idem corpus non est simul in multis locis.

Obiectio.

mano S. Ambrosij, qui dum Mediolani esset Turoni interfuit exequijs diui Martini, & ibi visus est. Cur inquit non magis id concedendum est corpori Christi, quod Ambrosius habuit? Sed assumunt quod nos minime damus. Nam fieri potuit vt Ambrosio reuelaretur, sibiq; fuerit visus adesse illis exequijs, atq; opere Angelorum in illis forte representatus & aspectibus plebis, quod autem vere fuerit corpus eius utrobique, non dabimus. Deinde possemus recitati miraculi penes authorem fidem relinquere. Opponunt rursus de animis, quod cum sint creature, attamen quilibet eorum est in capite, & in omnibus membris corporis nostri. At valde imprudenter faciunt qui spiritum conferunt corpori, & quæ spiritui licent, velint dari corporibus. Apertè Christus dixit: Spiritus carnem & ossa non habet, quo discrimen inter ea nõ mediocre posuit. Deinde si concedamus corpori dandum quod animus noster habet, non consequitur corpus Christi esse posse in diuersis locis, quia ani-

Miraculū
Ambrosij.

Responso

Obiectio.

Responso

70 TRACTATIO DE

mus noster & Angeli, non possunt esse in diuersis locis, vno atq; eodem tempore. Sunt enim creaturæ, atq; ideò limitata fininitateq; virtutis.

15 Absurda q̄ sequuntur transsubstantiationem.

Sequuntur & multa alia incommoda, quia si mures panes istos sacros arrosent, illi dicent eos comedere accidentia. Quod si impleantur & saturentur, hoc quoque erit opus accidentium, & si contingat sacrificiū verba illa proferre super dolium vini, & cistam panis, quæ satis ampla fuerit, & quaras, quid impleat dolium, quid cistam, quidue etiam ventriculos eorum, qui inde comedunt & bibunt? sunt responsuri, accidentia. Et quia comedentes aluntur, nonnulli eorum dicere ausi sunt, Deum creare in ventriculis comedentium & bibentium vel pituitam, vel alium quempiam humorem, qui in sanguinem conuertitur possit, vnde illi nutriantur.

16 Quod si comburatur illud sacramentum, vt fiebat Hesychy tempestate, quod ipse super Leuitico attestatur, idemque habet

bet Origenes super eodem libro, cineres profecto residui erunt, atq; ita substantia procreabitur ex accidentibus. Vermes item possunt oriri ex pane consecrato, & ibi etiam dicent, substantiam ex accidentibus produci. Quamvis, ut sunt audaces, quidam eorum fingant miraculo, præcedentem materiam reduci, ex qua possunt ista contingere. Sed si liceat miracula hoc pacto augere ac fingere, facillimè quilibet evadet theologus, nam cui libet difficiliori nodo miraculum adhibebit, atq; ita soluet omnia, quæ sibi obiecta fuerint argumenta.

Agunt ad hæc, non solum miraculis, ve 17
rum etiam sophisticis argutijs, ut Scotus, quando vrgetur in prolatione illorum verborum, Hoc est corpus meum, ut nobis dicat quidnam demonstretur in subiecto propositionis, tandem respondet: demonstrari aliquod singulare siue individuum generis rationalis substantiæ, quod cum prædicato idem refert, aut pro eodem (ut loquuntur) supponit neque differunt inter se, quæ

Quid demonstratur in propositione, Hoc est corpus meum, pronome hoc

significatur per subiectum & prædicatum, nisi per varias concipiendi rationes. Vide in quæ prouant, & tamen non adhuc euadūt. Nondum enim responsum est ab eis, quid demonstraretur cum dicitur, hoc est corpus meum. Rossensis inquit in his propositionibus quando aliquid mutatur in aliud, non esse absurdum, vt id quod antea fuit, demonstratur, & sic admittit, Hoc est corpus meum, vt demonstratur panis qui fuerat, & mutatur in corpus Christi, dum illa dicuntur. Sed tunc ego dico, propositionem non recte formari. Nam debuit dici, Hoc fit corpus meum, vel hoc conuertitur in corpus meum, alioquin si dicatur, Hoc est corpus meum, locutio fit impropria.

- 18 Qui ponunt corpus Christi realiter coniungi symbolis, conseruatis panis inquam et vini naturis sic argumentantur contra trās substantiationem. Quid habent accidentia aut dignitatis, aut priuilegij vt possint coniungi cum corpore Christi, quod substantia & nature panis negari debeat? Etsi mane-

re possunt accidentia, quare non item substantia panis retinebitur? Imò complures ex patribus hoc fieri supponunt, & inde similitudinem accipiunt ad ostendendam humanam & diuinam in Christo naturas vere manere, & ita manere, vt vna in altera non transeat: Quorum sententias suo loco in ducemus.

Incidunt & in aliud absurdum. Nam ¹⁹ dum frangunt Sacramentum, ab eis quæritur quid ibi frangatur? hic ambigunt & quidam dixerunt, vt attestatur Magister sententiarum in quarto, essentiam siue substantiam corporis Christi frangi. Sed confutatur ab eo ista sententia, quod Christi corpus immortale sit, & ideo non afficiatur his rebus, & nouis casibus. Alij fuerunt qui dicerent, fractionem illam non esse veram, sed tantum apparere, & ita videri sensibus nostris. Et hoc item repudiatur, ne constituamus hic perpetuam illusionem. Tandemque inquirunt accidentia esse quæ franguntur, et quum ponant quantitatem, quodam-

Quod frangatur in eucharistia.

74 TRACTATIO DE

modo mathematicam, id est, à materia separatam, quæ si diuiditur id tantum vi mentis & facultate intellectus fit, isti etiam re ipsa ita diuidunt, vt partes quam manifestissime videantur separatæ.

20 In Hieremia legitur, Mittamus lignum in panem eius, qui locus à Tertulliano citatur & à Lactantio: & interpretantur hoc dictum fuisse de ligno crucis in corpus Christi mittendo, panisq; mentionem fieri voluit, eo quod per panem Christus erat seipsum nobis daturus. Et quod Propheta dicit, figuram fuisse volunt panis sacramenti, quem isti cum auferant, et solum figuram nobis relinquunt, ponunt figuram figuræ, ut nil solidi subsistat. Quod idem colligi potest ex eo, quod sæpius adducitur à patribus de Melchisedech, qui panem & vinum protulit, cuius typus ab istis non obseruatur, quando panem & vinum submouent. Ac de panibus propositionis idem sequitur.

21 Rursus adducemus rationem à baptismo sumptam. Paulo ante inde argumentabamur,

mur, quod ad illius sacramenti veritatem non requirebatur, ut aqua transsubstantiaretur, nunc ratiocinamur ab ipsis hominibus qui tinguntur, de quibus aperte scriptura inquit, quod veterem hominem deponunt, & rursus generantur, nec vlla tamen in eis fingitur transsubstantiatio, et nihilominus generatio, describitur motus, quo nova substantia acquiritur. Ideo non est mirandum Nicodemum imegisse in verba Domini, quibus ei denunciabatur nascendum esse denuò. Dum enim cogitaret predicari novam generationem homini iam producto, & ætatis adeò proeclatæ, hæsitavit. Quod si interpretamur illam generationem novam, & natiuitatem spiritualem esse, cur idem facere dedignamur in eucharistia? & ad spiritualem manducationem omnia non traducimus? Libenter hæc duo sacramenta, baptismum & Eucharistiam coniungo, quia Paulus in hac epistola capit. 12, ea simul connectit, quando inquit, Nos omnes per vnum spiritum in vnum corpus bapti-

Mutatio
nostri in ba-
ptismo.

Baptismi
& Eucharis-
tiæ con-
formitas.

zati sumus, & omnes in vnum spiritum potati. Neque valet si dixeris, nos baptizari in idem corpus, videlicet mysticum, quia à corpore mystico non abest Christus, cum sit eius caput. Et alibi dicit Paulus quam aper- tissimè, nos in baptismo Christum induere.

- 22 Videmus præterea scriptores sacros ex capit. 6. Ioan. multa adducere de Sacramen- to Eucharistiæ, imò nullus ex patribus est, qui illud caput interpretando, non scribat co- piose de Eucharistia, vnde sic rationem con- nectimus: Vel quæ ibi dicuntur ad hoc sacra- mentum faciunt, vel non faciunt. Si huc nõ pertinent, quorsum ea citare, aut ex illis lo- cis de Eucharistia differere? Sin vero hor- sum spectant, cum ibi sit manducatio tan- tum spiritualis, id est per fidem, qua suscipia- tur verum corpus & sanguis Christi, quid oportet nouam aliam inducere perceptio- nem, carnalèmq; manducationem commi- nisci, qua idem rursus accipiatur? Nam si demus aliquem accedere piũ & fidelem, tunc isti cogentur admittere, eum bis cor-
pus

6. cap. Ioã.
quomodo
pertineat
ad Eucha-
ristiam.

pus Christi comedere: Primum spirituali mā
 ducatione per fidem, postea sua carnali, quā
 nunquam probarunt. Atq; ita vides eos præ
 cludere sibi viam, vt non possint de Eucha-
 ristia verè citare ea testimonia, quæ habentur
 in 6. cap. Ioan.

ET dum transsubstantiationem consti- 23
 tuunt, eiusdem erroris taxantur, atque Ca- Error Ca-
 pernaitæ. Illi quoq; mente voluebant nescio pernaita-
 quam corporalem carnis Christi manduca- rum.
 tionem, à quo cogitatu, statim Christus eos
 reuocauit, cum diceret verba sua spiritum
 esse & vitam: Carnem nihil prodesse, & il
 lis obiecit suæ assensionis in cœlum mentio-
 nem, dicens: Quid si videritis filium hominis
 ascendentem in cœlum vbi erat prius? Ve- Obiectio.
 rum isti dicunt, se non eadem sentire quæ Ca-
 pernaitæ. Nam inquiunt, Illi cogitabant car-
 nes Christi dissecandas in frustra, & denti-
 bus dilacerandas, idcirco abhorruerunt. At Responsio
 tamen de imaginatione Capernaitarum spe-
 ciali, quicquid sit, scire non possunt, sed ve-
 rissimile est eos carnaliter sensisse, ideo men-

tione ascensionis in cœlum monentur. Cur isti seipſos inde non docent? qui dicere audent se Christum manducare, & carnaliter & corporaliter? Quid interest, siue per partes accipias, siue totum simul deglutias?

- 24 Huc accedit, Christum dixisse Apostolis ad finem vitæ, quod mundum relinqueret, & ab illis recederet, quod non esset verum, si per transsubstantiationem, vt isti volunt, nobiscum esset. Respondere consueuerunt, Christum reliquisse mundum, quoad mortales conditiones & familiaritatem, et conuersationem corporalem. Arguta quidẽ ista sunt, sed ad rem non faciunt. Nam cum hæc locutus esset Christus, Philippus respondit: Ecce iam loqueris palam, et absque parabolis. Verum si ita fuisset intelligendum, obscura erat oratio & parabolica. Deinde si Christus ita corporaliter nobiscum manet in Eucharistia, poterit eadẽ ratione, et in cordibus nostris, & in nobis ipsis manere. Idcirco potuisset per semetipsum, post ascensionem ecclesiam adhuc regere, & Apostolis adesse,

Obiectio.
Christus
reliquit
mundum.

se, is tamen dicit se velle dare vicarium loco sui, nimirum spiritum sanctum, qui non fuisset necessarius, si totus Christus, quoad diuinitatem & humanitatem (vt isti volunt) adesset. Nam in vnoquoque nostrum cū sit caro & corpus eius, per communicationem (iuxta eorum doctrinam) & diuinitas ad sit, perseipsum agere poterat, absq; monitore spiritu sancto.

Maria Domini mater, beatissima virgo, ²⁵ cum audisset ab angelo verbo Dei suscepturum esse carnem, atq; ad concipiendum & pariendum filium Dei se delectam esse, hæc noua & admiranda iudicauit, interrogauitque, istud quomodo fieret, & quæ sequuntur. Hæc autem trasmutatio panis in corpus Christi, cum non sit leuior eo mysterio incarnationis & natiuitatis ex virgine, mirum est quomodo in scripturis sacris ea de re nulla inueniatur vel admiratio vel interrogatio. Et in nullis Euangelistarum vel Apostolorum scriptis ista fides transsubstantiationis nobis cōmendatur, cum sit res magni

Admiratio
uel interro
gatio de eu
charistia.

Obiectio. momenti. Neque audimus nonnullos, qui dicunt præcessisse interrogationem in cap. 6. Ioannis, quia ipsi responsum ibi datum de manducatione spiritali, nunc volunt traducere ad hanc sacramentalem, quam tamen
 Responso aliam ab illa ponunt. Pro nobis itaque facit ea interrogatio & responsio, sed istis nihil prodest, qui aliam ab illa spiritali manducationem confingunt, istam scilicet, de qua modo agimus.

26 Consequuntur alia incommoda, atq; absurdum, istorum fictionem. Nam Christus dicebat: Volo ut ubi ego sum, ibi sit & minister meus: atque apostolis identidem dixit, & in Apocalyp. legitur de quibusdam martyribus, Sequuntur eum quocumque ierit. Vnde concluderetur in Eucharistia non solum transsubstantiationem ponendam in corpus Christi, sed in omnes sanctos. Quod si illis displicet, Christum relinquunt in cælo cum sanctis suis, alioquin illum sequentur per comitantiam. At dicunt, illum quoq; in cælo sumimus, visibilem & in sua maiestate ac gloria,

gloria, hic tamen in Sacramento inuisibilem ponimus. Et quæ obijciuntur de comitatu Sanctorum & Martyrum vera sunt, quoad Christum, prout in cælo est visibilis in sua gloria & maiestate. Ruinoso fundamento innititur hæc responsio, nam accipit idem corpus Christi simul esse in multis locis, quod patres negant: Accipit Christum esse nobiscum quoad corpus et carnem, cum ille dixerit quo adhæc se alium missurum loco suo, scilicet spiritum sanctum.

Neque possunt effugere, Christum habuisse²⁷ se duo corpora, quando quidem in cœna cum panem accepisset in manibus suis, si is fuisset transsubstantiatus in corpus eius, tamen corpus suum ipsemet gestaasset suo corpore, oporteretque concedere idem corpus gestans, & corpus gestatum, cum autem idem agens et patiens, respectu eiusdem, pro eodem tempore esse non possit. Et ita videmus in quæ absurdum se conijciant. Solent adducere Augustin. in Psal. qui dixerit, Christum gestaasse se ipsum manibus suis. Sed si locus respiciatur

Quomodo Christus gestet seipsum & manducet seipsum.

Obiectio.

Responsio

qui est in septuagesimum tertium psalmum, scribitur, quod ferebat semetipsum manibus suis quodammodo, atque id nos concedimus quia gestabat in manibus suis corporis sui Sacramentum, non autem proprie ac realiter corpus suum. Adde, quia **CHRISTVS** communicauit cum Apostolis, consequi, quod seipsum manducauerit. Verum consueuerunt respondere. *Ista sunt exercitia nostræ fidei. Sed occurrimus nos habere longè alias scripturæ sententias, in quibus fides nostra se exerceat, quàm in his quibus homines confinxerunt. Credimus incarnatum filium Dei ex virgine, natum, passum pro nobis, & mortuum, excitatum ab inferis, & in cœlos assumptum, et complura huius generis, in quibus abundè satis fides nostra se exercet.*

Obiectio.
Responso
Vera fidei
nostræ e-
xercitia.

28 Cunque istam transsubstantiationem sensus non attingat, ratio non intelligat, experientia non doceat, quomodo percipietur? Scio dices, per fidem. At si fide sit agendum, ipsa sine verbo Dei non poterit haberi.

ri, & eo prorsus destituimini.

Præterea, cum Christus hoc sacramen- 29

tum fecerit duarum partium, nimirum cor-
poris et sanguinis, ex eo satis patet, rem non
esse accipiendam per hanc transsubstantia-
tionem, quia in corpore CHRISTI rea-

Obiectio.

li & carnali, hæc non diuiduntur. Sed ha-
bent suffugium, & aiunt tantum in vna
contineri istarum partium, atque in altera.

Responsio

Nos quidem audimus illos hoc asserere, cæ-
terum scripturæ verba hoc non docent, sed
tantum ad panem mentio fit corporis, et ad
calicem solūmodo commemoratur sanguis.

Obiectio.

Respondent quoad panem, vi verborum,
transsubstantiatio fit in corpus Christi, vel
in carnem Christi propriè, et per se, per con-

Concomi-
tantia quâ
ponūt qua
le signen-
tum.

comitantiam vero sequitur & sanguis &
anima, & diuinitas. Atq; de calice identi-
dem dicunt, quòd efficacia verborum, pri-
mum ac propriè transsubstantiatio fit in san-

Responsio

guinem, sed per concomitantiam & corpus
habetur, et anima, et diuinitas. Et hac sua ar-
guta Christum faciunt minus prouidū, qui

Cōtra con-
comitanti-
am tran-
substantia-
tionis.

duabus partibus nihil plus tradiderit, quàm
in vna earum seorsim contineatur. Et ex fi-
ctione sua natum est, vt postea sacramen-
tum diuiserint, & dando Laicis tantum mo-
do alteram partem, persuaserint eis, quòd tā-
tundem habeant, atque si ambas partes ac-
cepissent. Adhas quòd isto suo commento, se-
nestram patefaciunt multis dogmatibus sup-
positiuis, quia nullum est dogma, cui non pos-
sint infinita annectere per suam concomitan-
tiam. Et sequeretur, vt supra dicebamus,
omnes sanctos huic sacramento adesse cum
semper comitentur Christum. Sed vnica ra-
tio, qua eos depellimus, est, ipsos hoc docere,
Scripturam verò non ista loqui.

30 Consecutum est etiam transsubstantiatio-
nem, aliud falsum absurdumq; dogma, quòd
putarunt post sacramentorū perceptionem,
adhuc manere sacramentum, & panem, si-
ue panis species realiter atq; verè continere
in se corpus Christi, quod non ita se habe-
re ostendimus, per alia sacramenta vbi co-
tum in actione consistit, qua sublata non est
amplius

Extrausum
sacramen-
ta non per-
manent.

amplius sacramentum. In baptismo patet, cum quis tinctus aut perfusus aqua fuerit, per verba Domini, tum cessat sacramentū esse. Quod idem in circumcissione fuit, nam & id sacramentum in actione situm erat.

Neque dedignabor accipere ea quæ ab illis appellantur sacramēta, ut est confirmatio, extrema unctio, pœnitentia, & alia generis eiusdem, quæ omnia videmus in actione tantum habere locum. At solent dicere esse

Obiectio.

excipiendum hoc sacramentum Eucharistie. Id autem aduersarij quàm dialecticè dicant, facile intelligitur, quando omnes partes inductionis conceduntur, & solummodo ponitur instantia de re controuersa, quis non videat id perperam fieri? & solum adcludendum argumentum? Nam illud est quodammodo præmissas dare, & negare conclusionem.

Responsio

Et propter hæc inaudita portenta huius metamorphoseos, impeditur præcipuus & commendatus nobis finis à Christo in sacris literis, nimirum commemoratio Christi &

Finis præcipuus Eucharistie impeditur per trans-

substantia
tione m.

mortis eius. Nam hic tota mens & animus istorum occupatur in credenda transsubstantiatione. Imo videas nonnullos sacrificos, qui cum venitur ad communionem, hoc tantummodo urgent & inculcant credendum, præteritis alijs quæ magis necessaria sunt.

Per eandem
impedita
est frequens
communio.

Atque ob hanc fictionem, reddita est communio infrequentior, quia illa persuasa, ceperunt homines cogitare. Si Christus corporaliter & carnaliter ibi est opertus accidentibus, ibimus saltem usque ad templum, videbimus, adorabimus, inuocabimus, candelas accendemus, & alia huius generis, quibus putarunt se posse gratificari Christo. Quod si non opinati essent, sed existimassent, ut reuera est, tantummodo sacramentum esse, intellexissent inde se non habituros commo- dum, nisi communicassent, & eorum animi fuissent magis ad communionem accensi, quod verè est satisfacere institutioni Christi.

33 Oportet deinde reuocare in animum, transiuisse tempus humilitatis & demissionis
sionis

nis Christi, iam in cælis regnat, & nomen
 habet, quod est super omne nomen. Quid
 itaq; oportuit per hanc trussubstãtiationem
 illum rursus demittere, quoad corpus, in fau-
 ces, & ventriculos communicatum? Scio
 dicunt, non læditur, nullam contrahit immũ-
 ditiem: Fatebor, attamen parum decet, vt
 (quemadmodum dicunt) tam diu sub illis ac-
 cidentibus detineatur, quoad ipsa manent in-
 tegra, quæ cũ dissoluta fuerint, corpus Chri-
 sti aiunt auolare. Quò fit, ut eum cogant quo-
 tidie, & potissimum vsq; ad horas meridia-
 nas, perpetuo deuolare, & auolare: Sed in-
 quunt has cogitationes oportet facessere,
 cum ipsi eas suggerant, sua carnali transsub-
 stantiatione. Si possent adduci vt omnia spi-
 ritualiter illic ageremus, nulla esset huiusmo-
 di cogitatio.

Obiectio,

Responsio

Corpus
 Christi de
 mittitur pa-
 rũ honeste
 Obiectio.

Responsio

Dumq; ponunt suum hoc naturale et car 34
 nale corpus presens, num id faciunt vt pe-
 netret animum nostrum? vel vt insinuet se
 in corpus? in animum dicere non possunt,
 quia nil ibi carnaliter & corporaliter acci-

Sanctificatio incipit ab animo non à corpore
 Obiectio.
 Responsio

pitur. Quod si voluerint corpus ab eo penetrari, interrogamus, quid hoc illi faciet? Respondebunt, ut homo sanctificetur. Sed par est, ut sanctificatio ab animo incipiat, non à corpore. Dicunt, quædam vis & efficacia imprimitur, per quam & animus redditur melior, & corpus quoque confirmatur. At si de virtute agatur, hoc per transsubstantiationem fieri, non est necessariū, cum absque ea id haberi possit.

36

Incruenta hostia.
 Obiectio.
 Responsio

Et veteres, cum traderent sacramenti huius naturam, dixerunt, incruentam hostiam hic sacrificari, quod parum conueniet, si verum & corporalem sanguinem haberi constituamus. Neque satisfacit quod aiunt, hostiam esse incruentam, quia hic Christus non occidatur, neque violenter sanguis eius educatur. Nam etsi ista non fiant, attamen sine sanguine (ut est crassa eorum imaginatio) res non peragitur. Unde liquet, patres ideò sic locutos, quod hic veræ hostiæ tantum memoriam voluerint, eiusque spiritualem perceptionem, quæ fide habeatur.

Solent

Solent præterea dicere, corpus & san- 37
 guinè Christi velari ac operiri accidentibus
 panis & vini, ne crudis carnibus videamur
 vesci, cruore sanguinéque potari. Sed istos ho- Cetnc cru-
da nescun-
tur.
 mines non putarim dicere, vicunq; rem pin-
 gant, aut colorent, si eorum transsubstantia-
 tio vera sit, nos non vesci crudis carnibus.
 Quandoquidem ut coquantur, neq; per eos,
 neq; per scripturas inducitur ratio. Et ta-
 men scriptum est de agno paschali, qui fuit
 sacramenti huius figura, ut nihil crudum
 ex eo comederetur.

Ad hæc, videmus Christum in Euchari- 38
 stia sacramentum instituisse, quò fit, ut ibi In sacramē-
tis omnia
par est ut
accipiatur
sacramen-
taliter.
 omnia sint accipienda sacramentaliter, ne-
 que requiritur, ut in sacramentis plus aut
 donetur, aut exigatur, quam sacramentalis
 ratio postulet.

Deinde si expendamus quid in ipsa coena 39
 postrema Christus egerit, rem facile depre-
 hendemus, corpus suum dedisse asseritur. Si
 interrogamus ulterius, quale dedit, se expe-
 dire non possunt. Videntur aliqui dicere, eū

dedisse quale habuit, nimirum passibile, & mortale. Cæterum tale corpus cum illis conditionibus quas tunc habuit, non potuit carnaliter, vt isti somniant, contineri in paruis frustulis panis: Verum alij, qui sibi videntur prudentiores, aiunt Christum in seipso corpus et mortale & passibile habuisse, sed in pane dedisse glorificatū, et spirituale corpus. Tūc facit aduersus istos quod legimus in verbis Domini, Hoc est corpus meū, quod pro vobis traditur: et sanguis qui pro vobis effundetur, vbi aperte cōtrahit sermonē, et ad corpus quod tūc habuit, et ad sanguinē quo ea hora utebatur. Nam ista glorificata & impassibilia nō accepit, nisi post resurrectionem. Sed fac ita esse vt ponunt. Argumentamur, Conditiones corporis passibilis et glorificati opponuntur, ita vt non possint simul esse, atq; eodem tempore in eodem subiecto, vnde sequitur, si vultis eas poni in corpore Christi pro eodem tempore, vt geminum faciatis corpus Christi.

40   *Experientia & historia nos docet, non dan-*

dandam transsubstantiationem, quia Victorem Pontificem Romanum perijisse scribunt, hausto veneno ex calice. Atque Henricus Imperator venenum hausit ex pane accepto in Eucharistia. Si omnia illic transsubstantiantur, & solum accidentia supersunt, qui potuerunt ista fieri?

Scimus sacramenta qualibet, ut ipsimet 41
aduersarij loquuntur, materia & forma consistare, Materiam dicunt symbola, vel elementa, formam verò id quod adijcitur verbo. Quod autem componitur ex duobus, non debet abijcere alterum, ut nihil ex eo nisi accidentia supersint, alioquin compositionis & coniunctionis natura non seruetur, ideo concluditur panis & vini substantias remanere.

Materia sacramenti non potest abijci.

Dumq; non animaduertunt, corpus Christi 42
si exuitur per eos, quantitate, situ, & distantia partium, ita ut cogatur esse totum eius corpus in minima panis particula.

Corpus Christi exspoliant quantitate.

Sacramentum hoc non tantum dicitur 43
Christi corporis seruatoris nostri, sed etiam

Panis non transubstantiatur in corpus mysticum, ergo nec in corpus Christi corporis mystici. Vnde Paulus in hac 1. epist. ad Corinth. dicebat: Vos corpus Christi estis. Itémque: Multi sumus vnus panis, et vnum corpus, qui de vno pane participamus. Et Augst. 22. de ciuit. Dei, cap. 10. Christianos, inquit non offerre sacrificium martyribus. Sacrificium vero est corpus Christi, quod martyribus non offertur, quia ipsi id sunt, ut delictet corpus Christi. Itaque cum hoc sacramentum sit vtriusq; corporis, quemadmodum non ponunt, vt panis trãssubstantietur in corpus mysticum, ita non exigetur, vt verè & propriè conuertatur in corpus Domini, cum vtriusq; corporis ex æquo prædicetur sacramentum.

44 Et sequeretur ex ista opinione, tam fideles quam infideles, recipere corpus Domini, quod à me alibi est improbatum duplici argumento. Primum, quod cum Christi corpus non auellatur à spiritu Christi, consequeretur impios spiritum Christi percipere. Deinde, cum infideles mortui sunt, quoad interiorē hominem, omnino carent instrumento quo

quo

quo spiritualia suscipiant. Et Augustinus aperte dixit, non comedere corpus Christi, nisi eos qui sunt ex eius corpore. Et Hieronimus lib. 4. in Hieremiam cap. 22. Quod quibus infert non comedent & bibent, subauditur corpus & sanguinem saluatoris. Loquebatur autem de hæreticis. Idem quibus in Isaiam ca. 66. Dum non sunt sancti corpore & spiritu, nec comedunt carnem Iesu, nec bibunt sanguinem eius. Et complura huiusmodi loca habentur ex patribus.

Et quod sæpenumero hic multa miracula nobis obtendunt, non tam facile credendum est, quia non solent miracula induci, nisi quod sint res novæ & admirandæ, ex quorum infueto euentu, pondus adijciatur verbo Dei, etenim ibi homines admiratione percelluntur, & facile induci possunt ad Christi dogmata complectenda. Sed hic nil visibile immutatur, & nihil est quod admirationem excitare valeat. Vnde frustra videtur à miraculis opem implorare. Virgo sane concipiebat ex spiritu sancto, sed hoc ipsa

45
Hic frustra à miraculis opem implorant

fieri sensit. Et si quando sunt aliqui miraculo conuersi ad Christum, senserunt animum suum, & vitam immutari à pristina conuersatione. Ast hic nihil sentitur horum miraculorum quæ confingunt, tantum prædicantur, sed nulla ratione, vel experientia, vel scriptura, probari possunt.

- 46 Addas iam dictis, eodem modo se habere fractionem panis ad mortem, & passionem Christi, quo se habet panis ad corpus, fractio autem (vt asseuerant ipsi quoq;) sacramentum est, & symbolum passionis Christi, nec tamen in eum transsubstantiatur, ita vt vere illam, ac realiter præsentem faciat, igitur neq; panis mutabitur ita in corpus, vt illud præsens esse carnaliter efficiat, atq; ita cum ista sententia non habeat nisi λογικῶς & labyrinthos inextricabiles, ad pietatem non conducit.

Sed nunc de patribus videndum est an ita sentiant.

- 47 IRENÆVS aduersus hereticos Vt Irenæus. lentinianos, Panis terrenus, inquit, accepta voca-

vocatione à uerbo Dei, non amplius est communis panis, sed efficitur Eucharistia, quæ constat ex duabus rebus, nimirum terrena & cœlesti. In primis non negat Eucharistiã panem esse, nisi illum communem feceris. Postea dicit, ex duabus rebus constare, quarum vna terrestris est, ut panis, altera cœlestis, ut corpus Christi. Atq; ut ex vna parte retinetur veritas, scilicet quoad corpus Domini, ita in altera est conseruanda, videlicet quoad panem. Et addit per similitudinem, ita corpora nostra illam sumentia, non sunt amplius corruptibilia.

Tertullianus lib. 1. contra Marcionem, Tertullianus. ait, Deum panem creaturam suam non abieciſſe, quandoquidem illo corpus suum representauit. Et libro 4. contra eundem Marcionem: Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum dicendo, id est figura corporis mei. Figura autem non esset, nisi veritatis esset corpus.

Origenes in Numeros homil. 16. Bibere Origenes.

dicimus sanguinem Christi, non solum ritum sacramentorum, sed & cum sermones eius recipimus. Quod idem & Hieronymus quidam doctus scripsit super Ecclesiasten capit. 3. Idem Origenes in Matthæum cap. 26. Panis iste, quem Deus verbum corpus suum esse fateatur, verbum est nutritorium animorum. In Leuiticum homilia. 7. Est enim & in Evangelij litera quæ occidit, non solum in veteri testamento. Si enim secundum literam sequaris quod dictum est, Nisi manducaueritis carnem meam, & quæ sequuntur. Et in eodem libro homil. 9. Non hæreas in sanguine carnis, sed disce potius sanguinem verbi, & audi ipsum tibi dicentem. Quia hic sanguis meus est, qui pro vobis effunditur. Origenes in Matth. cap. 15. Panis sanctificatus iuxta id quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum eijcitur. Et mox: Nec materia panis, sed super illum dictus sermo, est qui prodest, non indigne domino, comedenti illum. Idem contra Celsum libro octauo: Vbi pro collatis in nos beneficijs, gratias diximus;

mus, oblaris panibus vescimur.

Cyprianus epist. 6. primi libri ad Magnū Cyprianū:
 dicit: Dominus de multorum granorum ad-
 unatione congestum corpus suum panem vo-
 cat, & vinum suum sanguinem de botris at-
 que acinis pluribus expressum. Dumq; inter-
 pretatur orationem dominicam, corpus Do-
 mini panem appellat: Et in sermone de cœna
 Domini inquit: Nos non acvere dentem, sed
 tantum sincera fide panem frangere & mā-
 ducare. In sermone de chrismate aperte di-
 cit, sacramenta habere nomina earum re-
 rum, quas significant. Quæ duo Augustinus
 videtur ab eo mutuatus. Postremū in epist.
 ad Bonifacium. Alterum vero cum inquit,
 Quid paras dentem aut ventrem? crede &
 manducaſti, tract. 25. super Ioan. Sed idem
 Cyprianus epist. 3. lib. 2. ad Cæcilium, In vino
 inquit demonstrari sanguinem Domini. Et
 contra Aquarios asserit, non posse videri a-
 desse sanguinem Christi in calice, si vinum
 ibi esse desinat, quod fit per istorum trans-
 substantiationem. Et in sermone de cœna Dō

mini, scribit mutari symbola in corpus Christi, sed ita ut simile accipiat ab ipsomet Christo, in quo natura humana apparebat, et diuina latebat. Ex quo simili vides eum velle, ut in Christo manserunt duo natura, ita & in hoc sacramento seruatas esse. Cyprianus item epist. 3. lib. 2. Quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage solidatum, quo et ipso sacramento populus noster ostenditur adunatus.

Athanasio. Et Athanasius exponens illa verba, Si quis dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui vero contra spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in altero remittetur ei, scribit: Et quantum esset corpus ad hoc, ut totus mundus ex eo ederet? sed spiritualiter infert rem accipiendam esse, et idcirco Dominum eo loco mentionem fecisse ascensionis suae aduersus Capernaitas.

Basiliius.

Basiliius in liturgia panem appellat *αὐτοῦ* *τυποῦ* corporis CHRISTI, atque id post

post verba consecrationis.

Dionysius de Hierarchia ecclesiastica Dionysius
cap. 3. Pontifex opertum panem, & indiui-
duum aperit, & in frusta concidens.

Ambrosius in expositione epist. 1. ad Co- Ambrosio.
rinthios: Cum agitur vt hoc fiat in memo-
riam Christi, & mortis eius, inquit, nos in
edendo & potando, carnem & sanguinem
Christi, quæ oblata sunt, significamus. At-
que idem circa eundem locum, nos ait in ty-
pum sanguinis Christi accipere in calicem
mysticum. Et lib. 4. cap. 4. vbi ponit muta-
tionem symbolorum, tractat etiam mutatio-
nem nostram in CHRISTVM & ta-
men transsubstantiatio non ponitur in his
qui sacramentum accipiunt. Idemq; eodem
de sacramentis lib. 4. cap. 4. Hoc igitur a-
struamus, quomodo potest qui panis est, cor-
pus esse Christi, consecratione. Et mox, Si
tanta vis est in sermone Domini, vt inci-
pant esse quæ non erant, quanto magis ope-
ratorius est, vt sint quæ erant, & in aliud
commutentur?

Hierony-
mus.

Hieronymus apertè super Matthæum inquit, pane ac vino representatum esse corpus ac sanguinem Domini.

Chryso-
stomus.

*Chryso-
stomus super Epistola posteriore ad Corinthios, inquit non solum quod nobis proponitur in mensa esse corpus Christi, sed etiam pauperes, quibus tenemur benefacere, quando quidem ille idem qui ait, Hoc est corpus meum, verbo suo item dixit se beneficio affici, & egere in pauperibus. Idem in homilia. ii. super Matthæum opere quod dicitur Imperfectum, inquit in sanctis vasis non esse corpus Christi & sanguinem Christi, sed mysterium corporis & sanguinis Christi. Idem in cap. ii. 2. ad Corint. homil. 27. Quem admodum Christus et in pane & in calice, in meam commemorationem facite, dixit. Idem in Psalm. 22. Parasti in conspectu meo mensam. Ut quotidie in similitudinem corporis & sanguinis Christi panem & vinum secundum ordinem Melchisedech, nobis ostenderet in sacramento.*

Emisenus.

Et Emisenus, quem citant de consec. dist. 2. Vi-

2. Videturque ponere mutationem symbolorum, idem ipse meminit mutationis nostræ in Christum.

Augustinus complura habet hac de re Augustinus. testimonia super Psalmo 89. Non hoc corpus quod videtis comesturi estis, nec bibituri hunc sanguinem, quem sunt effusuri. *Mysterium est quod vobis dico, quod si spiritualiter intelligatur, vivificabit.* De Trinitate lib. 3. capit. 10. Panis ad hoc factus, in sacramento accipiendo consumitur. Neque est quod Rossensis hoc dictum conetur trahere ad panes propositionis. Nam eius interpretationem alias ostendimus non convenire nonnullis argumentis. Primo, quia si facilem sensum sequaris, & eum qui prima fronte tibi se offert, quemque verba præ se ferunt, aperte videbis sermonem fieri de Eucharistia. Et Erasmus in libris August. quos emendavit in margine asscripsit, Eucharistia. Deinde paulò post in eodem capite, dumque idem tractat, Eucharistia mentionem tam aperte facit, ut etiam aduersarius id negare non possit. Ac

de eadem Eucharistia scripserat supra in eodem libro cap. 4. Cum inchoaret eadem tractationem. His addas, expressè in his verbis quæ tractamus, aperte nominamus sacramentum, quod si voluisset communiter accipi, non minus conveniebat his quæ antea recensuerat, nimirum serpenti æneo, & lapidi erecto per Iacobum, quàm pani propositionum. Sed in illis hanc vocem sacramenti non expressit, quam postea, ut intelligamus eum de Eucharistia loqui, noluit suppressam. Postremò dicit, Panis ad hoc factus, in accipiendo sacramento consumitur, quod panibus propositionis minimè convenit. Non enim ad hoc fiebant, ut comederentur, sed ut dispositi in mensa, coram Domino manerent. Vnde פַּנִּים hebraicè dicti sunt, Temere autem, siue per accidens est postea consumptum, ut manducarentur, ne scilicet coram Domino putrescerent. Ob id enim mutabantur singula quæq; hebdomada. Cumq; semel Deo dicati essent, hunc honorem illis exhiberi voluit, ut à sacerdotibus manducarentur.

Ponim.

carentur. Sed panis nostræ Eucharistiæ ve-
 rè ad hoc est factus vt in accipiendo sacra-
 mento absumatur. Dictis q̄ iam argumentis
 vnum addo quod robustius est cæteris. In-
 quit enim Aug. consumitur tempore præsen-
 ti, non autem consumebatur, quod fieri oportuit,
 si de veteris testamenti figura & cere-
 monia locutus esset. De fide ad Petrũ cap. 19.
 appellat sacramentum panis et vini. De me-
 moria Christi et mortis eius, abũde eundẽ Pe-
 trũ in fide instituit, huius uero transsubstan-
 tiationis nec vllũ verbũ facit, quam isti ho-
 diè tãtopere vrgēt. Contra Faustũ ait li. 20.
 ca. 21. Carnem et sanguinẽ Christi uictimarũ
 similitudine, fuisse nobis in veteri testamẽto
 promissam, in cruce re ipsa exhibitã, sed in sa-
 cramẽto per memoriã celebrari. Et 21. de ci.
 Dei. c. 25. apertè asserit impios rẽ sacramẽti,
 i. corpus Christi nõ comedere. Nã inquit non
 est existimandus comedere corpus Christi,
 qui non est in corpore Christi, et in quo Chri-
 stus nõ manet, neq̄ ipsemet manet in eo. Atq̄
 super Ioã. tra. 20. habet cõsimilia. In 30. uerò

ait, Corpus Christi certo quodam in loco esse in cælo, veritatem vero eius ubiq; diffusam, quod ideo dicit quia veritas res est spiritalis semperque fidelibus adest. Et communicantes ubicunq; sint, Christum fatentur & credunt, verum habuisse corpus, et non fictitium, ut heretici sentiebant. Contra Adimantum Manichæum cap. 12. scribit: Non dubitavit Dominus dicere, Hoc est corpus meum, cum tamen daret signum corporis sui. Neque valet si dixeris, & signum tradidit, & rem, quia non huc spectavit Augustinus, sed ostēdere voluit locutionem esse tropicam, & similem alteri, quam inducit ex Deut. Sanguis est anima. Idcirco inquit, non dubitavit Dominus, quia in tropis aliquid audemus. De doctrina Christiana lib. 3. cap. 16. docuit figuratam esse locutionem, quæ habetur 6. Ioan. Nisi manducaveritis carnem filij hominis, & que sequuntur,

Admiscetur locus
q̄ est in li.
2. cōtra ad

tur, quia flagitium videtur præcipi. Nam
gravius est carnem hominis comedere, quā
illum interficere, & sanguinem bibere quā
effun-

effundere. Ideo inquit figura est præcipiens, ut suauiter & utiliter in memoria recon- damus, carnem Christi pro nobis fuisse cru- cifixam, & vulneratam. In Epistola ad Bo- nifacium dixit apertissimè, sacramenta no- men habere earum rerum, quarum sacramen- ta essent & nominatim expressit sacramen- tum corporis Christi, esse corpus Christi quo- dammodo, & subdit sacramentum sangui- nis Christi, sanguis Christi est. Atque id to- tum scripsit ut indicaret, baptismum esse sacramentum fidei, & idcirco posse dici, fi- dem esse, & paruulos baptizatos fidem ha- bere, eo quod huiusmodi sacramentum per- cipiant. Et ne quis dicat signa esse præsentis rei, ut isti loquuntur, substantialiter, expen- dantur huius patris inducta similia, quod sci- licet dicamus, quando sumus prope Pascha, crastinam aut perendinam Domini passio- nem, & die dominico Christus resurrexit, cum tamen ista nunc minimè sint præsentia, & longè antea facta fuerint, deinde hic ba- ptismu paruulorum asserit fidem esse, quam

uerfariū
legis & p-
phetarum.
cap. 9.

tamen præsentem paruuli non habent. Quin
 & idem, vt habetur de consecratione dist.
 2. cap. Interrogo vos. eiusdem negligentia
 peccatum ait esse, sinere verbum quod præ-
 dicatur, animis nostris excidere, et partem
 sacramenti in terram cadere, quod si daretur
 hæc transsubstantiatio parum conueniret,
 longè enim videretur absurdus, ipsum Chri-
 sti corpus cadere, aut conculcari, quam ali-
 quam partem verborum sacrorum audire pa-
 rum attente. In Psal. præterea d. inquit Christum
 adhibuisse conuiuio Iudæ, cū figuram corporis
 sui cōmendauit: Solèt dicere figuram aut signum
 in hoc sacramento corpus Christi velati ac-
 cidentibus esse suimet, vt pendeat in cruce
 corpus exanime atq; exanguē. Et sanguinem
 sub accidentibus vini latentem, figuram
 & signum esse effusi sanguinis in ara crucis.
 Sed quis non uideat istorum figmenta inania
 esse? Nā signum et figura poni debet, quæ sit sen-
 sibilis, et magis nota, quàm sit res quæ signi-
 ficatur. Idcirco magister Senten. ex Augu-
 stino sacramentum definiuit, quòd esset visi-
 bile

bile signum inuisibilis gratiæ. Caterum corpus Christi rectum accidentibus (ut ipsi ponunt) æque obscurum est, atq; illud quod in cruce pependit, imò si liceat verũ dicere, magis ignotum et obscurũ, quàm illud sit quod significatur, quæ sunt contra naturã et signi, et figuræ. Facilius enim à nobis et cognoscitur, et cogitatur, corp⁹, quomodo pependit in cruce, quàm ut statuitur, ab eis in eucharistia.

Leo Papa in epist. ad Clerum & plebem Leo Papa.
Constantinopolitanã scribit hanc distributionem mysticam esse, spirituales alimoniam, & cœlestem virtutem, nos hic accipere, ut transeamus in carnem Christi qui pro nobis carnem nostram accepit.

Cyrillus lib. 4. cap. 14. super Ioannem, sic Cyrillus.
credentibus discipulis fragmenta panis dedit dicens: Accipite. Idem in epistola ad Calosyrium, Decebat ergo eum nostris uniri corporibus quodammodo per sacram eius carnem, & pretiosum eius sanguinem, quæ accipimus in benedictione viuificatiua in pane & vino.

Nunc producemus Theodoritum qui Cyri fuit Episcopus, vixit Cyrilli tempore, & in synodo Ephesina fuit atq; Chalcedonensis habitusq; est eruditissimus, atque eloquentissimus. Cumq; in Ephesina synodo contigisset dissidium inter Ioannem patriarcham Antiochenum & Cyrillum Alexandrinum, visus est Theodoritus adherere Antiocheno, sed tamen res est composita, & in synodo Chalcedonensi fuit agnitus Theodoritus vt vir doctissimus, & sanctum Christi ecclesie membrum, imò libris quos conscripsit ex professo aduersatur Nestorio, & contra ipsum nominatim agit. Liber est Romæ impressus. Videruntq; Papiæ illum apertissime aduersari transsubstantiationi, & excusarunt duplici nomine. Primum, quòd ecclesia ista de re nondum pronunciauerat, quasi nos queramus, quidnam Papa cum suis Cardinalibus, vel Constantiæ, vel in synodo, vbi fuit condemnatus Berengarius, statuerint. Et non potius, quidnam apud veterem ecclesiam & prædicatum & creditum fuerit. Deinde

Deinde aiunt istum virum scribendo aduersus hereticos, cum de mysterijs ageret, nimium declinasse in alteram partem, & sic aduersatum esse transsubstantiationi, quò magis aduersarij conuincerentur. Sed quam frivola sit hæc excusatio potest ex contextu scriptoris patere, ubi non videas esse unius aut alterius verbi lapsum, sed totum argumentum atq; nervus petitur à natura sacramenti, ita vt si admisceas transsubstantiationē nihil concludatur, imò heretici palmā auferant. Addunt eum de Eucharistia honorificentius, interdum loqui in hoc eodem libro, sed omnibus inspectis nusquam tam honorificè loquitur vt constitutæ iam nostræ sententiæ aduersetur. Contra illos agit qui Christum habuisse verum corpus inficiabatur, & aiebant corpus eius tempore ascensionis prorsus in naturam diuinam fuisse conuersum. Primum inducit Patriarchæ Iacobi varicinium vt sibi præstruat viam ad argumentum deducendum ex Sacramentis. Verba hæc sunt.

ΠΛΥΝΕΙ γν' οἶνω τὴν σὺλῆν αὐτῆ καὶ
 γν' αἵματι σαφυλῆς τὴν πῶδιν ὀλίω
 αὐτῶ. Interrogat ἄ rursus Ortho-
 doxus: Οἶδ' ὅτι ἀμπέλου ὁ κύριος εἰ αὐτῶ
 πῶσι γόρδου σην, & subdit. αἵμα ἀρα σαφυ-
 λῆς τῶ τῶ σωτῆρος, πῶσι γόρδου σην αἵμα. et
 paulo post. ὡσπερ γὰρ ἡμεῖς τῶ μυστικῶν
 ἀμπέλου κερπὸν μετὰ τῶ ἀγιασμῶν, αἵμα
 δεωποτικῶν ὀνομάζομεν. ὅτω τῶ ἀλιθινῆς ἀμ-
 πέλου τῶ αἵμα. Ac rursus. οἶδ' ὅτι ἀρτόν
 θεὸς τῶ οἰκῆου πῶσι γόρδου σὲ σῶμα; & sequi-
 tur. καὶ ἐτέρωδι δὲ τὴν σάρκα, σῶμα ὀνόμα-
 σεν; Et ad sacramenta accedens, ita dicit. Εἰ
 λέγε τῶ τῶ μυστικῶν παραδ' ὅσει, σῶμα τῶ
 ἀρτόν, ἐκάλεισε καὶ αἵμα τῶ κρᾶμα. Et sub-
 dit ea quæ superius ego docui de conuersione
 propositionum vel immutatione nominum.
 in Ioan. 6. cap. & in postrema coena Domini
 ita ut idem & tunc & nunc sit actum nisi
 quod inuersa sunt nomina, & transmūtata
 propositiones unde sic dicit: ὁ δὲ γε σωτῆρ ὁ
 ἡμετῶν γνήλλαξε τὰ ὀνόματα. καὶ τῶ μὲν
 σῶματι τῶ τῶ συμβόλου τέθεικεν ὀνομα. τῶ
 δὲ

δε συμβόλω τῷ σώματι ὅτως ἀμπελον
 ἐὰν ᾖ ὀνομάσας, αἷμα τῷ σύμβολον πᾶσι γό
 ρουσεμ. *Quærit hæreticus quæ sit ista causa*
immutationis nominum, ut ita symbola no-
mina rerum accipiant, & res nomina sym-
bolorum. Orthodoxus declarat luculenter,
quid habeat utilitatis hæc transnominatio.
 Ηερετικὸς πρῶτον δicit: Ἐβουλόμην δὲ τῶν
 αἰτίων μαθεῖν ὅτι τῶν ὀνομάτων γιναλλαγῆς.
 Orthodoxus respondet. Ἐβλήθη γὰρ εὖ τῶν
 θεῶν μυθεῖων μεταλαγχάνοντας, μὴ τῆ
 φύσει τῶν βλεπομένων προσέχειν, ἀλλὰ διὰ τὴν
 τῶν ὀνομάτων γιναλλαγῆς πιστεύειν τῆ ἐκ τῆς
 χάριτος γενησμένη μεταβολῆ. *Et mox: ὅ-*
τως τὰ ὀνόματα σύμβολα τῆ τῷ σώματι
καὶ αἵματι πᾶσι γορία τετίμηκον, ὅ τῶν
φύσει μεταβαλῶν, ἀλλὰ τῶν χάριτι τῆ φύσει
πᾶσι θεῶν. Hic habes nullam esse transsub-
stantiationem, sed tantum mutari symbola
quoad gratiam, quòd sacramenta sunt. con-
cludit postea suam argumentationem, quòd
hæc symbola sunt corporis, & non diuinita-
tis, ut quæ non mutantur in corpus Christi, ita

etiam Christi corpus verè corpus est, & in
 naturam diuinam minimè transit. Atq; ista
 habentur, dialogo primo qui dicitur immu-
 tabilis, græcè ἀβέβητος pagina 8. In secundo
 vero dialogo qui dicitur ἀσύγχυτος pagina
 38. ita scribit de mysterijs, quomodo se ha-
 beant erga corpus Christi: Εἰποινω τὸ ὄντος
 σώματος ἀντίτυπα ὄντι, τὰ θεία μυστήρια. σῶ-
 μα ἀρα ὄντι καὶ οὐ τὸ δευτέρω τὸ σῶμα. οὐκ
 εἰς θεότητα φύσιν μεταβληθὲν, ἀλλὰ θείας
 δόξης ἀναπληρωθὲν. Pergit hæreticos inter-
 rogare. τί καλεῖς τὸ προσφρόμενον δῶρον
 πρὸ τῆς ἱερατικῆς ἐπικλήσεως; Responder
 orthodoxus. τὸ ἐκ τοιῶνδε περιεμάτων ἱε-
 ρετικῆς sustinet. τὸ ἕτερον σύμβολον πῶς ὀνο-
 μαζομεν; Responder orthodoxus: καὶ τὸ
 τῶν ὀνομα, καὶ αἵμα καὶ εἶδος σημαίνον. interrogat
 adhuc socius: μετὰ δὲ γε τὸν ἀγιασμόν, πῶς
 ταῦτα προσαγορεύεις; Responder orthodo-
 xus: σῶμα χριστοῦ, καὶ αἷμα χριστοῦ. Ex interro-
 gatis concludit hæreticus argumentatio-
 nem suam, atque vult ex cōuersione symbolo-
 rorum

lorum in corpus Christi inferre etiam conversionem corporis Christi in naturam diuinam, & inquit, ὡςπερ τοίνω τὰ σύμβολα τῶ δεσποτικῷ σώματι & τε καὶ αἵματι & ἀλλοιωθῆναι ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς ἐπικλήσεως. μετὰ δὲ γε τῶ ἐπικλήσει μεταβαλλῆναι, καὶ ἑτερογενεῖ. ἔτω ὁ δεσποτικὸν σῶμα μετὰ τῶ ἀνάληψιν, εἰς τῶ ἑσῖαν μεταβλήθῃ τῶ θείαν. Retorquet orthodoxus argumentum in authorem, & inquit, Imò potius ex sacramentis concludendum esse corpus Christi, non transiuisse in diuinitatem, quia panis & vinum per sanctificationem minime naturam mutant, sed tantum illis adijcitur gratia, quemadmodum corpori, Christi adiuncta est immortalitas, & inquit, Ἐάλως αἰς ὑφλωας ἀρκυσίην, ὃ δὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμοῦ τὰ μυστικὰ σύμβολα ὁμοεικείας ἰσίσταται φύσεως, μένει γὰρ ὡτὶ τὸ πρότερον ἑσῖας, ἢ τῶ σώματι & καὶ τῶ εἶδος. καὶ ὁρατὰ ἐστὶ, & ἀπῆλθον καὶ πρότερον ἦν, νοεῖται δὲ ἄπερ ἐγγύς, καὶ πτενύτ, ἢ προσκυμῖται, ὡς ἐκείνα ὄντα ἄπερ πτενύτ, παράβες τοίνω τῶ

ἀρχεῖν ὑπὸ τὴν εἰκόνα, καὶ ὄψαι τὴν ὁμοιότητα,
 καὶ γὰρ εἰκομένη τῇ ἀληθείᾳ τῆς τυποῦ, καὶ γὰρ
 ἐκείνο τὸ σῶμα τὸ πρότερον εἶδος ἔχει, καὶ καὶ
 μα, ὅτι περιγραφῶν, καὶ ἀπαξαπλῶς εἰπόμενον
 τὸ τὸ σῶμα ὅτι οὐσίαν, ἀθάνατον ἢ μετὰ τὴν
 ἀνάστασιν γεγόνε, καὶ κρείττον φθορᾶς. καὶ ἐν
 ἐκ δεξιῶν ἡξιόθυ καθέδρας, καὶ πρὸ πάντων
 προσκυνεῖς τῆς κτίσεως, ἀτε δὲ τὸ σῶμα χυμῶ
 τίζον τὸ δεσπότη τῆς φύσεως. Querit soci-
 us: Cum panis mutet suam appellationem
 postquam est sanctificatus, qui fiat ut cor-
 pusu in Christo post resurrectionem ad huc
 appelletur corpus, cum deberet iuxta analo-
 giam sacramentorum, appellari Deus, ut
 panis dicitur corpus Christi, ὅτι ita habet
 καὶ μὴ τὸ μυστικὸν σύμβολον, τὴν πρὸ τῆς
 γὰρ ἀμείβει προσομοίαν. ὅτι καὶ γὰρ ὄνομαζο-
 του ὅτι πρότερον ἠκαλεῖτο, ἀλλὰ σῶμα πρὸ
 λαγορένεσαι, καὶ τοίνυν ὅτι τὴν ἀλήθειαν, θεὸν
 ἀλλὰ μὴ σῶμα καλεῖται. Ad hanc obiectio-
 nem respondet orthodoxus, panem sacramē-
 talem non tantum appellari corpus Christi,
 ut nomen panis prorsus amiserit, sed dici po-
 nem

nem vitæ, ita & corpus Christi iam glorifi-
 catum, appellari diuinum & viuificum cor-
 pus, & inquit, Ἀγνοεῖν μὴ δ' αἰεὶς ἔ γὰρ σῶ-
 μα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρ' τὸ ζῶντος ἐνομάζετο.
 ἕτως αὐτὸς ὁ κύριος πρὸς σιγέρουσε, καὶ αὐτὸ
 δὲ τὸ σῶμα, θεῖον ὀνομάζομεν σῶμα, & ζωο-
 ποιῶν καὶ δεσποτικόν. καὶ κυριακόν, διὰ δ' ἄσ-
 κησας, ὡς ἔ κρινόν τινός ἐστιν ἀνθρώπου, ἀλλὰ
 τὸ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστός. ὁ θεὸς ἐστὶ & ἀνθρώ-
 πος. ἰησοῦς γὰρ χριστός χθες, καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς
 & εἰς τὸς αἰῶνας. Quæ omnia si vis latina ha-
 bere, fusius quidem scripta, & altius repe-
 tita, nunc subiiciam. ORTHODOXVS.
 Nostin quod panem Deus proprium corpus
 suum vocari? SOD. Noui. OR. Atq; aliàs
 rursum carnem suam frumētum appellari?
 SO. Noui et hoc. Audiui enim illū dicentem:
 Venit hora vt glorificetur filius hominis. Et
 nisi granū frumenti deiectū in terrā mortuū
 fuerit, ipsum solū manet, si vero mortuū fue-
 rit, multū fructū profert. OR. In ipsa nimirū
 mysteriorū traditiōe, corp⁹ panē vocauit, et
 sanguinē poculū mixtū? So. Sic sanè nōiauit.

O R. Sed et secundum naturam corpus, corpus
 utique suum & sanguis vocari potue-
 rit? S O. Confessum est. O R. Imò vere ipse
 seruator noster commutauit nomina & cor-
 pori quidem symboli nomen dedit: Symbolo
 verò corporis nomen. Ad eundem item mo-
 dum, cum seipsum vitem esse dixisset, san-
 guinem ipsum symbolum appellauit. S O. Id
 quidem verè dixisti. Vellem autem & cau-
 sam discere mutationis nominum. O R. Ma-
 nifestus est scopus ijs qui sunt initiati sacris.
 Voluit enim eos, qui diuina mysteria parti-
 cipant, ne ad eorum quæ videntur naturam
 attendant, sed per nominum mutationem
 credant illi quæ ex gratia facta est trans-
 mutationi. Qui enim naturale corpus suum
 frumentum & panem vocauit. Atque item
 seipsum, vitem nominauit, idem ipse etiam
 ea quæ videntur symbola corporis &
 sanguinis sui appellatione honorauit, non
 equidem naturam ipsam transmutans, sed
 adiiciens gratiam nature? S O D A-
 L I S, Sanè mysticè dicta sunt mystica.
 Et

Et clarè manifestata sunt quæ non sunt omnibus nota. OR. Quandoquidē igitur proficitur & stolam & vestem à Patriarcha dominicum vocari corpus, nōsque in sermonem de diuinis mysterijs ingressi sumus. Dicere vera cuius nam symbolum ac typum esse putas, sanctissimam escam illam? Ipsiusne diuinitatis Christi Domini, an vero corporis & sanguinis ipsius? SOD. Sanè eorum ipsorum, quorum & appellationes receperunt. OR. Corporis ne & sanguinis dicis? SO. Sic dico. OR. Verè dixisti. Etenim Dominus sumpto symbolo, non ait, hoc est diuinitas mea, sed hoc est corpus meum. Ac rursum, hoc est sanguis meus. Et aliàs, Panis autem quem ego dabo, caro mea est, quæ ego dabo pro mundi vita. SOD. Vera equidem hæc omnia, Diuina enim verba sunt. OR. Porrò si sunt vera, corpus utiq; habebat Dominus. SO. At ego illum incorporeū esse dico. OR. Sed fateris illū habuisse corp⁹. &c. EX SECVNDO DIALOGO. SODAL. Omnem sanè lapidem mouere.

oportet iuxta prouerbiū, ut veritatem assequamur, in primis verò in propositis dogmatibus diuinis. OR. Dic igitur, quorum nam symbola, sunt mystica symbola, quæ à sacrorum ministris, Deo offeruntur? SOD. Corporis & sanguinis domini. OR THO. Veri corporis, an non veri? S O. Veri. OR. Optime, oportet enim esse imaginis Archerypum, siquidem pictores naturam imitantur, & eorum quæ videntur imagines, pingunt. S O D. Vera dicis. OR T. Si igitur existentis corporis, exemplaria sunt diuina illa mysteria, corpus igitur est etiam nunc, ipsum dominicum corpus, non autem in diuinitatis est naturam commutatum, sed diuina gloria repletum. S O D. Oportune sermonem hunc de diuinis mysterijs mouisti, inde enim tibi ostendam, dominici corporis in alteram naturam commutationem. Responde igitur ad meas quæstiones. OR THO. Respondebo. S O D A L. Quid vocas munus illud, quod offertur ante sacerdotalem inuocationem? OR TH. Non oportet a-

pertè

perè loqui, est enim verisimile, aliquos non
 dum iniriatos adesse. SODAL. Aenigma-
 tica responsio esto. OR T. Escam ex talibus
 seminibus. SO. Alterum verò symbolum
 quomodo nominamus? OR. Commune &
 hoc nomen, speciem poculi significans. SO.
 Post sanctificationem quomodo ista appel-
 las? OR. Corpus Christi, & sanguinem Chri-
 sti. SO. Et credis te accipere corpus & san-
 guinem Christi? OR. Sanè credo. SO. Quem
 admodum ergo corporis & sanguinis domi-
 nici symbola, alia sanè sunt ante sacerdotis
 inuocationem, transmutantur autem post
 ipsam inuocationem, & alia sunt: sic et cor-
 pus dominicum post assumptionem in diui-
 nam est substantiam transmutatum. OR T.
 Captus es ijs, quæ tetenderas retibus. Neq; e-
 nim post sanctificationem, mystica symbola
 illa propria sua natura egrediuntur, manent
 siquidem in priore sua substantia, et figura,
 & specie, adeoq; & videntur, & palpan-
 tur, quemadmodum & antea: Intelliguntur
 autem quæ facta sunt, & creduntur, & a-

Nota sym-
 bola non
 abijcerent
 turam pri-
 stinam.

dorantur, tanquam ex existentia quæ creduntur. Confer itaque cum archetypo imaginem, & videbis similitudinem. Oportet enim figuram conuenire cum veritate. Etenim illud ipsum corpus habet sanè priorem suam speciem, & figuram, & circumscriptionem, & (vt simpliciter dicam) etiam ipsam corporis substantiam. Immortale autem factum est post resurrectionem, & supra corruptionem, & dignum habitum est sede, quæ est ad dexteram Dei, & ab omnibus creaturis adoratur, tanquam existens corpus Domini ipsius nature. S O. Attamen mysticum illud symbolum, priorem mutat appellationem, neque enim postea nominatur, quod prius vocabatur, sed corpus vocatur. Oportet igitur ipsam veritatem, Deum iam, non autem amplius corpus vocari.

OR. Ignarus mihi videris, non enim corpus solum, sed & panis vitæ vocatur, sic enim Dominus vocauit. Quin & hoc corpus diuinum, corpus vocamus, & viuificum, & herile, & dominicum, docentes, quod non sit

fit commune cuiusvis hominis corpus, sed do-
mini nostri Iesu Christi, qui Deus est & ho-
mo: Iesus enim Christus, heri et hodie, quod
idem ipse etiam in secula.

Chrysostomus ad Cesarium monachum, Chryso-
tempore secundi exilij sui contra Apollina-
rem & alios, quid diuinitatem & humani-
tatem in Christo confundebant, habetur in
bibliotheca Florentina hæc epistola, licet nõ
sit impressa. Et Deus & homo est Christus: Exemplar
Deus propter impassibilitatem, Homo pro-
pter passionem, vnus filius, vnus dominus, extat apud
idem ipse procul dubio, vnitarum naturarũ, R. D. Arc,
vnam dominationem, vnã potestatem pos- Cantuar.
sicens (etiamsi non consubstantiales existunt)
& vnæqueque incommixta proprietatis
conseruat agnitionem, propter hoc quod in-
confusa sunt duo, Sicut enim antequam san-
ctificetur panis, panem nominamus, diuina
autem illud sanctificantia gratia, mediante sa-
cerdote, liberatus est quidem ab appellatio-
ne panis, dignus autem habitus est dominici
corporis appellatione, etiamsi natura panis

in ipso permansit, & non duo corpora, sed
vnum filij corpus prædicatur. Sic & hæc
diuina ἐπισφωτῆσις, id est, inundantis corpo-
ris natura, vnum filium, vnam personam,
vtraq; hæc fecerunt.

Hesychius

Hesychius in libro 20. super Leuitic. cap-
8. Propterea carnes cum panibus comedi
præcipiens vt nos intelligeremus, illud ab
eo mysterium dici, quod simul panis & ca-
ro est.

Gelasius.

Gelasius aduersus Eutychetem scripsit in
sacramento Eucharistiæ, substantiam et na-
turam panis & vini minime desinere esse,
& facit collationem huius sacramenti cum
Christo, in quo maneat salua vtraq; natura
& diuina & humana, sicuti in hoc sacra-
mento, natura panis & corpus Christi.

Gregorius

Gregorius in registro, tā azymum quā
fermentatum dum sumimus, vnum corpus
domini saluatoris efficimur.

Bertram.

Bertramus, in libello de corpore & san-
guine Domini ait de Symbolorum naturis,
quod secundum creaturarum substantiam,
quod

quod fuerunt ante consecrationem, hoc & postea consistunt.

Bernardus in sermone de cœna Domini, Bernardus manifestè proponit simile de anulo, quo accipit quispiam vel cõiugalem fidem, vel possessionem alicuius dignitatis, vt in Episcopis ordinandis cõringit, vbi anulus, aut pedum, vel insula signa sunt, traditarum & concessarum rerum, nec tamen vana. Nam certissime largiuntur quæ significant, quod idem fieri in sacramentis ostendi.

NUNC sunt argumenta istorum dissoluenta quibus nituntur suam transsubstantiationem probare. Quoad primum, respondemus Christum promississe suam carnem, vel suum corpus aut sanguinem, in cibum et potum, idq; 6. Ioan. Quod præstat quoties illum verè pro nobis mortuum credimus, Præstitit etiam cum in cœna hoc sacramentum institueret, nam illi manducationi spiritali addidit symbola. Obijciebant autè maxime, Hoc est corpus meũ, de veritate cuius dicti est cõtrouersia, se tantũ quo ad modũ, nã

Sensu pro
positionis
Hoc est
corpus
meum.

utriq; tam ipsi quam nos contendimus pro-
positionem veram esse, & de sensu tantum-
modo certatur: Illi asseuerant propositionem
claram esse, et nos vicissim monemus, quod
Augustinus de doctrina Christiana docet,
non esse interpretandum vnum locum, ut
cum multis alijs pugnet, sed ita ut cum mul-
tis alijs consentiat. Neq; oportet semper ob-
ijcere perspicuitatem sensus, alioquin cum
dicitur. Faciamus hominem ad imaginem et
similitudinem nostram *ὡς ἄνθρωπος* & ita
insurgunt & inferunt, Deum habere cor-
pus & animam, & cætera membra, ut ea
conspicimus in homine formata. Tu dicis
hanc similitudinem ad animum referendam,
quia per illam dominatur homo cæteris crea-
turis, instar Dei. Sed illi aiunt illic de homi-
ne ista scribi, & te frustra conari quod pro-
nūciatur de toto, attribuere parti, nimirum
animæ. Tu rursus obijcis, Deum spiritum es-
se, atq; spiritum nō habere carnem & ossa,
& sic alijs locis scripturarum huius vnus
sensem captas. Ita dicebant Ariani, clarum se

se habere sensum illius loci: Pater maior me
 me est. Tu hoc ad naturam humanam con-
 trahis, quia in alijs locis tibi demonstratur
 Christi diuinitas, vt pri. Ioan. & in epistola
 ad Romanos cap. 9. et quinto cap. Ioan. epist.
 dicit Christus, qui non habet gladium, emat
 sibi: Quo videtur ad vltionē incitare, quod
 si alia loca respexeris, figurate videas dici.
 Habet Paulus absq; intermissione orate. E-
 merferunt ἰσχυροῦ, qui existimarunt perpe-
 tuis & submurmuratis orationibus, incum-
 bendum: Cum tamen alibi dicatur, Qui suo-
 rum, & maximè domesticorum, curam nō
 habet, abnegauit fidem, atq; infideli est de-
 terior. Et rursus, Omnia cum ordine fiant.
 Et, Qui non laborat, non manducet. Chilia-
 ste, id est, millenarij, putarūt se clarissimum
 habere verbum in Apocalypsi cap. 20. de
 mille annis, quibus Christus erit regnaturus
 cum suis. Atq; Sabelliani dixerunt non esse
 discrimen inter patrem & filium, ex illo lo-
 co: Ego & pater vnum sumus. Item. Phi-
 lippe, qui videt me, videt & patrem. Atq;

In interpre-
 tando uno
 loco, respi-
 ciēda sunt
 alia.

ut ego in patre, ita & pater in me manet.
 Ista dicebant esse clara, & pro se facere. E-
 bionitæ posuerunt Christum meram creaturam
 et aiebant: Deus meus, Deus meus, quare me
 dereliquisti, non potuisse aliter intelligi, quã
 do quidem Deus nunquam se derelinquit. Et
 ex eo quod scribitur sexto Ioannis, Qui man-
 ducauerit meam carnem, & biberit meum
 sanguinem, non morietur in æternum? con-
 sequi nonnulli dixerunt, eos qui legitime se-
 mel communicarint, non posse in æternum
 perire. Quem errorem Augustinus de ci-
 uitate Dei luculenter taxat. Et verba
 Cantici canticorum, si ea ut sonant prima
 fronte recipias, non sunt nisi amatoria car-
 mina, siue epithalamium. Non oportet er-
 go semper prætexere verborum perspicui-
 tatem. CHRISTVS dicebat, Qui ha-
 bet aures audiendi, audiat, & qui legit, in-
 telligat. Neq; conuenit, primum sensum qui
 se offert, euestigio arripere, neglectis & non
 consideratis alijs locis. Dicebat Christus Ap-
 postolis: Cauete à fermento Phariseorum. Il-
 li

li statim putabant eum de panibus loqui, cū
 de doctrina ageretur. Dicebat item, Laza-
 rus amicus noster dormit, Ibi quoq; dormi-
 tarunt Apostoli, ac dixerunt, Si dormit, sal-
 uus est. Cum de morte loqueretur: Dominus
 aiebat rursus: Soluite templum hoc, atq; in
 triduo illud excitabo, nec intellexerunt eum
 agere de corpore. Qui obseruauerit præcepta
 mea, nō morietur in æternum, & hic arbi-
 trati sunt Iudæi agere illum de vulgari mor-
 te. Nicodemus nouam generationem cras-
 se intelligebat. Neque minus errauit Sa-
 maritana, circa illam aquam, quam Chri-
 stus ei pollicebatur. Atque Hebræi halluci-
 nati sunt, cum illis Christus diceret, Abra-
 ham uidisse suum diem, & fuisse gauisum.
 Non itaque semper dicant nobis plana est
 hæc scriptura, Hoc est corpus meum, quia
 respondebimus ei, plana est, quo ad signifi-
 cationem uocum. Sed earum sensus non est
 planus, ut in sententijs consimilibus patet:
 Christus est petra, Christus est agnus, Vos
 estis corpus Christi, Multi sumus unus panis.

Omnia hæc verba sunt Dei, & possumus prædicare de eis, plana sunt, perspicua sunt, nec tamen vlla eorum trãssubstantiationem inferunt. Quare non est quod tantopere prætexatur verborum perspicuitas. Oportet ex alijs scripturæ locis, & circumstantijs, bene respicere quid hic agatur. Exponemus itaq; propositionem altius repetendo. Voluit Deus hominem ad se pertrahere amplis promissionibus, quod esset beaturus illum, facturisque foelicem et quia incredulũ cor nostrum, voluit multa extare beneficia erga humanum genus, quibus ipsum ad se pelliceret. Vnde nõ solum donauit nos omnibus creaturis, verũ tempore diluuij, nostrum genus aliquin male meritum, ab aquarum exitio eripuit. Abrahamo se declarauit admodum propitium: Isacho item, & nepoti eius Iacobo, fortunauit genus, vt augetur in Aegypto. Et cum ibi opprimerentur, eos eripuit, terram dedit satis foelicem, prouexit ad regiam & sacerdotalem dignitatem. Fuerunt attamen semper increduli homines, et de benevolentia

Declaratio perspicua propositionis: Hoc est corpus meum.

neuolementia Dei erga se parum sibi persuade-
 bant, Quare propter infidelitatem illos ej-
 ciebat in varias captiuitates, & subinde li-
 berabat. Demum, vt de illius bonitate non
 relinqueretur ambigendi locus, omnium be-
 neficiorum summum contulit, nimirum fi-
 lium suum humana carne indutum, vt in
 cruce pro salute nostra moreretur, quod be-
 neficium tale fuit, vt Paulus ad Romanos di-
 xerit; Quomodo non omnia simul donauit
 cum illo? Et ne intercidat; hoc sacramento
 Eucharistia reficari voluit, vt fide volue-
 remus in animo; Christum pro nobis ab eo
 traditum in mortem, & id credendo, man-
 ducaremus carnem & sanguinem eius. Quod
 vt efficacius fieret & panis & vini sym-
 bola fuerunt addita, quæ vehementius nos
 permouerent, quam simplicia verba consue-
 uerint. Cum itaq; dicit, Hoc est corpus me-
 um, non aliud intellexit atq; Ioannes 6. polli-
 ceretur, cum diceret: Ego sum panis vite.
 De se loquebatur quo ad corpus & carnem
 in mortem traditam, uel potius tradendam;

Cōfert Ios
 cum loā 6.
 cū his que
 Dominus
 gessit in
 coena:

ut ex verbis eius liquet. Nec aliud volebat
 nisi ista fore nobis panem & cibum, quo a-
 nimi nostri confirmarentur, & alerentur,
 atq; per animum corpus, demumq; totus ho-
 mo. In caena igitur nihil aliud egit Christus,
 nisi quod propositionem transposuit, & si-
 cut antea dixerat, corpus suum & carnem,
 panem esse, ita nunc inquit è diuerso, ostēden-
 do panē, ipsum esse corpus suū, dumq; protu-
 lit, Hoc est corpus meum, fuit ac si diceret,
 corpus meū fide perceptū, erit vobis pro pa-
 ne, instar panis, quo spiritualiter alimini, sit
 itaque sensus, do vobis panem ut edatis, &
 interim vobis propono corpus meum in cru-
 cē agendum, ut ipsum fidei memoria &
 mente attentissima apud vosmetipsos spi-
 ritualiter comedatis, utque corpore editis
 panem, ita mente vescamini carne mea.
 Quid ista interpretatione, aut facilius aut
 lucidius? quodque magis conueniat cum pro-
 missione quam fecit nobis Dominus in 6. Io-
 an. capite? Quod si quis contenderit, illud pri-
 mum Christi dictum, Ego sum panis viuus
 pro

pro natura diuina accipi, vt Chrysoſtomus
 velle videtur. Primum dicimus hoc non
 multum quadrare, quia Chriſtus inſtituerat
 ſermonem de eſu ſui corporis: & loco panis
 terreni offerebat Capernaitis carnem ſuam
 manducandam, quod ex ſerie ſermonis li-
 quido conſtat, etiamſi dicat panem de cœ-
 lis deſcendiſſe, quia ſæpe quod eſt diuini-
 tatis, humanitati etiam communicatur. Sed
 ſi tantum valet apud eos iſta Chryſoſtomi
 expoſitio, valet eadem cum infra inquit,
 Chriſti dictum, Panis quem ego dabo caro
 mea eſt, quam dabo pro mundi vita, ad Eu-
 chariſtiam pertinere. Neque ſolus ipſe hoc
 ſtatuit, ſed illi cæteri quoque interpretes cõ-
 ſentiunt. Cum itaque Dominus ibi dicat pa-
 nem eſſe carnem ſuam, nunc in cœna idem
 reſtatur, demonſtrato enim pane, ait, Hoc
 eſt corpus meum. Vtrobique corpus ſuum,
 vel carnem ſuam, panem eſſe prædicat ni-
 mirum animi, & noſtræ regeneratæ ſub-
 ſtantie, qui ſpiritualiter manducetur.
 Et ſic nulla erit conuerſio propoſitionis,

Quis tropus in his uerbis hoc est corpus meum.

Nisi utamur tropis non poterimus hæreticis resistere.

sed utrobiq; accipietur eodem modo. Quod si totum simul accipiamus, panem uidelicet, & rem per panem oblatam id est corpus Christi, synecdoche admittimus. Nam de toto dicitur, vel de vna parte, quod est alterius. Sin verò dictum referas, ad panem qui & significat & offert nobis corpus Christi edendum, tropus erit metonymiæ, quando scilicet tribuitur signo nomen signati. In hac interpretatione quoque omnia sunt facilia, vitantur absurda, & vnus scripturæ locus, cum alijs non pugnat. Dicebant si tropis ita detur locus, hæretici omnia peruerterent. Ego vicissim dico, nisi utamur tropis, ut patet in ijs quæ paulò ante citauimus, uicerunt hæretici. Nam illi quoque proprium sensum vrgebunt, eum uidelicet qui statim se offert. Tantum hoc superest, ut ostendamus talem phrasim, & tropicam locutionem, frequentem esse in sacris literis, quod facile erit. Scriptum legimus, Semen est uerbum Dei, Petra erat Christus, quamuis scio nonnullos cauillari, & hic nullum uelle tropum

pum esse, eò quod Paulus contraxerit sermo-
nem ad petram spiritualem, quam uere &
non tropice aiunt Christum esse. Attamen
pro nobis facit, Augustinus & Origenes,
qui aperte dicunt petrã illam externam si-
gnificasse Christum. Sed ne videamur subter-
fugere, quod obijcitur, dicimus si volunt ac-
cipere petram spiritualem, sumant hic etiã
panem spiritualem & allegoricum, ac de
illo fatebimur, quod uerè, & absque tropo
est Christus: Dicebat præterea Dominus,
Ego vos duodecim elegi, & vnus ex uobis
diabolus est, nec propterea Iudas transsub-
stantiatur in diabolum. De circumcisio-
ne scribitur, foedus meum erit in carne ue-
stra, cum circumcisio non sit foedus, uerum
tantummodo signum foederis. Trigesimo ter-
tio capite Geneseos, narratur Iacob ædifi-
casse altare, quod uocauerit Deus fortis Is-
raël: & Moses in Exodo post uictoriam
contra Amalech extructum à se altare uo-
cauit יהוה דגנר Deus vexillum meum:
& Hieremias meminuit ciuitatem appellan-

Tales lo-
cutiones
tropicae ut
est ista sunt
familiaris-
simae scri-
pturis.

Iehouah
nesi.

Iehouah
Zidcenu,

dam יהוה צדקנו Deus iustitiam no-
stram, eo quod ista futura essent earum re-
rum, quas nominibus exprimebant, moni-
menta. De Ioanne Baptista scribitur, quod
erat lucerna ardens, & lucens. Item ipse est
Helias, si vultis eum recipere. Christus de
se ait, Ego sum vitis, & vos palmites. Ego
sum ostium. De illo habemus etiam quod sit
lapis in ruinam positus, & in resurrectio-
nem. In Deuteronomio, sanguis est anima,
cum sit id quo anima conseruatur & si-
gnificatur. De Ioseph dixit Iudas eius fra-
ter, ne occideretur, caro nostra est, qua
phrasi denotabatur naturalis coniunctio ge-
neris. Paulus inquit, multos esse vnum pa-
nem, quod oportet figurate intelligere. Et
CHRISTVS efflauit in discipulos atque
ait: Accipite spiritum sanctum, nec tamen
in spiritum sanctum status est transsubstan-
tatus. In Genesi, non permanebit spiritus
meus in homine, quia caro est. Et in Ioanne,
verbum caro factum est, vbi tropus est sy-
necdoche, totus enim homo nomine carnis
in-

intelligitur. *Ac Dominus in cruce inquit: Mulier, Ecce filius tuus, & discipulo, Ecce mater tua, neq; tamen sunt transsubstantiati, ydem manserunt, qui prius, sed nouus ordo, noua relatio, atque respectus inter illos est constitutus. De Christo dicitur, quod est pax nostra, cum tantum sit causa nostræ pacis. Et verba mea sunt spiritus & vita, cum tantum hæc significarent, vel afferrent credentibus. Dicebat Ioannes, Ecce agnus Dei de Christo, nec tamen eius natura mutabatur in agninam. Passim legitur in sacris literis, verba Domini esse iudicium, veritatē, & iustitiam, cum tantum ibi ista significentur, & exprimantur. Atque hoc simile eximie conuenit sacramentis, quæ dicuntur esse verba visibilia. In Apocalypsi habetur, Ego sum α & ω , id est, principium & finis omnium rerum. Et de suo Euangelio quod prædicabat, ait Paulus, Vis Dei est ad salutem omni credenti, cū tantum sit instrumentum, quò se declarat potentia Dei ad homines seruandos. Ac de sermone crucis dicit,*

quod sit stultitia impijs hoc est, rem stultam
 huic generi hominum significat, pijs uero ad-
 dit esse Dei uim & sapientiam, eo quod ip-
 sis ista referat. Et de lege aiebat deus, quod
 mortem & vitam, benedictionem & ma-
 ledictionem apponeret Hebræis, id est per
 significationem legis, promissiones & cōmi-
 nationes, quæ in illa exprimebātur. In libro
 Geneseos septem vacca, & septem spica
 dicuntur esse septem anni, & hoc quoad sig-
 nificationem. Ahias propheta Syonites de-
 dit Hieroboã decem conscissi pallij frustra
 atq; dicebat, se illi dare regnum decem tri-
 buum. In hac etiã epistola hoc. 11. cap. scrip-
 sit Paulus, ut mulier haberet super caput
 suum potestatem τὸ ἐξουσίαν, id est, uelum,
 quo potestas viri significatur. Et in postero
 re epist. ad Corinth. habetur, quod deus Chri-
 stum fecerit peccatum, nimirum quo ad si-
 militudinem, & carnis representationem:
 quin & uictima quæ offerebatur pro pecca-
 to, appellata est peccatum, & sacerdotes di-
 cebantur comedere peccata populi, id est vi-
 ctimas

Etimas quæ pro peccatis populi offereban-
 tur, in Ezechiele scribitur, Effundam super
 vos aquam mundam, & per aquam signifi-
 cat spiritum sanctū, quod idem legimus de
 Christo cum ait. Qui biberit ex hac aqua, et
 quæ sequuntur: Vbi commemorat Euange-
 lista illum fuisse locutum de spiritu quem
 accepturi erant. De agno audimus quod sit
 appellatus pesach, quamuis nonnulli id co-
 nentur inficiari, sed Hebraice habetur
 זֶבַח פֶּסַח *sacrificium pascha est.* Per *Zebah pe-*
sah hu. sacrificium non potest intelligi, nisi aut vi-
 ctima, aut illa actio immolandi victimā. Ita
 nos corpus Christi habemus expressum &
 pane & vino & actione tam edendi quam
 potandi, Non fuit agnus ille transitus ange-
 li, sed solum eius monumentum atq; significa-
 tio. Quæsiuit Christus locum vbi pascha cō-
 mederet cum Apostolis, & per pascha in-
 telligebat illos cibos, & illa consecrata, quæ
 denotabant transitum. Paulus etiā, Pascha-
 nostrum immolatus est Christus, dixit,
 quo loco appellauit Christum ipsum no-

stram solennitatem, et nostrum transitum, que non possunt nisi tropice accipi. Erat quippe agnus ille non transitus angeli, qui tunc fieret, sed iam erat factus antiquitus, cuius memoria signis illis externis representabatur. Hic etiam corpus Christi habemus hactenus passum, non quod nunc tradatur in crucem, aut cuius sanguis nunc effundatur. Et si uellet istos sermoes Christi rigide interpretari, cum inquit, Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur, oporteret eos dicere panem fuisse crucifigendum, aut saltem Christum uelatum accidentibus (ut ipsi ponunt) in sacramento. Nam Christus ostendens id quod habebat in manibus, illud pro eis dicebat et tradi & fundi, quod si dixerint, id quidem erat quod fuit traditum, sed non eodem modo, aut ea forma, iam quaerunt interpretationes, atque suffugia, & non simpliciter propositionem accipiunt. Quod idem uideas in uerbis traditur, et funditur, quae si a nobis dum uerba proferimus in consecratione, accipiuntur ut sonant, corpus Christi significabi-

Aduersarij esse n. sunt simpliciter accipere uerba domini hoc est corpus meum.

tur modo tradi in crucem, & sanguis eius modo effundi, aut mox effundendus. Volunt autem conuerti hæc in præteritum, ut intelligamus corpus traditum, & sanguinem effusum, & id est tropice agere, quando tempus pro tempore accipitur. Quod autem Paulus dicebat reos esse corporis & sanguinis Domini, eos qui manducant indigne, item iudiciū sibi manducare, eò quod nõ dñi dicent Corpus domini, nihil est, quia Ambrosius respondet, Quo ad primum dum illum locū interpretatur. Dabunt pœnas mortis domini, quia pro illis occisus est, qui eius beneficiū in irritum ducunt. Interpretatur ergo eos reos esse corporis domini, ut audiimus, neq; ad hoc requiritur transsubstantiatio. Et indigne sumentes, asseruntur non dñi dicare, hoc est in precio non habere corpus domini, quia tanta est coniunctio inter symbola et significata, vt istorum contumelia, in illa redundet. Hoc pacto locutus est Paulus cū diceret, vir orās aut prophetans cõte

Contume-
lia sacra-
menti re-
dundat in
corpus
Christi &
est res Sa-
cramenti.

clo capite, ignominia afficit Christum, ubi aperte voluit in Christum redundare quod fiebat circa caput viri, eò quòd esset Symbolum Christi. Considerandum est etiam Paulum scripsisse ad Cor. Qui non prorsus erant destituti fide, sed laborabant aliquibus infirmitatibus, & hoc hominum genus, non diximus tantum accipere symbola, & non habere corpus Christi, sed hoc asserimus de infidelibus Epicuræis & deoïs, & ab ecclesiâ unde rectè illi dici poterat non solum, quoad symbola, sed etiam quo ad rem sacramenti, quòd rei essent corporis & sanguinis Domini, & quòd non dijudicarint corpus Domini, cum ista fide perciperent, et vita non exprimeret. Et hoc loco id quoq; attendendum est, quòd Paulus cū agit de sacramentali actione, videlicet esu & potu, panis meminit, & ait: Qui manducat hunc panem, sed cū postea vitiū est exaggeraturus, meminit corporis domini, et si ratio ineatur, & iuste supputetur, in tota tractatione de hoc sacramento, sæpius expressit apostolus panem quā

meminerit corporis domini. Nam bene quin-
 quies ipsum inuenias commemorasse panem.
 Corpus vero domini tantummodo quater.
 Sed nunc videndum est quæ sunt illa quæ nos
 permoueant ut orationem hanc, Hoc est cor-
 pus meum tropice accipiamus. Primum con-
 sideramus in cœna Christum adfuisse, unde
 non opus erat ut apostolis ostenderet corpus
 suum. Videbant enim ipsum. Deinde qui fie-
 ri potuit, ut ipse manducaret realiter et cor-
 poraliter seipsum? Eum vero comunicasse
 cum apostolis non solum patres asserunt, sed
 Christus ipse inquit, ut habes in Matthæo.
 Posthac non bibam de hoc fuctu vitis. Præ-
 terea respicimus, quod hic agitur de memo-
 ria. ubi tropus indicatur, Et videmus istos
 mutare tempora ut quod per futurum uel per
 presens enunciatur, de traditione corporis
 & effusione sanguinis, ipsi per preteritum
 interpretentur. Consideramus postea illos
 non posse carere tropis consecrando, quia uer-
 bum, est, accipiunt pro conuertitur, transub-
 stantiatur, uel fit. Christusque cum instituerit

Quibus
 causis con-
 uincatur
 tropus in
 his uerbis
 hoc est cor-
 pus meum

sacramentum, conuenit ut per significatio-
 nes, & tropice symbola accipiantur, iuxta
 naturam sacramenti quæ est ut sit signum.
 Respicimus et ascensionem Christi in cælis,
 veritatem humanæ naturæ, quæ assumpsit,
 & quæ habentur in Ioãne, cum dicitur Ca-
 pernaitis, Verba mea sunt spiritus & vitas
 caro non prodest quicquam, nimirum car-
 naliter manducata. Spiritus est qui viuifi-
 cat. Et rursus Paulum consideramus qui pa-
 nem hic ponit quam apertissime, ubi amen-
 isti volunt tropum esse, qui nostrum tanto pe-
 re auersantur. Audimus etiam Paulum arte-
 stantem, veteres habuisse nobiscum cum ea-
 dem sacramenta, Nam ex Augustini senten-
 tia non satis illi fuit dicere, eos habuisse spi-
 ritualem cibum & potum, sed adiecit, eun-
 dem. Et rursus ne ambigas, expressit aposto-
 lus & baptismum, quem dicit eos in mari
 & nube fuisse consecutos. Vnde liquet illos
 non tantum inter se, verum & nobiscum
 habuisse eadem sacramenta. Videmus etiam
 vicinas locutiones tropice accipi, nam illis
 dicitur

dicitur, Panis quem frāgimus communicatio
 corporis Christi est, Et hic calix nouum te-
 stamentum est, quæ sepius commemorau-
 imus. Deinde non proprie conuenit corpori
 Christi ut edatur. Atq; ex his abunde con-
 stat, quid ad secundum argumentum dici de-
 beat, in quo illi obijciebant sententiam non
 esse ad tropum accipiendā, nisi aliud antea,
 vel postea illic haberetur, quod id facien-
 dum consuleret, Et instabant, illam particu-
 lam, quod pro uobis tradetur, nos potius re-
 tinere in sensu proprio, quod aperte falsum
 est, cum ibi tempora mutemus, neq; illud ac-
 cipiamus corpus quod tradebatur, Quando-
 quidem id & visibile fuit atq; passibile. Ne-
 que in eadem substantia aut subiecto possunt
 simul conuenire, & corruptibilis corporis
 conditiones, & dotes glorificati, ita ut idem
 corpus passibile sit & impassibile simul, &
 pro eodem tempore. Ad hæc ostendimus,
 quæ alia loca nos adducant, ut hoc genus
 tropos admittamus, Synecdochē inquam,
 vel Metonymiam.

Ad aliud argumentum de rebus distinctis, siue ut loquuntur, disparatis, inter quas non potest constitui mutua predicatio, respondemus. Quæ sic discreta aut disparata sunt, si accedat analogia vel significatio, iam ita coniungi possunt, ut propositionem constituere valeant. Quod videmus factum non solum cum dicitur à domino: Semen est verbum dei, & Ego sum vitis, cæterum & à Paulo, quando pronunciat nos esse vnum panem. Et rursus inquit, Panis quem frangimus communicatio corporis Christi est. Ac rursus, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Neq; multum moramur, quod aliqui dicunt Matth. & Marc. plane & aperte protulisse, Hic est sanguis meus noui testamenti, non enim negamus ita scripsisse istos euangelistas: Sed interim contendimus, & verba recipienda esse, quæ & Lucas, et Paulus habent, eaq; dicimus, sicut alias sententias, quas modo citabamus, constare ex vocibus admodum discretis, & quæ more dialectico possunt vocari disparata. Sed per analogiam

Quomodo possunt
disparata
de se mutuo prædicari.

ziam & significationem pulchrè & appo-
sitissimè connectuntur.

In alio argumento dicebatur Christū cū
proferret, Hoc est corpus meum, non dixisse
hoc significat, aut representat corpus meū,
iste panis est figura, aut signū corporis mei.
Istis nos regerimus, Christum non dixisse, in
illis accidentibus absq; subiecto corpus suum
latitare, neq; asseruisse substantiam panis de-
sinere esse, aut conuerti, aut transsubstantia-
ri in suū corpus. Deinde miror ista obijci, cū
quod patres inueniātur ista expositiones. Nā
frequēter aiunt representari, significari, desi-
gnari, ostendi, corpus et sanguinem Domini,
et symbola panis ac uini appellant signaculū,
figurā, ac typū, et ὀμῖτον. Neq; est quòd a-
liquis cauilletur, ista signa aut figuras eos re-
ferre ad mortem, & non ad corpus Christi,
qua Patres apertè dicūt significari corpus et
sanguinem, & signa, & figuras dari corpo-
ris et sanguinis Domini. Quod vt verum esse
agnoscas ex multis hæc aliquot eorum loca
subijciemus. Aug. de catechis. rudib. De sa-

Testimōia
patrū qui-
bus appel-
lant sacra-
menta si-
gnā & figū-
ra.

cramento sane quod accepit, signacula quorundem rerum diuinarum esse visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari. Idem de ciuit. Dei lib. 10. ca. 5. Sacrificium ergo visibile inuisibilis sacrificij sacramentum. i. sacrum signum est. Hiero. lib. 4. in Mat. ca. 26. ut quomodo in praefiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem corporis sui & sanguinis representaret. Bertramus positus sanctarum scripturarum testimonijs, & sanctorum patrum dictis, euidentissime monstratum esse, quod panis qui corpus Christi, & calix qui sanguis Christi appellatur, figura sit, quia mysterium. Tertullian. contra Martion. lib. 4. Acceptum panem, & distributum discipulis corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum, dicendo. i. figura corporis mei. Cypri. epi. 3. li. 2. Videmus in aqua, populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Ambros. li. de his qui inuitantur mysterijs. Ante benedictionem verborum coelestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi

sti. significatur. Idem de sacramentis lib. 4. cap. 5. Fac nobis hanc oblationem adscriptam rationabile, acceptabile, quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Idem in cap. 11. prioris epistolæ ad Corinthios, Huius rei memores, in edendo & potando, carnem & sanguinem Domini, quæ pro nobis oblata sunt, significamus. Et mox: In cuius typum nos calicem mysticum sanguinem, ad tuitionem corporis & anime nostræ percipimus. Bernardus in sermone cœne Domini, In hunc itaq; appropians passioni Dominus de gratia sua curavit investire suos, ut invisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Chrysostomus in epistolâ priorem ad Corinthios cap. 10. Quid enim appello cõmunionẽ? idem ipsum corpus sumus. Quid nã significat panis? Corpus Christi. Quid autem sunt qui accipiunt? Corpus Christi. Basilius vocat *εὐχριστία* in sua liturgia, & quidem post Baptismum. Augustin. de Trinitate. lib. 3. cap. 4. Apostolus potuit significando prædicare Dominum Iesum

Christū per linguam, aliter per epistolā, aliter per sacramentum corporis & sanguinis eius. Idem contra Adimantum: Non dubitavit Dominus dicere, Hoc est corpus meū, cum signum daret corporis sui. Idem in psalmum 3. Iudam adhibuit ad conuiuium, in quo corporis & sanguinis sui figuram discipulis commendauit & tradidit. Idem contra Maximinum libro 3. capit. 22. In sacramentis non quid sint, sed quid ostendant attenditur, quoniam signa sunt rerum, aliud existentia, & aliud significantia. Ex his uides patres non abhorreere, imò ponere significationem corporis in hoc sacramento.

Præterea ostendimus ex sacris literis huiusmodi locutiones esse, ubi uerbum substantiuum, est, accipitur, pro significat. Quare hoc argumentum hebetatur. Cum itaque obijciunt CHRISTVM non dixisse uel significat, uel representat, Nos ex sacris literis ita posse accipere respondemus, quod luculenter supra demonstrauius. Neque ut arbitrantur, nos hoc pacto argumentamur,

mur, alibi hoc modo se habet ista locutio, igitur & hoc loco sic accipienda est, Sed tantum occurrimus illis, qui cum probare debeant suam transsubstantiationem afferunt, Hoc est corpus meum. qui locus controuersus est, & de sensu eius dubitatur, Illi obijciunt nobis simplicem sensum, et mordicus retinent, quod ex alijs locis scripturae liquet non esse firmum, cum aliter sepius ista locutio in sacris literis, accipienda sit. Nos pro nostra sententia de Eucharistia, multas alias habemus rationes, neque hoc adducimus, ut nostrum argumentum, sed tantum respondemus eis, cum obtrudunt huiusmodi phrasim, eam frequentissime aliter significare, & idcirco ex illa ab ipsis infirmiter concludi.

Augumentantur postea de adoratione, quod si relinqueretur panis, adoraretur in sacramento. Miror istos esse tam obseruantes vere adorationis, cum alioquin & picturae arque statuæ apud eos adorentur. Verum dicunt, se ista non adorare, sed ea quæ per hæc

Cum argumentatur à dicto Christi hoc est corpus meum infirmum est argumentum.

Euitatur
idolola-
tria etiam
si maneat
panis.

representamur. At quomodo non idem vo-
lunt concedere de pane si remaneat, quod is
non adorabitur, sed ea quæ ab illo signifi-
cantur? Deinde cur pari ratione inde non
semouerunt accidentia, ne illa forte adora-
rentur? Excusabunt fortassis quod nul-
lus velit ibi colere accidentia, cum tamen
sciamus picturas & figuras, quas in tem-
plis tollerant, accidentia esse, ad quæ ho-
mines procumbunt, nam si ligni vel lapidum
substantias adorare vellent, et in syluis, et in
plateis haberent passim quod adorarent. Ad-
de rusticos & simplices homines nescire di-
stinguere, aut iudicare inter accidentia &
substantiam. Quique fingunt se moueri tan-
to zelo, debuerunt & calicem transsubstan-
tiare, ne fortè cum ostenditur adoretur. Et
sanè leuissimum hoc argumentum mihi sem-
per visum est, licet à scholasticis, et quidem
non vulgaris nominis obijciatur. Opposi-
tum est adhuc, quod nisi ponatur transsub-
stantiatio, tum in hoc sacramento dux natu-
ra, siue substantia corporea, simul ponentur

atque eodem loco. Quis hic non miretur istos esse tantæ religionis in naturam, & obseruantia, quasi nolint eius leges violare?

Cum tamen accidentia constituent pendula, absque subiecto, quod maximè aduersatur naturæ decretis. Et per suum commentum absurdum, quod timent non eadunt, quia cum relinquunt accidentia, inter illa est corpus, quod ad quantitatem pertinet, & locum procul dubio occupat.

Cum etiam velint carnem Christi corporaliter accedere, quæ est quanta, & latere sub accidentibus, necessariò duo quanta & duo corpora simul ponent. At iuxta sententiam quam nos asseremus, nil est periculi ab hoc absurdo.

Aiebant præterea, dignitati Christi parũ conuenire, ut eius corpus substantiæ panis coniungatur, quod est admodũ friuolũ, non enim statuitur ex corpore Christi, et panis natura vnũ suppositũ fieri, ut ex natura diuina atq; humana in Christo. Neq; etiã videmus quæ maior sit dignitas accidētium, quã sit panis,

Aduersarij
coguntur
duo corpo
ra simul
ponere.

ut si corpus Christi cum illis esse statuitur, non possit cum substantia panis manere. Et cum natura diuina etiam in inferno esse dicatur, citra suæ dignitatis iacturam. Atque hoc corpus ut ipsi sentiunt, etiam impijs tradatur verè et substantialiter manducandis, qui sunt impurissimi et eo indignissimi. Quid verentur tantum ob dignitatem, corpus & sanguinem Domini pani & vino adiungere? potissimum cum significationis coniunctio statui debeat.

Quid sit sacrificium in coena Domini.

§ Habuerunt præterea rationem de sacrificio. Nam inquiunt corpus & sanguis Domini offeruntur in Missis, et si non ponatur ista metamorphosis tum nil offeremus, nisi rem significatam, & adumbratam. Hic pro nobis satisfaciet Cyprianus, qui ad Cæciliium epist. 3. lib. 2. ait passionem esse Domini, quam offerimus. Quis autem nesciat passionem Christi minimè præsentem esse, in manus sacrifici, cum sit res elapsa præterito tempore, cuius agitur memoria, et de qua gratis aguntur Deo? Sed hoc totum quod prætextat in

in hoc argumento, figmentum est, quo comminiscuntur ipsum filiū Dei, à sacrificio proprie & vere immolari patri, qua de re ut errent, modo non est locus dicendi. Nunc oportet ostendere quod postea obijciebant de patrum sententijs, quæ instituto nostro uidentur aduersari, eas contra nos minime facere. Sed priusquam ad ipsas explicandas descendam, nonnulla præfari statui, quæ haberi poterunt, ut certæ regulæ ad patres intelligendos. Quando hac de re sacramentali grandius loquuntur, & uehementius agunt, Primum est considerandum, scripturam sanctam æternatione quadam, quod symbolorum est, consueuisse rebus attribuere, et quæ uicissim rerum sunt, à describere signis. Quæ eadem ratione & patres utuntur, ut sæpe illos uideas de rebus agere, atq; si de symbolis loquerentur, ac è diuerso, ita de symbolis scribere, quasi res & significata pertractent. Quod potest congruere propter magnam similitudinem, quæ inter hæc ex instituto domini intercedit. Augustinus de hac re aperte mon-

Quædam
regulæ ad
id telligen-
dos præ-
cū de hoc
sacramen-
to loquan-
tur.
Alleosis
rerum &
symbolo-
rum.

uit, ad Bonifacium, quod in sacramentis nomina permutentur.

2.

Semper alimoniam spirituale respiciunt.

Altera est regula, quod si diligenter inspexeris quæ supra et infra dicuntur, semper videbis patres attestari, hanc alimoniam spirituale esse, non autem gulæ, ventris aut dentis.

3
Quid sit Christum nobis carnaliter aut naturaliter communicari.

Tertia, si quandoque dicant, nos cum Christo carnaliter communicare, ita ut etiam corpus alatur Eucharistia, ista sic accipienda sunt, ut intelligamus filium Dei, quando conceptus fuit ex virgine, & naturam humanam assumpsit, tum nobiscum carnaliter communicasse. Deinde nus in eo manemus, uicissimque ille in nobis manet, quando nos uerbis eius credimus, & cum fide sacramenta percipimus, quia sic communicando, additur nobis spiritus, & caro nostra & corpus quæ natura iam erant eiusdem cum Christo, redduntur earundem conditionum cum eo, capacia fiunt immortalitatis & resurrectionis, cumque obsequantur & inserviunt spiritui, uerè aluntur ad uitam eternam. Et ita Corpus nostrum in Eucharistia bifariam pascitur.

pascitur, primū symbolis, deīde hac instaura-
 tione ad vitā eternā, atq; ita Christus dicitur
 per hoc sacramentū in nobis manere. De pri-
 ma communicatione quam habemus cū illo
 per natiuitatem, & incarnationem, testi-
 monium habes ex epistola ad Hebræos ca. 2.
 Quia igitur pueri cōmunicauerunt carni &
 sanguini, & ipse similiter participauit eis-
 dem. Consideres deinde verbum consecran-
 di non aliud significare apud patres, quam
 rem communem & prophanam, sacro vsui
 dedicare, & hoc est sanctum reddere, non
 itq; est ut cum in patribus occurrit uox con-
 secrationis, ilico nobis fingamus transubstā-
 tiationem. Quod autem aliqua mutatio ibi
 sit, nō inficiamur, nimirum qua res illæ iam
 sacramenta fiant, ad significandū nobis ef-
 ficaciter, offerendum ac exhibendum per
 uim spiritus sancti, quoad animum et fidem,
 corpus & sanguinem domini.

Sciendū præterea, inter nos et Capernai-
 tas quoad res ipsas non esse discrimem: Illi
 putarūt se uerū corpus et uerā carnē Christi.

§.
 Discrimen
 inter nos
 & Capernai-
 tas.

manducaturos quod et nos fieri concedimus. Cæterum discrimen est in modo, & ratione manducationis: Quod illi carnaliter faciendum putarunt, nos fieri spiritualiter docemus, alioquin uerum corpus, & uerus sanguis exhibetur, quia fides non complectitur ficta, sed uera.

Item cū legitur in patribus, corpus Christi contineri aut haberi his mysterijs, per ista nihil aliud accipiendum est, quam denotari, ostendi, demonstrari, atque significari.

6. Cūq; audis patres dicentes, Hic panem aut uinum amplius non esse, hoc debes intelligere nō simpliciter, sed quoad te ipsum, quando pie communicas, quia illic tibi non est cogitandū, uel de pane, uel de uino, mens tua, & sensus, oportet solum inhereat rebus, quæ tibi representantur. Id eo dicitur, Sursum corda, ut ab istis animum subuehas ad inuisibilia, quæ tibi offeruntur. Scripturæ etiam sacræ non abhorrent ab hoc tropi genere. Paulus inquit, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, qui ta-

men

Quid intelligant patres cum dicunt panem aut uinum in sacramēto nō supesse

men non negasset corpus & carnem ag-
 grauare animam, & refrenanda esse, cum
 alibi scribat, Caro concupiscit aduersus spi-
 ritum. Neq; etiam ignorauit, multos esse ma-
 los homines, qui caro & sanguis dicuntur,
 à quibus tamen infestamur, & cum illis est
 nobis quotidiana lucta. Sed intelligebat Pau-
 lus, de illa summa & præcipua contentione,
 vnde istæ aliæ ortum habent. Dixit etiam in
 Christo non esse marem, neq; feminam, neq;
 seruum, neq; liberum, cum tamen ista offi-
 cia, & istæ personæ à Christo et ecclesia non
 remoueantur, imò de illis præcepta seorsim
 descripta sint. Sed intelligebat Paulus ista
 non esse in Christo, quoad regenerationem,
 remissionem peccatorum, & vitam eternã
 consequendam, quæ summa sunt in Christia-
 nismo. Et in illis distribuendis, Christus non
 respicit hos status & istas condiciones. Scri-
 bit idem apostolus, Regnum dei non est in ser-
 mone, nec tamen voluit propterea ab eccle-
 sia quæ regnum dei est, remouere conciones,
 admonitiones, et lectiones, quæ verbo fiunt,

sed tantum respiciebat illam summam vim
& efficaciam spiritus, qua omnia in eccle-
sia regi debent. Ita loquuntur patres, cum
negant symbolorum naturam manere, quod
non est ut diximus simpliciter accipiendum
sed quoad nostram fidem, & cogitationem,
quas non oportet illis inhaerere.

8.

Presentia
fidei.

Adjicias istis, fidem tantam esse efficaciam,
ut res presentes faciat, non quidem realiter
aut substantialiter, sed spiritualiter. Nam il-
las vere complectitur. Atque ita dicebat apo-
stolus, Christum ob oculos Galatarum fuisse
crucifixum. Sic & Abraham dictus est
vidisse diem domini, Atque hoc pacto vere-
res eundem Christum habuerunt in sacra-
mentis, quo & nos fruimur. Et ita vides ad
hanc presentiam non requiri, res quoad na-
turalem constitutionem, mutare locum, aut
nobis adesse cum omnibus suis materialibus,
& physicis conditionibus.

9.

Si natura
diuina in
sacramen-
to praesens
est, simili-

EST etiam observandum, per alterna-
tionem & communicationem proprietatum,
quia natura diuina CHRISTI nobis ve-
rissime

visime adest, hoc ipsum communicari posse ter & hu-
 humanitati. Vt CHRISTVS cum mana po-
 loqueretur in terra, filium hominis dicebat test dici
 esse in cœlis, & sic humanitati attribuebat presens p
 quod fuit diuinitatis. Et hoc pacto in com all- ofim .
 munionem, naturã humanam CHRISTI io.
 nobis adesse concederem, id si per commu Curpa-
 nicationem idiomatum exponerem. tres usi sic
 hyperbo-
 lis.

Postremo si queras, cur patres his tropis
 aut hyperbolis vsi sint, dicemus: partim
 vt phrasim scripturæ sequerentur, partim
 vt animos hominum uehementius percelle-
 rent. Deinde vt ostenderent istam signifi-
 cationem sacramentorum non comicam,
 aut tragicam esse. Nam in illis personatus
 quispiam, potest Hectorem aut Priamum re-
 presentare, nec præterea quippiam consequi-
 tur, quod magni momenti sit. Hic vero
 res representata vi Spiritus Sancti, & da-
 tur & imprimitur in animis nostris per fi-
 dem, sequunturque multa dona & gratiæ,
 ac potissimũ arcana et ineffabilis vnio cum
 CHRISTO, vt vere cū illo vnũ efficiamur

1.

PRIMA autem obiectio fuit ex Irenæo, qui ait panem terrenum vocatione accepta, non esse communem panem, sed fieri Eucharistiã. Hoc nos libenter admittimus, qui non hic ponimus prophanum & vulgarem panem, sed sanctum, quiq; iam vt ille dicit, factus sit Eucharistia. Sed quæ sequuntur magis pro nobis faciunt: Scribit enim, Eucharistiam ex duabus rebus constare, mirũ cœlesti atque terrena, & non inquit, ex accidentibus rei terrenæ: Subdit postea, ita nostra corpora Eucharistiã suscipientia non esse corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Et si tanta mutatio ab eo ponatur in corporibus nostris, vt eam æquet mutationi panis, (inquit enim, sicut panis ille non est amplius communis, ita corpora nostra nõ amplius esse corruptibilia) quid opus erit transubstantiatione? cum mutationes istas faciat vtrinq; pares, & pateat nostra corpora non transubstantiari? Adducebatur secundo loco Tertullianus, & is quoq; secũdũ

Ad Tertul
lianum.

habet declarationem. Non solum inquit pa-
nem

nem exceptum fecit Dominus corpus suum, cum diceret, Hoc est corpus meum, sed adiecit. i. figura corporis mei. Obijciebant de Origene, quod scripserit Dominum fateri panem esse corpus suum, id nos minimè negamus, tota autem concertatio est de modo quo sit corpus Domini, & de hoc ipse aperte alibi docet figuras hic esse, & hunc panem dici verbum nutritorium animæ, ac docet non esse inherendum sanguini carnis, sed sanguini verbi. Cyprianus videtur loqui durius, quando panem hunc inquit, non effigie, sed natura mutari. Verum spectandum est ad Cæciliam quid scripserit, nimirum cum vino demonstrari sanguinem DOMINI. Et si desyt vinum in calice, non posse videri sanguinem DOMINI ibi esse. Quod verò inquit nunc de mutatione, illam quoque nos concedimus, sed sacramentalem. Et tunc fatemur non effigiem, siue fortunam, & accidentia panis, subire hoc munus, vt sint sacramenta, sed naturam & substantiam ipsam panis & vini mutari.

Ad Origēnem.

Ab Cyprianum.

Quō natura panis mutetur.

in sacramenta corporis & sanguinis Domini. Utq; substantia ipsa panis, & non effigies nutrit, ita corpus Christi & animam nostram alit, & corpus fouet, atq; instaurat. Utq; substantia ipsa panis constat ex multis granis, ita corpus mysticum quod representat, multa habet simul coniuncta membra. Vnde tã nos, quã aduersarij dicimus effigies, id est panis apparentiam, & aspectum non mutari, sed substantiam esse quæ mutetur. Et illi quidem volunt mutationem esse per abiectionem naturæ panis, nos verò ponimus tantum sacramentalem mutationem. Et contra aduersarios facit, ipsemet Cyprianus, nã ipsi substantiam panis non mutant, verum prorsus auferunt. Nos mutari dicimus, ut quæ corpus Christi fiat, id est sacramentum corporis CHRISTI, quod ante non erat. Addas his, naturam, apud bonos auctores latinæ linguæ, non semper significare substantiam, sed vim, ingenium, & proprietatem. Vnde Cicero de somnio Scipionis, animæ natura propria, atque vis, ut ipsa,

Quid natura.

ipsa, à se ipsa moueatur. Et ad Lentulum, eam esse naturam & religionem prouinciæ tuæ. Et cum dicitur natura herbarum, natura lapidum, & alia huius generis. Quæ significatio huic dicto Cypriani bene quadrat. Obijciunt Ambrosium, & potissimum in libris de sacramentis. Qui libri ab aliquibus existimantur non esse Ambrosij. Rossensis inuehit in eos, qui sic putant, & inquit omnino credendum esse Augustino, qui istos libros Ambrosio asserit, & aperte attestatur Ambrosium scripsisse libros de sacramentis, & prologum citat super libros de doctrina Christiana, quem ego frequenter legi, & nunquam quod iste scribit inuenire potui, Nisi forte intelligat quæ in libris retractationum scripsit, cum meminit suorum scriptorum de doctr. Christi. ibi tale quippiam habet. Deinde illud probe scio Aug. contra Iul. Pelag. citasse Ambrosium de sacramento regenerationis, vel de philosophia, non tamen hos libros de mysterijs, vel de sacramentis, & quæ illic citantur in his libris de sacramentis non habentur. Sed hoc non mul-

Ad Ambrosium.

De libris in scriptis Ambrosio de sacramentis.

Locutio-
nes Am-
brofij.

tum moror, fac esse Ambrosij, non per omnia à nobis dissentiunt. Nam saepe meminit significandi, & quod appellantur, & dicuntur hæc sacramenta corpus Christi, quæ nos minimè inficiamur, & si quandoque meminit mutationis, vel conuersionis, de sacramentali hæc intelligenda sunt. Præterea ipse idem inspiciendus est quid alibi dicat. Primum de officijs libro 4. cap. 48. habet. Hic umbra, hic imago, illic veritas, umbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cœlestibus: antea agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, sed offert se ipse, quasi sacerdos, ut peccata nostra dimittat, hic in imagine, ibi in veritate, ubi apud patrem, quasi aduocatus pro nobis interuenit. Et super priore epistola ad Corinthios, ut superius iam citauimus, inquit: In edendo & potando, carnem & sanguinem Christi, quæ oblata sunt, significamus. Et cum de sanguine loquitur, ait nos, in typū eius accipere calicem mysticū.

Ad

Ad das quòd idem in his libris de sacramen-
tis, in eo qui quartus est capite quarto, aper-
tè ponit mutationem nostram in Christum
quod sæpe in alijs patribus annotauimus.

Nunc superest vt videamus de Chryso-
sto. Induxerunt eius simile de cera, quæ ap-
posita ad ignem, quoad suam substantiam,
destruitur, vt nihil remaneat, aut superflu-
at, ita inquit, putes mysteria consumi à sub-
stantia corporis Christi. Quid aiunt potest
esse pro transsubstantiatione apertius? Sed
hic existimo esse operæ præcium, vt Chryso-
stomum ipsum excutiamus, quo apertè vi-
deatis quam rectè annotata sint, quæ præ-
fati sumus de locutionibus patrum. Is in ho-
milia octuagesima tertia super Mattheum
inquit, Multi dicunt se velle ac cupere for-
mam speciémque Christi videre, item ve-
stimenta & calciamenta eius spectare, ipse
vero se ipsum tibi tradit, non solum vt se vi-
deas, verum vt tangas. Nonne hic intelli-
mus ipsum attribuere rei sacramenti, quod
est symbolorum, nimirum vt corpus Christi

Ad Chryso-
stomum.

Hyperbo-
la Chryso-
stomi.

tangatur, & videatur? quod tantum de
 Symbolis verè esse quis non animaduertat?
 Rursus in eadem homilia: Nos secum in v-
 nam (vt ita dicam) massam reducit, neque
 id fide solum, sed re ipsa corpus suum efficit.
 Quod idem scripsit in homilia sexagesima
 & sexagesima prima, ad populum Antio-
 chenum: Nos inquam, non solum fide & di-
 lectione, sed re ipsa, fieri & misceri corpo-
 ri Christi. Atque id si ita est, vt nos non
 transsubstantiemur, & nihilominus tam ar-
 cte iungamur Christo, quid oportet panem
 transsubstantiari, vt corpus Christi efficiat-
 tur? Sed posset scrupus oriri, quasi Chry-
 sostomus contra nos faciat, qui perceptio-
 nem istam per fidem ponimus, cum ille dicat
 non solum per fidem, sed re ipsa nos illi misce-
 ri, & in illum mutari. Verum hic est obser-
 uandum, quod etsi per fidem statuimus cor-
 pus Christi & sanguinem edi aut bibi, tamè
 ad istam sumptionem per fidem, consequitur
 non ficta, sed vera coniunctio inter nos &
 Christum, qua non solum noster animus cū
 ipso

Nō solum
 fide, sed re
 uera misce-
 mur i Chri-
 sto.

ipso vnitur, sed etiam corpus & caro nostra inde habet suam instaurationem, effici-
 murque verè membra Domini, et ipsum no-
 strum caput suscipimus, ex quo perpetuo et
 spiritum & vitam haurimus. Atq; hoc est
 quod re ipsa nos Christo coniungi Chryso-
 stomus dixit. Adde quod in eadem homilia su-
 per Matthæum ait, Ista esse symbola Domi-
 ni Iesu, quibus obturamus ora hæreticorum,
 qui quærunt, quomodo Christus sit passus.
 Nam si non veram habuisset carnem & ve-
 re passus esset, vana essent hæc symbola. Ha-
 bet in eadem homilia, Nostram linguam
 cruentari, in perceptione sacramentorum.
 Et ne cauilleris cruorem intelligi inuisibi-
 lem, quò vnà cum vino vel accidentibus,
 vt ipsi loquuntur, vini, lingua nostra cruen-
 tetur. In homilia quam habuit idem pater
 ad Antiochenos 60. scribit, quod lingua no-
 stra sanguine isto rubeat, Vbi quis non vi-
 deat hyperbolem esse? Et habet in Encæ-
 nijs, in cratere sanguinem esse haustum è late-
 re Domini, Quod nõ potest, ut dicitur, credi,

Declarat
Chrysoft.
suas hyper-
bolas.

Negatio
quandoq;
intelligi-
tur excola-
tione.

quando quidem latus Domini hodie non est
apertum, & inde sanguis non hauritur.
Scribit præterea eadem homilia: Nū panem
vides? aut vinum? subdit, absit. Certè si hic
interroget sensus, responderent non esse ve-
rum quòd dicit. Nam iudicio nostri sensus, et
panis & vinum adest, sed ille verè loquitur
quando subdit, nō ita cogites, quia quoad no-
stram existimationem, oportet ista facessere.
Scribit idem, Ne putes te ex homine accipe-
re corpus Christi, sed à Seraphin qui astat,
& cum forcipe tradat tibi carbonem igni-
tum. Hic non arbitror istos velle transsub-
stantiare ministrum, aut pastorem, qui no-
bis porrigit sacramenta. Et subiecit, Ac-
curramus ad exugendum sanguinem, qui
ex latere Domini profluit, Ista ne scholasti-
ci quidem audent dicere. Nam ipsi scribunt
panem & vinum in substantiam corporis
& sanguinis, non tamen ita, vt verè sub-
stantiæ corporis Christi quippiam vel acce-
dat, vel decedat. Et ad populum Antioche-
num 61. habet, non solum Christum præ-
buisse

buisse nobis se videndum, sed etiam tangendum, atq; palpandum, cuius carni etiam dentes infigamus. Quo loco etiam uides, quod est symbolorū attribui rei significata per sacramenta. Non enim pertingit dens noster ad substantiam corporis Christi, sed tantum ad panem, ad symbola, & sacramenta. Ipse idem ait in homilia. 60. ad populum Antiochenum, nos non debere putare sacerdotis manum porrigere sacramentum, sed existimare manum Christi extensam hoc facere. Nec minus in baptismo, ipsum eundem esse, qui istud exequatur munus, videlicet baptizandi. Et. 61. admonet, ut cogitemus nos Christum sedentem in cœlis, qui adoratur ab angelis, in hoc sacramento gestare. Quibus omnibus non est obscurum, hunc nostrum patrem, curasse omnibus modis, animos cōmunicantium à signis crassioribus, et à symbolis externis, euocare ad diuina, atq; cœlestia meditanda. Mirandumq; est, istos qui excutunt adeo diligenter loca patrum, nō producere id quod habetur in homilia, 61. ad po

Quod est symbolorū, rei attribuitur.

pulum Antiochenum. Et petulantes et contumaces esse eos, qui administrationi sacramentorum astant, & non communicant, Qua in re asseuerat eos Christo facere luculentam iniuriam. Sed ne ab eo discedamus, quod in argumento propositum est, nimirum homilia in Encenijs, de cera quæ ad ignem tota diffluit: Respondemus, eo loco habere Chrysostomum identidem hoc verbum, *Parata*, ut intelligamus ista non esse accipiendâ, nisi quo ad nostram fidem, et cogitationem, qua panem & vinum communicando non complectimur per se ipsa, sed quærimus res quæ per significantiam, et quidē efficacem, istis coniuncta sunt. Producimus deinde par simile ex Cyrillo in lib. 10. capi. 13. super Ioa- nem ubi ceram dicit liquefactam, & alteri ceræ permixtam, ita ut ex duabus prorsus vnum fiat, referre id quod agitur in huius sacramenti perceptione, quod est ut vnum efficiamur reuera cum Christo. Idemq; habet lib. 4. capi. 17. Quod si hoc simile de cera inter nos & Christum locum habet, ab ipso transub-

Contra e-
os qui ad-
stant & nō
cōmunicāt.

Cyrilli idē
simile de-
cera.

stantiatione corporis nostri, idem statui potest de simili Chrysostomi, quod ponit inter ceram & symbola siue mysteria. Aduersarij præterea interrogandi sunt, num ista similia velint æquari per omnia. Quod si concesserint, oporteret eos & accidentia panis ex isto sacramento auferre, nam cera quæ adhibetur igni, nõ tantum destruitur, quoad substantiam, uerum etiam quoad accidentia.

Quod si nolint simile in hac parte locum habere, tum liberum & nobis erit, totum hoc accipere. quoad nostras animi cogitationes, & fidei complexum, et tibi fatebimur, quoad ipsum, naturam & panis & vini abire, animũq; nostrum tantummodo inherere significatis, & rebus, quæ per symbola nobis offeruntur, id est corpori & sanguini Christi. Et de Chrysostomo tantũ sit dictũ, in quo videre possumus, ut vere ea locũ habeant, quæ de patrib. antea præfati sumus. Augustinus postea obijciebatur, qui diceret super Ps. trigesimo tertio Christũ se gestasse suis mãib. et id quidẽ in postrẽa cœna, quãdo Apostol.

Ad Augustinum.

Christus
gestavit se
suis mani-
bus.

Opus est
spiritus sa-
cti ut hæc
elementa
fiant sacra-
menta.

sacramentum distribuebat, hoc autē nos mi-
nime inficiamur. Quid enim prohibet Chri-
stum gestasse suis manibus corpus suum, si
per corpus intelligas sui corporis sacramen-
tum? Et hoc est quod Augustinus ad finem
istius loci adijcit, Quodammodo, ac si dice-
ret, non simpliciter se gestavit, sed aliquo mo-
do, is vero est quem modo diximus. Eundem
Augustinum opponunt nobis libro 3. de tri-
nitate, ubi inquit, Panem ad hanc visibilem
speciem per manus hominum perducit. Sed
non posse fieri tantum sacramentum, absq[ue]
operatione invisibili spiritus sancti. Est au-
tem mirandum non leuiter, quomodo isti ul-
lum aliud opus spiritus sancti in hoc sacra-
mento non agnoscant, nisi transubstantiatio-
nem. Nam audito nomine operis spiritus san-
cti in hoc sacramento, transubstantiatio-
nem ilico inferunt. Cum tamen symbola hæc
ad statum & conditionem sacramentorum
non possint euehi, aut transmutari, nisi ope-
diuina: uidelicet instituto domini, sacris ver-
bis, & efficacia spiritus sancti. Quia non
amplius

amplius incurfant hæc sacra animum nostrum
 vulgari & communi more, sed efficaci atq;
 vehementissimo spiritus impetu. Et eiusdem
 spiritus sancti vi, ac operatione mentes &
 animi nostri permouentur, ad res sacramen-
 torum complectendas. Nunc ad Augustinum
 qui. 93. psal. super illud, Adorate scabellum
 pedum eius, inuestigat, quodnam sit istud sca-
 bellum, et tandem inuenit dici in scripturis,
 Terra est scabellum pedum eius. Sed quomo-
 do inquit, adorabimus terram? nonne scribi-
 tur, Dominum Deum tuum adorabis, & il-
 li soli seruias? et præcipitur vt ea quæ sunt in
 caelis, aut super terram, uel in aquis, aut sub ter-
 ra non adoremus? Verum subdit, quãdam esse ter-
 ram quæ iure adorari possit et debeat. Nam in-
 quit, filius dei naturam humanam assumpsit, id
 est carnem ex virgine, et illa dicitur terra in
 sacris literis, quãdoquidem nostrum corpus est ter-
 ra sumptum est. Carnem uero Christi adorandam esse
 inde patet, quia cum illam ad manducandum exhi-
 buerit, nemo eam manducat, quin prius adora-
 uerit. Hæc Augustini verba nihil contra nos
 possunt, quia carnem Christi adorandam

Idololatri
am non ca
uēt aduer-
sarij.

Symbolis
aliquis ho
nor tribui-
tur sed ci-
tra adora-
tionem.

Quōodo
sit adoran-
da caro
Christi.

esse propter coniunctionem, quam habet cū
natura diuina, minime inficiamur. Contendi-
tur hic, an ea latitet operta sub accidenti-
bus, non utrum adoranda sit, sed aiunt: Si i-
bi non esset in sacramento, & panis illic ha-
beretur, esset idololatria, Quibus responde-
mus, quod par etiam illi periculū incurrāt,
nam deberent accidentia submouere, ne ado-
rarētur, et calicē ipsum transsubstantiare. In
sacramento autē distinguimus symbola à re-
bus, et symbolis aliquē honorē tribuimus,
nimirū ut tractentur decenter, et non abijci-
antur. Sūt enim sacra res, et deo semel depu-
tata. Quo uero ad res significatas nimirū cor-
pus et sanguinem Christi, eas prompte et ala-
criter adorandas concedimus, Inquit enim
Aug. hoc loco non peccatur adorando car-
nem Christi, sed peccatur nō adorando. Ve-
rum monet interim carni Christi non esse in-
hærendum, sed mentem subleuandam ad na-
turam diuinam, cui coniuncta est caro nexu
indissolubili, alioquin ait, Caro non prodest,
sed spiritus est qui uiuificat. Vbi annotabis
istud

istud seruatoris dictum, quod habetur Ioan-
nis. 6. accipi ab Augustino de carne Chri-
sti, non autē de carnali intelligentia, vt qui-
dam volunt. De adoratione vero paucis per-
stringam, & commemorabo quod alias di-
xi in expositione huius epistolæ, illam con-
sistere in inuocatione, confessione, quæ dup-
lex est, & cordis & oris, atq; in gratiarum
actione. Ea autem debentur & Deo et Chri-
sto, ubicunq; se nobis declarat. Hoc autem
fit modo triplici: Primum, verbo interno,
cum subit animos nostros ui diuini spiritus,
aliqua vehemens cogitatio de Deo & Chri-
sto, tunc adoratio consequitur, quia vel fate-
mur, uel inuocamus, aut gratias agimus.

Declarant quandoq; se ista nobis per exter-
na verba, cū sanctas scripturas ipsi legimus,
aut sacras audimus conciones, tunc sæpenu-
mero incitamus ad inuocandum, vel ad alia
quæ spectent ad cultus rationem. Demum se
declarat aliquando Christus & Deus ex-
ternis signis, vt in monte Syna. Isaia
sub forma regis in solio suo cōsidētis, in arca

Adoratio
in quibus
rebus con-
stituatur.
Deus &
Christus
adorādus
ubi se no-
bis decla-
rant.

foederis, aut in Sacramentis, & ibi quoque adoratio impenditur. Sed quemadmodum Augustinus admonebat, sistendum non esse gradum in carne, sed accedendum ad diuinitatē, ita hic ego moneo adorando, cum percipimus Eucharistiam, non esse consistendum in symbolis, sed adorandum in spiritu & veritate Christum sedentem in caelis, ad dexteram patris. Quod quia simpliciores non intelligunt, propter non firmatum & robortū errorē transubstantiationis, ideo existimari non esse inutile, si ab adoratione externa, puta à prostratione, uel genuflexione temperaremus, quoad isti docerentur, Adoratio interna potest absq; periculo adhiberi neq; externa sua natura esset mala. Multi enim pie genuflectunt & adorant, illis uerbis Euangelij auditis, Et uerbum caro factum est, nec tamen ipsa uerba dicendi sunt adorare, uerum significata. Quod idem hic fieri quid prohibet, modo non adorentur symbola, sed quod per illa significatur? Verum hoc tempore ob praedictam causam fortassis adora-

Num adoratio per externa signa liceat uti coram Eucharistia.

Picturae et statuæ nū adorandæ

adoratio externa, non est oportuna, nisi frequens de his rebus esset in concionibus mentio. Neque ex meis dictis ansam quis arripit, licere statuas aut picturas adorari, eò quòd ibi Deus & Christus videantur nobis interdum efficaciter se declarare, quoniam apertum verbum habemus ne imagines nobis faciamus ad adorandum, sed quoad verba sanctæ scripturæ, & sacramenta, ut audiendo vel percipiendo ea adoremus, nihil prohibet, quia Dei sermone, voluntate, ac iussu instituta sunt, ut ad cultum Dei promoveamur, qui situs est in adoratione. Nec minus ex hoc elicere debes Eucharistiæ reliquias adorandas esse, nam quicquid habent virtutum symbola, id ex spiritu sancto, verbis Domini, & instituto eius habent, quæ extra usum sacramenti non extant. Et promissio habetur dum manducamus & bibimus. Quare dogma illud de conseruatione non fuit catholicum, quia tempore Hesychi, ut ipse testatur super Leuiticum, Eucharistiæ reliquias comburebantur, quod idem habes in

Reliquiis
eucharistiæ
dost usum
sacramenti.

Origene super Leuiticum, licet idem sit liber qui duobus adscribitur. Et clemēs Romanus Pontifex, vt patet ex eius Decreto, quod habetur de consecratione, distinctione 2. constituit, vt reliquiæ sacramenti huius comederentur à clericis, non negamus quandoque fuisse seruatas, verum id fiebat absque adoratione, & superstitionis cultibus. Dabātur pueris & mulierculis deferendæ ad egrotos, vt liquet ex historia Eusebij Casariensis, et ex Hieronymo. Sumptionem que istarum reliquiarū quæ ita fiebat extra cœtum sacrū, & ritum à Domino institutum, non facile dixerim, fuisse iustam cōmunionem. Quam tamen haberi potuisse, apud egrotos concederem, modo repetierint sacra verba, & aliquot fideles ibi Domini ritum inter se agerint. Vbi enim plures non cōmunicant, ratio sacramenti huius non retinetur: Christus dixit, Accipite, edite, & bibite. Frangitur panis quod ad distributionem pertinet, atque in canone suo multa dicunt, quæ nisi multi communicent, mendacia sunt. Præterea dicitur

De Eucharistia missa
p̄ domos.

EUCHARISTIA. 179

tur coena, communio, synaxis, quæ nomina
 priuatae actioni parum conueniunt, Neque
 priuatas missas unquã apud ueteres legimus.

Honorius Romanus Pontifex decretum
 induxit, vt Eucharistia seruetur, & ad-
 iecit honorem ac reuerentiam illi exhiben-
 dam cum circumferretur. Quod si ante eum
 factum fuisset, illum non oportuit hac de re
 sancire Decretum. Vtque in summa aga-
 mus, hoc sacramentum asserimus (vt prius
 dictum est) suam non habere vim, aut effi-
 caciam, nisi dum agitur & percipitur,
 quod & in omnibus alijs sacramentis fieri
 vides. Hilarius nobis opponitur, sed is ha-

Ad Hilariũ

buit maximas controuersias cum Arrianis,
 contra quos agit, quod putarunt inter patrẽ
 & filium non esse coniunctionem, nisi per
 concordiam voluntatis. Hilarius contra i-
 stos inquit: Vos interrogo, an inter nos &
 Christum coniunctio sit ex proprietate na-
 ture, vel ex voluntatis concordia? Vole-
 bant enim Arriani arripere illum locum
 quò Christus precatus est, vt nos vnum

efficeremur cum ipso, sicuti ipse & pater u-
 num sunt inter se. Locus est in Ioanne cap. 17.
 ubi dicitur, Sicut tu pater in me, & ego
 in te, ut & ipsi in nobis unum sint. Adijcie-
 bant hæretici nos minimè habere cum Chri-
 sto coniunctionem, nisi consensus & volun-
 tatis, atq; per hoc inferemus, inter filium
 Dei & patrem, non aliam atq; istam unio-
 nem siue coniunctionem intercedere. Fuit
 itaque Hilarij demonstrare nos Christo uni-
 ri naturaliter, ut concludat filium quoque
 patri naturaliter adiungi. Probatio eius ita
 habet. Si Dei verbum verè assumpsit natu-
 ram humanam, carne sua naturaliter com-
 municat nobiscum, & nos dicimur manere
 in eo, quia ipse habet in se naturam nostram.
 Et vicissim in dominico cibo, si nos accipi-
 mus verè carnem illius, participamus cum
 eo naturaliter, & verè ille manet in nobis.
 Atque ita Hilarius argumentatur à verita-
 te sacramentorum, quam nos minimè infi-
 ciamur, fuitque is mos veterum, ut à sacra-
 mentis, quasi à rebus notissimis, argumenta
 depro-

depromerent. Nihil autem istorum est quod nostræ sententiæ aduersetur, quia Hilarius non contendit sub accidentibus, aut in hoc sacramento latitare, atq; opertam esse Christi carnem, sed astruit tantum, nos communicando, vere coniungi carne Christi, quod nos minimè negamus. Verum mihi considera illum eundem non multo ante hæc verba quæ facit de Eucharistia, idem dicere de baptismo, quod per illum Christo coniungimur, & internos, non solum vnitate assensus & voluntatis, sed naturæ, quare cogemini ibi quoque ponere transsubstantiationem. Si propterea in Eucharistiam illam infertis. Non multum ab hac consuetudine sumendi argumenta à sacramentis, abest Chrysostomus, qui in homilia super Mattheum 83. inquit (vt supra citauimus) hæc symbola esse Domini Iesu, quibus & refrenamus, & oppilamus ora hereticorum. Dicunt enim scilicet quomodo passus est Christus? & nos vicissim obijcimus, si Christus veram carnem non habuit, inania sunt hæc symbola. Quod

bene sequitur, quia res fictitias nobis repræ-
 sentarent. Atque ita Manichei, Marcioni-
 tæ, & aliæ huiusmodi pestes ab illis compe-
 scebantur. De Leone Pontifice Romano, nō
 est quod multum laboremus, quia ille in sen-
 tentia nobis obiecta, & mysticam distribu-
 tionem asserit, ponitque spirituales alimo-
 niam, atq; virtutem cœlestem, nōsque affir-
 mat in carnem Christi transire, sicut ille no-
 stram sumpsit. Emisenum citant, cuius ver-
 ba leguntur de consecratione dist. 1. sed illic
 si rectè inspicias, hæc verba inuenies: *Mente
 attingas, & manu cordis accipias corpus
 Christi.* Ex quibus verbis liquet, eum statuere,
 nos manducare spiritualiter corpus Do-
 mini, vrget præterea vehementer vt ceteri
 patres, mutationem nostram in Christū, que
 tamen (vt videmus) sit absq; transsubstan-
 tiatione. Scio posse nonnullos, cur tam sæpe
 opponamus mutationi, quam videntur pa-
 tres astruere in symbolis, mutationē nostrā,
 quam eandem constanter affirmant. Imagi-
 nēturque aliqui esse longè aliam coniunctio-
 nem

Ad Leonē.
 Ad Emise-
 num.
 Mutationē
 nostri in sa-
 cramento-
 rum perce-
 ptione cur
 tā sæpe cō-
 memora-
 mus.

nem inter corpus Christi, et symbola, quàm sit inter nos & corpus Christi, ideóque non tenere analogiam & proportionem, tamen si patres utranque ponant. Istis occurrimus, & dicimus, argumentum nostrum esse efficacissimum, quia est à maiori ad minus per negationem, est enim maior coniunctio Christi ad nos, & cum illis qui communicant, quam sit cum symbolis, cū igitur quoad nos minimè requiratur transsubstantiatio, multo minus in symbolis. Quod autem nos magis coniungamur Christo quam symbola, ideo patet, quia ea coniunctio propter istam adinuenta fuit. Deinde, verba & spiritus, per quæ consecrantur symbola, multo minus ad illa, quam ad homines pertinet. De Theophylacto dicimus, quod scriptor est recens, & qui forte in illa tempora incidit, cum de transsubstantiatione multa cepta sunt agitari, sub Nicolao Pontifice Romano, tempore Lanfranci & Berengarj. Deinde homo fuit non magni iudicij, ut patere potest ex illius interpretatione 3. ca. Ioan. ad finem,

Nos Christo magis coniungimur quam symbola.

Ad Theophylactum

ubi taxat nominatim Latinorum ecclesiam
 de processione spiritus sancti, quod ex patre
 sit & filio. Ideò non putabimus authorita-
 tem eius tantam esse, quæ veritati præiudica-
 re debeat, nihilominus dicta eius excutia-
 mus. Asserit panem non esse figuram corpo-
 ris Christi, atq; id super Marthæum. Quod
 si intelligat vacuum aut inanem, recte dicit,
 neque nos talem figuram ponimus, & hanc
 interpretationem illius esse non dubitamus,
 quia super Marcum asserit non esse figuram
 tantum: alioquin si prorsus negaret figuram
 esse, aduersaretur cæteris patribus, quos a-
 pertè ostendimus, & signum & figuram,
 hic ponere. Ait panem transformari, con-
 uerti, & transelementari, quas locutiones si
 accipiat sacramentaliter, non abhorremus.
 Nam panis & vinum sacramenta fiunt,
 et transeunt in elementa diuinarum rerum,
 formamque induunt symbolicam. Cæterum
 inquit, scribit iste, idcirco non videri car-
 nem & sanguinem, ne horreamus, sed hæc
 verba situ velis acrius urgere, obijciemus,
 quod

quod ille scribit in Marcum, Conuerſi ſpeci-
 es panis & vini in virtutem corporis &
 ſanguinis domini. Quod ſi dixeris alibi non
 inquit in virtutem, ſed in corpus et ſangui-
 nem domini, reſpondebimus hanc eſſe inter-
 pretationem illorum verborum, quòd iſta
 ſymbola virtutem aſſumant rerum, qua uir-
 tute nõ minus habent ſacramenta, ac ſi res
 ibi eſſet, & quemadmodũ dixi, horror tol-
 litur, ſi ſtatueamus non in rem, ſed in uirtu-
 tem fieri mutationẽ. Violentior videtur alia
 ſententia eius, quam habet in ca. 6. Ioan. v-
 bi ſcribit, Sicut mutabatur, dum ſuper ter-
 ram Chriſtus uiueret, panis in carnem eius,
 uſitata ratione alimenti per naturalẽ trans-
 mutationẽ, ſic iſte panis mutatur in corpus
 Chriſti. Hanc tamen collationem generali-
 ter acceptam concedimus. Nam & in hoc
 ſacramento mutationem ſacramentalẽ non
 negamus. Quod ſi dixeris te uelle ſimilitudi-
 nem hanc ſumere prout aſſertur, ut tam ue-
 re mutetur panis in ſacramẽto Eucharistiã,
 ut in cibo & alimento CHRISTI, con-

Species pa-
 nis & uini
 in uirtutẽ
 mutantur.

uertebatur in eius carnem, dum hic uiueret, consequetur absurdum admodum repugnans tuae sententiae, scilicet accidentia symbolorum non esse in hoc sacramento retinenda, quia ibi in alimento CHRISTI, dum hic uiueret non seruabantur. His adijciam, quod iste idem interpret, cap. 6. super Ioannem, in illa uerba scribit, Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo, ait hoc fieri, dum quodam modo miscetur mihi, & transelementatur. Vbi rursus uides eum ponere ut caeteri patres tantam mutationem nostri in Christum, ut scribat nos in eum transelementari, et tot de Theophylacto. Ex recentioribus adducunt Anselmum, Hugonem, & Richardum Victorinos. Caeterum cum illorum tempestate, iam dogma transubstantiationis obrusum esset, scriptis suis inseruierunt tempori, neque debet istorum noua inuentio praedudicare uetustissimae opinioni ecclesiae, & antiquorum patrum sententiae. Sed inter alios unum uidentur plurimi facere, & ipse est Ioannes Dama

Ad Anselmum & Hugonem.

Damascenus, qui in quarto libro ortho-
 xæ fidei. capite .14. hac de re fusissime scri-
 psit. Cæterum istum vixisse inuenio sub Le-
 one Isaurico Græco Imperatore, & inter
 Gregoriū magnum Romanum pontificem,
 atque istum Ioannem, interfluxerunt bene
 centum & viginti anni. Cumq; iam tempo-
 re Gregorij multa superstitiona, & hominū
 inuenta coaceruarentur in ecclesia, res po-
 stea semper in deterius est præcipitata. Vnde
 non mirum, istum Damascenum in complu-
 ram minus vera & superstitiona imegisse.
 Quanti vero iudicij fuerit, tum in dogmati-
 bus, tum etiam in sacris literis exponendis,
 habemus specimen. Nam imaginibus miri-
 sce fauet, & pro illis tuendis graua pericu-
 la obijt, atque in isto eodē libro quarto, pro-
 prium caput ea de re conscripsit, vbi
 vult nō solum eas faciendas esse, verum etiā
 colendas & honorandas. Præterea sanctorū
 qui iam quieuerūt reliquias tātificet, ut ipsis
 quoq; certū caput dicaret, ubi eas nō veritus

Ad Ioan.
 Damasce-
 num.

Actas Da-
 masceni.

Damasce-
 ni iudiciū
 non ado-
 rant in
 uerbis the-
 ologicis.

appellare fontes donorum Dei. Et dicere au-
 det nos debere fide sanctos colere, quod est in-
 tollerabile, cum fides tantum Deo & ver-
 bis illius debeat. Sermonem habet de pur-
 gatorio, ubi precibus Gregorij, Traianum
 Imperatorem idololatram, & martyrum per-
 secutorem, liberatum fuisse ab inferni suppli-
 cijs autumat. Et precibus cuiusdam alterius
 Falconillam item foeminam idololatricam
 seruata fuisse, cum iam mortua esset, ac tar-
 tareis poenis detineretur. Atq; inducit fabu-
 lam de quodam Macario, qui sit collocutus
 cum defuncti hominis cranio, a quo audiu-
 rit tempore sacrificij missae, defunctorum ani-
 mas, quae in supplicijs vexantur, mitius ha-
 bere, totumq; sermonem his fabulis resper-
 git. Isq; idem, cum de resurrectione scribit,
 eam probare nititur ex libro Geneseos, ubi
 legitur Dominum dixisse ad Noah: Carnem
 cum sanguine non comedas, etenim requirunt
 animas vestras de manibus bestiarum. Is in-
 quit in resurrectione eas requireret, neq; enim
 propter hominem bestia moriuntur. Vide-
 tur

tur ignorare legem à Deo latam in Exodo, ac in Deuteronomio, ubi mandatur lapidari bos qui corrupta fuerit, & hominem occiderit. In capite autē de virginitate scribit, Si Adamus non peccasset, non fuissent homines commixti in matrimonio ad procreandum, & quia videt sibi obstare diuinam sententiam, Crescite et multiplicamini, inquit, homines forte potuisse ex alia parte corporis multiplicare. Ex theologis scholasticis nullus hæc diceret. Idem torquet Basiliū. Nam cum videat eum dicere panem & vinum aut $\alpha\lambda\epsilon\iota\tau\upsilon\pi\alpha$ esse, id est exemplaria corporis Christi, exponit illum, id intelligere, ante consecrationem, quod absurdissimum est, nam ante consecrationem, nil plus habent, quam alij communes cibi. Et si ita significarent corpus & sanguinem Christi, iam sacramenta essent ante verborum Domini prolationē. Deinde in Græcorum missa, post consecrationem apertissime orant, ut panis fiat corpus & sanguis Christi. Et nominatim in missa Basilij res ita habet, ut post consecrationem

Torquet
Basiliū.

illa verba ponantur. Quæ & in nostro ca-
none, si bene respiciatur, post consecrationē
nominatur panis. Sed iam uidentia sunt eius
argumenta. Primū est à potentia Dei, nam
cum ualuerit cœlum & terram suo uerbo
condere, plantas educere, animantia, uolu-
cres, & pisces, cur non possit ex pane cor-
pus suum facere? Quod genus argumenti est
infirmisimum, neq; de potentia Dei nunc
est disputatio, quando quidem non negamus
deum posse panem in carnes conuertere, sed
tota contentio est, num id facere uelit. Alte-
rum argumentum eius ex locutione Christi
deducitur, non enim inquit à Domino dictū
est, Hoc figura aut signum est corporis mei
sed ipsum corpus Domini prædicatur. Ceter-
rum ad hoc argumentum iam supra respon-
dimus. Etsi iste cum negat sacramentum fi-
guram esse corporis Domini, id simpliciter
intelligat, aduersum se habet fere omnes Pa-
tres, qui figuram hic agnoscunt. Sin uero in-
telligat non esse figuram tantum, id est cas-
sum aut uacuum signum, nos quoq; id liben-
ter

Defensio
qualiscun-
que Dama
sceni.

ter damus. Quanquam immiscet quaedam
 uerba in suis scriptis, in quibus uideri possit
 non tam crasse ut præfert sensisse. Nam in-
 quit: Panis communionis non est simplex pa-
 nis, uerum diuinitatem habet adiunctam,
 quæ nos facile admitemus, qui non dicimus
 hic esse communem, aut simplicem, sed iam
 sanctificatum, conuersumque in naturam sa-
 cramenti. Et diuinitas iccirco potest dici ei
 coniuncta, quod ipso ut instrumento utatur
 spiritus sanctus, ad nostram salutem. Præte-
 rea collationem habet ad baptismum, qua
 dicit consueuisse Deum condescendere no-
 stræ consuetudini, & usitatis moribus, &
 quia homines lauare solent aqua, & ungi
 oleo, iccirco adiunxit Deus ijs rebus grati-
 am suam, & spiritum baptismo. Ita cum
 mos hominum sit edere panem, & bibere
 uinum, ijs rebus adiunxit suam diuinita-
 tem. At secundum transubstantiatores non
 adiunxisset, uerum expunxisset illas natu-
 ras. Et ratio collationis requirit, ut sicut
 baptismi coniunctio cum gratia & spiritu

sancto, non repellit aut extinguit naturam
 aquæ, ita res huius sacramenti, non perdant
 aut abijciant symbolorū essentiam. Ait eti-
 am Deum ita condescendisse nostræ consue-
 tudini, ut per ea quæ sunt consueta, & secū-
 dum naturam, in ijs quæ sunt supra naturā
 collocaremur. Vbi attingit nostram in Chri-
 stum transmutationem. Sed obseruandum
 quod sacramentorum symbola, dicit esse se-
 cundum naturam, & ea si ponas accidentia
 tantum, absq; subiecto, aut quæ contactum
 habeant corpus Christi, non sunt amplius se-
 cundum naturā, utitur sane verbis quibus
 dicit naturā panis, transmutari, transsumi
 effici corpus Christi, quæ si accipiantur de
 mutatione sacramentali, contra nos minime
 pugnant, & quod etiam dicit supra naturā
 ista contingere admittimus. Non enim est na-
 turale, ut ex communi pane sacramentum
 fiat, sicuti nec ex aqua constituitur naturali-
 ter lauacrum regenerationis. Quod si ab eo
 quæras modum istius transmutationis in cor-
 pus Christi, ait etiā nobis facile non esse mo-
 dum

dum exprimere, quo in alimento naturali
 transeat panis in carnem nostram. Cæterum
 de hac similitudine quomodo accipi possit,
 superius egimus satis cum de Theophylacto
 loqueremur. Si accipias generaliter hoc si-
 mile, & applices ad mutationem sacramen-
 talem satis est, sin verò specialiter volueris
 collationem fieri de tali mutatione, qualis est
 alimenti in corpore nostro, quando conuer-
 titur in carnem, tunc non solum cedere fa-
 cies naturam panis, verum etiam eius acci-
 dentia. Subdit panem effici corpus Christi,
 & vinum & aquam sanguinem eius, ve-
 iam non sint duo, sed vnum. Si referat v-
 num ad calicem & panem, quasi ista dicat
 vnum sacramentum esse, non multum labo-
 ramus, quia in ista actione quasi vno sacra-
 mento Christus nobis propinatur, instar ali-
 moniæ. Quamuis accipiendo geminam partem
 sacramenti huius non vereatur ecclesia, nu-
 mero multitudinis, dicere, sacramenta hic es-
 se, et in collectis missarum post cõmunionem sæ-
 pe legis, Sacramenta quæ sumpsimus, et quæ

Euchari-
 stia unum
 sacramen-
 tum dicitur.

sequuntur. Sed si dixerint vnum sunt, ita ne
 quasi post consecrationem iam panis & cor-
 pus Christi vnum sint, & non duo, ob inci-
 dentem transsubstantiationem, opponimus
 Irenei sententiam, qua scribit Eucharistiam
 constare ex duabus rebus, nimirum terrena
 & coelesti. Item Gelasium Papam, qui argu-
 mentatur à coniunctione panis cum corpore
 Christi, manentibus naturis integris, vno-
 nem naturæ humanæ & diuinæ in Christo,
 manente vtraque integra & inuiolata.
 Subdit præterea non deijci hoc sacramen-
 tum in secessum, neque certè potest aliter di-
 ci à transsubstantiatoribus, cum enim haud
 ponant in Eucharistia quippiam præter ac-
 cidentia, & corporis Christi naturam, ni-
 hil ex istis ad secessum pertinet. Contra hæc
 vero, ego obijcio locum apertissimum Ori-
 genes super Matthæum cap. 15. vbi interpre-
 tatur ea verba: Quod intrat in os, non coin-
 quinat hominem, & inquit: Si non coinqui-
 nat, nec etiam sanctificat. Cæterum quid di-
 cemus de pane Domini? num est verum,
 quod

Origenes
 de sacra-
 to an inces-
 sum mitta-
 tur.

quòd neque sanctificet, neque coinquinet?
 Respondet, quòd si quid impurum videatur,
 minimè contaminat nos, nisi per malam con-
 scientiã, Ita & quod videtur & appellatur
 sanctum, nisi intus adsit iustitia, & integri-
 tas vitæ, non sanctificat. Nam si ex natura
 sui hoc haberet ut sanctificaret, non fuissent
 inter Corinthios, imbecilles & infirmi, ac
 dormiuissent multi. Quod itaque materiale
 est in pane Domini, in ventrem transmitti-
 tur, & in secessum eijcitur. Quod verò est
 per obsecrationem & verbum Domini, ani-
 mæ prodest, iuxta fidei portionem. Non ita-
 que materia utilis est, sed verbum quod ad-
 ycitur, animo prodest. Et ne putes eum lo-
 qui de alio quopiam cibo, recapitulat & in-
 quit: Hæc de corpore mystico atque symbo-
 lico. Nullus autem ad hæc causetur, Orige-
 nem quandoque errasse in dogmatibus,
 quia Hieronymus, Epiphanius, & vete-
 res, qui eius errores diligentissimè produxe-
 runt, nusquam meminere male eum
 sensisse de Eucharistia, id non facturi, si

in tanta re exorbitasset. Et in eodem loco a-
 pertissimè adycit, impios corpus Christi non
 comedere, quia viuificum est, & qui illud
 manducat, in ipso manet. Isti ergo Ioanni
 Damasceno recenti scriptori, & non adeò
 illustri, obijciatur Origenes antiquissimus
 & summae celebritatis. Post hæc ex conci-
 lio Ephesino obijciebantur nobis quæ à Cy-
 rillo, nomine eius scripta fuerunt ad Nesto-
 rium Constantinopolitanum Episcopum, nã
 contra eum tunc agebatur, qui ponebat in
 CHRISTO personam humanam, à per-
 sona filij Dei prorsus discretam, atque
 seiunctam, vt non intercederet alia coniun-
 ctionis ratio, quam dignitatis. Contra illum
 argumentatur à natura sacramentorum: Si
 caro Christi est ita separata à persona diui-
 na, consequitur, eam non esse viuificam.
 Cumq; nos comedamus in sacramentis car-
 nem Christi, ederemus hominis carnem, vt
 cunq; sanctificari & excellentis. Sed inde
 iuxta promissionem, æternam vitam nõ pos-
 semus nancisci. Hic est scopus omnium illa-
 rum

Ad Ephesi-
 num conci-
 lium.

rum disputationum. Non contendunt illi Pa-
 tres, neq; conantur astruere, quod in pane la-
 titet caro Christi, sed in sacramento volunt
 nos eam comedere, & quidem verè, ac ta-
 lem comedere, quæ nobis vitam æternam do-
 net. Quæ nos minimè negamus, modo esus,
 ad animum & fidem, intelligatur pertine-
 re. Nam in sacramento manducare spiri-
 tualiter, sed vere, carnem Christi, concedi-
 mus. Nec unquam fingimus talem quæ se
 iuncta & diuisa sit à diuina persona verbi.
 Concilium Romanum aut Vercellense nobis
 obijciunt, vbi fuit damnatus Berengarius,
 & ad palinodiam compulsus. De quibus
 concilijs, cum eorum acta non extent, mul-
 ta non possumus respondere. Quare con-
 ducet, vt expendamus ipsam palinodiam
 à Nicolao Papa in concilio Berengario præ-
 scriptam, & ex ea videre poterimus, quæ
 fuerit grauitas istius concilij, & quàm be-
 ne fuerint mentis compotes, qui ei præe-
 rant. In Decretis de consecratione distin-
 ctione secunda, capite, Ego Berengarius, ha-

Ad concili-
 um Vercel-
 lense & Ro-
 manum de
 Berégario

betur descripta, in qua iste coactus est fate-
ri corpus Christi sensualiter, sacerdotum ma-
nibus tractari, frangi, & dentibus atteri:

Palinodia
Berengarij

quæ ut benè conueniant corpori **CHRIS-
TI** iam glorificato, & illi sacramento,
esto cuiuslibet prudentis iudicium. Glos-

Glossaror
Decretorū

sator Decretorum, homo alioquin pingui-
ris intellectus, tantam absurditatem non po-
tuit non videre, vnde inquit ista esse acci-
pienda admodum caute, & dextere, quod
ni fiat incidet inquit in errorem maiorem,
quam is fuerit, quo laborauit Berengarius.
Vidit enim non conuenire, ut corpus Chri-
sti sensualiter dicatur atrectari in sacra-

Magister
sententiar.
defendit
palinodiã
per tropū.

mento, aut frangi, aut dentibus atteri. Et
magister sententiarū in 4. vult mederi huic
plagæ, & inquit, ista tribuenda esse nõ cor-
pori Christi, sed symbolis, quæ ipsi ponunt es-
se accidentia. Et ita statuit in ista locutione
tropum, quo attribuatur rei, id quod est
symbolorum, quo tropo si nos vtamur, &
quidem tempestinè, interpretando patrum
dicta, dum ad populum magnificè loqueban-
tur

tur de hoc sacramento, exclamant aduersarij, nos corrumpere, & vitare, ac falsare illorum scripta, cum tamen hic ipsi ad easdem confugiant anchoras, tropumq; volunt, ubi minus esse debuerat, nimirum in explanando dogmate, & palinodia formanda, quæ debuit esse omnium clarissima. Itaque non moramur hoc concilium, cum ibi tam crasse actû fuerit. Opponunt etiam synodû Cõstantiensem, ubi fuit damnatus Vuicleffus, & combusti Ioannes Hus, ac Hieronymus de Praga, ob varios articulos, sed præsertim eò quod senserint contra transsubstantiationem, quæ ibi pleno decreto fuit constituta.

Hoc verò concilium non possumus non appellare perfidum, cum illos duos viros occidi curauerit, qui eò venerant sub fide publica. Quod etiam Imperator grauitè tulit, nam is fidem suam interposuerat, alioquin Bohemi nunquam illos viros ad id consilium ire sinissent. Quòdque ibi constituerint de transsubstantiatione argumento est, eam esse recentem sententiam. Neque valet

Ad cõciliũ
Constantiense.

Cõciliũ
Cõstantiense
se perfidũ
& crudele.

Sententia
de trãssub-
stantiatio-
ne recens.

quod multi dicunt, eam ibi fuisse confirmatam decreto, non autem primum constitutam, quia sub Nicolao Pontifice Romano in Synodo Vercellensi atque Romana, satis aperte fuerat declarata. Concedimus quippe istam sententiam ante concilium Constantiense vixitque erupisse, atque fuisse obtrusam, sed quia non plene recipiebatur, atque multas passim habuit contradictiones, ideo iudicarunt necessarium eam rursus constabilire, & quidem tyrannicè, nimirum igne & diris cōminationibus. Ceterum concilio huic obijcimus generale & Oecumenicum concilium Florentiæ habitum, sub Eugenio quarto Pōtifice Romano qui ibi interfuit, et aderat vna Imperator Græcorum, cū patriarcha Constantinopolitano, & multis Episcopis Orientalibus. In quo concilio Græca Latine est coniuncta, & consenserunt in dissidio de Spiritu sancto. Atque in gestis illius concilij videre licet, posteaquam inter Orientales & Latinos conuenisset de quibusdam articulis, voluisse Papam vlt-

rius

Cōcilium
Florenti-
num.

rins progredi, & illos adigere ad transubstantiationem tractandam, & recipiendam ut Latini sentiebant. Ibi Græci reluctati sunt, & de ea re agere noluerunt, neq; perPELLIULIS argumentis potuerunt, ut de ea consensus iniretur. CUNQ; vnionis literæ essent formandæ & publicandæ, prorsus cauerunt, ut huius rei nulla mentio fieret, quod & obseruatum est, ut patet in Bulla Eugenij, quæ incipit, Exulent cœli, et lætetur terra, In qua gratulatur orbi Christiano hanc felicitatē, quod ecclesia Græca atq; Latina rursus coierint. Vnde si tanti momenti fuisset ista transubstantiatio, ecclesia Romana, nunquam cum Græca voluisset coniungi, quæ eam nō suscepit. Nam hæresim hodie dicunt esse et pestiferam, illam non admittere. Non autem credendū est Latinam ecclesiam tum voluisse cum hæreticis se coniungere, atq; cum illis communicare. Et hinc etiam soluitur argumentum, quod afferebant de vniuersali consensu ecclesiæ, non enim est verum quod assumunt, omnes ecclesias in istud conspi-

Ad argu-
mētum de
diuina po-
tentia.

Vide simile
de Nicode-
mo.

rasse: nam illa vetusta, quæ fuit patrum tem-
pore (vt ostendimus) nequaquam sibi talia
confinxit. Item orientalis & Græca eccle-
sia non perinde sensit, atq; nos. Adijciunt
præterea suis argumentationibus, maxima
encomia diuinæ potentiæ, ut homines indu-
cant ad credendum tantum miraculum. Sed
est argumentatio debilissima, quod fuerat
ostendendū, nunquam verè demonstrarunt,
videlicet hoc Deum uoluisse facere, & hoc
sacras literas nobis promittere. Quod enim
adducunt, Hoc est corpus meum, controuer-
sum est, & potest habere alium sensum: Vn-
de argumentatio redditur infirma. Et quo-
dam typo ostendemus eius debilitatem: Do-
minus dicebat Nicodemo, neminem posse in-
gredi regnum cælorum, nisi renasceretur. Is
cepit interrogare, Quomodo potest homo
adultæ ætatis, & alioquin senex iteratò in-
gredi in ventrem matris? potuisset ei dici,
Iam Christus asseruit ita futurum, quid tu
dubitas de potentia Dei, qua omnia creata
sunt? per illam indubitato poteris denuò ex
ventre

ventre matris nasci. Verum non ita est actum, sed Christus declaravit totum hoc futurum esse per regenerationem spirituale. Nam etsi aqua mentionem fecit, quæ ad baptismum pertineret, attamen spiritu renascendum esse apertissime docuit. Ita videmus hoc loco accidere. Præcipit Christus ut maducemus carnem suam, & accipiendo panem, inquit: Hoc est corpus meum. Transubstantiatores dicunt, Non potest fieri, ut sit corpus domini una cum pane, unde oportet, ut eius natura transubstantietur in corpus Christi, et potentia Dei volunt hoc persuadere. Sed interim obijciunt, nos hoc soli non facimus, quia Chrysostomus, Ambrosius, et Cyrillus, cum disputatur de hac mutatione, ablegant nos ad potentiam Dei, & illam miris laudibus celebrant. At respondemus patres recte loqui. Nam procul dubio ad potentiam Dei pertinent panem & vinum mutare ut sacramenta sint, quæ ante non erant, neque id est opus nature, ut tam potenter et efficaciter significet, offerat, et exhibeant corpus et sanguinem do-

Cur patres cum de hoc sacramento loquuntur, prædicent Dei potentiam.

mini, apprehendenda animis nostris, & fi-
 de. Quare spiritus sanctus hic se admiscet,
 ac multum ualet institutum domini, & uer-
 ba diuino afflatu prolata, et nunc repetita,
 multum conferunt. His adde mutationem si-
 ue conuersionem nostram in Christum, dum
 communicamus haberi, quæ omnia uim na-
 turæ superant. Nunc autem, cum potentia
 Domini super naturalis requiri possit ad om-
 nia ista, ipsi applicant eam ad transubstan-
 tiationem. Atq; est, ueluti si argumentare
 mur ab uniuersaliori ad particularius affir-
 matiue, quod minime licet. Addas quod in
 baptismo requiritur eadem potentia, quan-
 doquidem non est opus nature, ut aqua fiat
 lauacrum regenerationis. Sed hic nonnulli
 parum æquo animo patiuntur, quod sic bap-
 tismus conferatur Eucharistie, nam etsi ne-
 gare nequeunt in baptismo quoq; adesse Chri-
 stum & nobis dari, nam scribitur: Quot-
 quot baptizati estis, Christum induistis, attri-
 men inquit, melius & excellentiori mo-
 do, Christus est in Eucharistia quàm sit in
 baptismo.

baptismo, ideo transubstantiatur panis, & non est necessarium ut aqua transubstantietur. Quibus respondemus, non multum esse laborandum in vtro sacramentorum Christus prestantius sit, modo utrobique esse concedatur, et sicuti in vno potest esse, salva elementorum substantia, ita in altero. Quod si omnino contendere velis, de eorum dignitate, rationibus non in efficacibus, baptismi excellentia poterit demonstrari, quandoquidem plus est generari, quam nutriri, deinde baptismus multis miraculis fuit illustratus, coeli aperti sunt, vox Patris audita, & Spiritus sanctus in columbae specie visus, quae in Eucharistiae institutione minime contigerunt. Et haec non dicimus ad sacramenti huius deiectionem, est enim dignissimum & honore maxime suspiciendum, sed ideo proferuntur, ut respondeamus inductae obiectioni de potentia Dei. Atque iam supra ostendimus ex Augustino de trinitate lib. 3. cap. 10. Non esse ponenda miracula tam ingentia, ut isti asserunt. Quod idem patet, si recenseas carmi-

Vtrum sacramentum dignius baptismus, an Eucharistia.

Patres ta-
cuerunt
miraculū
trā substā-
tiationis.

Miracula
ædita cir-
ca eucha-
ristiani.

na Gregorij Nazianzeni, quibus est com-
plexus omnia Christi miracula, neq; istorū
fecit ullam mentionem, quæ tamen, si eis cre-
dimus, summa sunt, & incomparabilia. Au-
gustinus item dum mirabilia sanctæ scriptu-
ræ complectitur, quodā suo, ut inscribitur,
libro miraculorum, transubstantiationis nō
meminit. Quare liquet non esse inducendum
argumentum pro hac opinione à potentia
Dei, quam nos minime negamus, imo etiam
in hoc sacramēto, illa opus esse cōtendimus.
Obijciebant proxime suam sententiam fuisse
confirmatam multis prodigijs, & mira-
culis, quæ leguntur apud Cyprianū, in vita
Gregorij, & apud complures alios scripto-
res. Dicimus ad hæc, miracula potuisse fieri
circa Eucharistiam trifariam, vel ad arcen-
dos facinorosos homines, et indignos à tanto
sacramento, et hoc genus miraculorum am-
plectimur. Scribit enim Apostolus inter Co-
rinthios, multos imbecilles fuisse, et infirmos, at-
que dormiuisse multos, eò quod indigne com-
municarent, & ad hunc ordinem ea puto
redi-

redigenda, de quibus scribit Cyprianus. Aliud genus miraculorum est quandoq; indutum, ad hoc sacramentum illustrandum, ut eius dignitas & magnitudo explicaretur, quæ etiam non respuimus, nam scimus & baptismum sæpenumero fuisse multis miraculis ornatum. Tertium genus esse potest ad confirmandam istam sententiam, siue potius errorem de transubstantiatione. Et hoc pacto nobis aduersarij ista opponunt. Cæterum huius generis miracula, prorsus reijcienda sunt. Atq; de hoc admonemur per legem, ut quoties propheta ad idololatriam et superstitiones conatur inducere, etiã si miraculis fidem faciat, ei non est credendum, imò voluit dominus, ut lapidaretur. Scimus ad hæc, Antichristum venturum esse, & signis & prodigijs illustrem. Nec ignoramus tempore Moysis, assistisse Magos coram Pharaone, qui miracula ediderint aduersus Dei verbum. Et apud Irenæum lib. 1. legimus de quodam Marco impostore atq; heretico, qui in hoc Euchari- stia sacramento mirifice illudebat simplicib.

Nam vini colorem immutabat, ut prorsus
 appareret cruor, & parum vini sic excres-
 cebat eius prestigijs, ut totum poculum im-
 pleretur, ac redundaret. Cūq; afferretur den-
 uò calix amplior & capacior, is quoque si-
 ne adiectione liquoris ad summum vsque im-
 plebatur. Quis diceret ex istis miraculis com-
 probatam fuisse illius hæresim? Si Ethnicos
 accedamus legimus fluxisse per terram ri-
 uos sanguinis, pollicem Iouis emisisse sangui-
 nem. Luius narrat Romæ pluissse carnes: Q-
 Curtius, Tyri, cum obsideretur ab Alexan-
 dro Magno, panem exudasse publice sangui-
 nem. Et Apollonius Thyaneus, dicitur, cū
 esset in concilio, coram Domitiano impera-
 tore, statim euanuisse, ut amplius non inue-
 niretur. Et infinita sunt, quæ ethnici possent
 afferre, ad suum cultum Idolorum confirma-
 dum. Ideo hæc miracula, quæ isti dicunt fa-
 cere ad roborandam superstitionem transub-
 stantiationis, omnino reijcimus. Neq; est mi-
 raculo edito à Gregorio pontifice Romano:
 scribitur

Miracula
 apud Eth-
 nicos.

scribitur enim in vita eius, panem Domini, siue dixeris, Eucharistie sacramentum, conuersum fuisse in digitum carneum: Quod si factum fuit, ob duas causas, quas ipsi recipimus, non est multum contendendum. Tamen si illa Gregorij vita non multum habeat ponderis. Nam si Vincentio credimus, descripta fuit inde ab eius morte, post centum annos a Ioanne Romano Diacono, & ad quendam Imperatorem Germanum missa. Sed fac ita fuisse. Dum aduersarij volunt inde concludere per indicium digiti carnei, latitare sub accidentibus corporaliter carnem Christi: Posset quispiam ex hoc miraculorum genere concludere, sub speciebus sacramentalibus contineri cineres & carbones, quia in ista semel conuersus est sacer panis, tempore Cypriani, vt ipse scribit. Credo etiam non esse ignotas nebulonum imposturas, quibus vsi sunt sepius ad cōsingēda miracula. Alio argumento plurimum obtrudebant, corporis glorificari, quod post resurrectionem spirituale appellatur, dignitatem, quam nos minime

Vita Gregorij Romani Pontificis.

De corpore glorificato.

inficiamur. Admonemus tamen eius quod
 Aug. habet in epist. ad Consentium huiusmodi
 corpus, non ita esse spirituale, ut transeat in
 naturam spiritus. Nam Paulus, et corpus quod-
 dam appellat animale, quod non sic est intel-
 ligendum, quasi corpus transeat in naturam
 animi. Et rursus idem 13. de ciuit. Dei, ca. 20.
 scribit. Animus quandoque, dum obsequitur
 carni, appellatur carnalis, non quod transe-
 at in naturam carnis, ita & corpus dicitur
 spirituale, non propterea quod abeat in natu-
 ram spiritus, sed quia spiritui prorsus erit
 subiectum, ad eius implendam voluntatem.
 Et Hieronymus in epistola ad Pammachi-
 um, quae apologia fuit contra Ioannem Episc.
 Hierosolymitanum, qui surgentium animis
 corpus attribuebat aethereum, siue aëreum,
 quod ne tactui nec uisui subiaceret, omnib.
 modis contendit, Christum habuisse post re-
 surrectionem verissimum corpus, & illud
 quidem visibile. Et occurrit obiectioni: Si
 ita fuit visibile, & idem corpus, quare non
 agnoscebatur, quando instar peregrini se de-
 mon-

monstrabat? Respondet, quia oculi eorum tenebantur, ne illum agnoscerent, ac si diceret, quod attinet ad naturam corporis, & visibile fuit, & cognosci poterat, sed in oculis impedimentum fuit, qui detinebantur.

Cum itaque Christus verum corpus haberet post resurrectionem suis dimensionibus & spacijs constrictum, non est quod velimus exuere ipsum istis proprietatibus, et cōijcere in angustias minimi fragmenti panis, quasi in eo totum quantum quantum est, cōtineatur. Verum, si etiam istud per Dei potētiā fieri possederetur, num illico poterit concludi factum esse? Infirmum est argumentū, ut antea docuimus. Ratiocinabantur & à greco articulo, cū Christus dixit, τὸ πῶσι τὸ σῶμα μου, quasi articulus vim habeat propositionem contrahendi ad proprium sensum, & tropicum non permittat. Decipiuntur isti, non enim semper ea est vis articuli greci, quod clarè patet ex capite octavo. Evangelij Lucae, ubi CHRISTVS explanat, quā proposuerat parabolam, de semināte se-

men, & inquit ὁ σπὸρ ἔστιν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ubi vides ad verbum Dei, græcè adiectum esse articulum. Nec tamen effecit ista locutio vt verbum Dei teneatur, quasi propriè, realiter, et corporaliter insit illi semini, quod iactatur in agris, de quo parabola iam ab initio proposita fuerat. Declaratur aut in eo contineri vi, & proprietate significationis, quo pacto, et nos accipimus in verbis Domini, cū inquit, Hoc est corpus meum. Corpus enim Domini, de pane dicimus nō predicari, nisi per significationem. Argumentum erat præterea, de promissione Christi, cū dixerat: Ero vobiscū usq; ad cōsummationem seculi, quæ nostræ sententiæ minimè obstat. Confitemur enim Christū nobis adesse per naturam diuinam, item per gratiam, & multa donaque nobis affert spiritus eius. Deinde si sanguinem & carnem illius cupimus, ea possuimus complecti in hoc sacramento, fide, & spiritualiter manducare, ad quod postea consequitur, verissima, arcana tamen & ineffabilis nostra coniunctio cū Christo, quando in il-

Christus
adest nobis
usque ad
consumma-
tionem sa-
culi.

in illum mutamur. Deinde ponebatur, si res ita habeat, consequetur, nostra sacramenta nil plus habere, quàm sacramenta veteris legis, cum in illis quoque significaretur Christus, imò fortè si respiciamus naturam symbolorum, illic plenius res adumbrabatur, quam in nostris sacramentis, quæ prorsus in cruenta sunt. At in antiquorum victimis, cædes apertè videbatur, et sanguis ibi fusus clarius mortem Domini figurabat, atq; ob oculos ponebat quàm noster panis aut vinum faciant. Respondemus, quod ad rem attinet, nostra sacramenta, eadem sunt cùm veteribus idem utrobique datur, tametsi varia sunt signa. Et hoc Paulus attestatus est in hac epistola ad Cor. Habent nihilominus nostra sacramenta multas prærogativas præ veteribus. Sunt enim firma, et non amplius mutanda, usq; ad finem sæculi, neq; ostendunt rem faciendam, sed factam. Sunt simpliciora, et pertinent ad ampliorem, numerosiorémque populum. Cùmque sint clariora, maiorem fidem excitant, & inde sequitur vberior co-

Discrimen
nostrorum
sacramen-
torum &
veterum.

pia spiritus. Quod clariora sint, non prouenit, ut aduersarij sibi fingunt, ex externa symbolorum præfiguratione euidentiori, sed ex natura verborum, quæ ibi proferuntur. Etenim annunciatur nostra redemptio perfecta, illustrioribus, & clarioribus verbis, quàm vulgus apud veteres intellexerit. Quod si clarius res exponitur verbis, non est attendenda externa representatio. Mirabantur ad hæc qui fieri possit ut ecclesia tam diu fuerit in errore, & quidem non leui, si ita sit, ut dicimus. Quod tamen non mirarentur, si cogitarent quæ Christus dixit de suo postremo aduentu: Putas ne cum venerit filius hominis, fidem inueniet super terram? Et tantus ostenditur futurus error, ut si fieri possit, etiam electi seducantur. In primo aduentu suo, dicant nobis isti obsecro, qualem inuenit Christus ecclesiam? Nonne iam scribæ, & pharisæi, sacerdotes, atque pontifices omnia corruperant? & vitiauerant suis traditionibus? Neque existimanda est tamen ecclesia prorsus in errore

An ecclesia
 diu reiecta
 sit à Deo in
 errore.

rore deserta, et enim semper extiterunt multi boni, quibus hæc displicuerunt, quiq; ijs reclamant. Utq; in primo aduentu fuerunt, Symeon, Anna vidua, Ioseph et Maria virgo, Elizabeth, atq; Ioannes baptista, qui pijs fuerunt, et optimè sentiebant, & non poterat dici ecclesia prorsus deserta, ita & postremis his temporibus factum est. Non enim vniuersa ecclesia his traditionibus humanis est fermentata.

Aiunt etiam, quod attinet ad significacionem, istud idem posse præstari per panem & vinum in conuiujs, idcirco nõ esse, quod Eucharistiam tantopere suspiciamus. Sed argumentum est infirmissimũ, quando quidem in communibus cibus non est Domini institutũ, non sacramentum, non audiuntur verba Domini, neq; vlla est ibi promissio, ideo nõ sunt hæc inter se conferenda. Postremo loco inducebatur argumentum à vi et efficacia verbi Dei, quod ab Ambrosio, vt citat Alg. i. li. c. 7. appellatur operatoriũ, utpote per quod panis et uinũ quæ manent eadem, cõmutentur

in aliud. Quod attinet ad Ambrosij verba ea libenter acceptamus. Nam & ipsi ponimus panem & vinum eadem manere, non quidem (vt transsubstantiatores dicunt) quoad accidentia, siue species, ita vt mutatio fiat abiecta substantia, sed quod naturas proprias conseruari asserimus, mutationem verò tantum fieri per gratiam sacramentalem. Et efficacia verborum Domini haudquaquam derogamus, non tamen ipsis quasi alicui excantationi deferendum putamus, vt quocunq; modo, & quocunq; loco, à sacrisco proferantur super pane & vino, animo consecrandi, effectum consequantur. Totum enim pendet ab instituto Domini, et spiritus sancti actione. De Algerio non multum est curandum, nam fuit post Berengarij tempora, et eius palinodia meminit in suo scripto. Deinde quanti fuerit iudicij, ex quodam eius argumento patet, nam vigesimo primo capite primi libri, volens probare tã pios quàm impios, accipere corpus Christi in sacramento, quod sanè sequitur ad trans-

Verbis Domini est deferendum sed non ut fiant instar excantationis.

Algerius monachus non magni iudicij.

transubstantiationē. Accipe simile inquit, de verbo externo, id est, de sermone qui fit personū. Ad quoscunq; perueniat eiusmodi sermo, continet & habet secum suum proprium sensum. Sed si perueniat ad intelligentes, ipsi cum utilitate audiunt, percipiunt enim quæ dicunt. Sin vero peruenerit ad ineruditos & ignaros, non minus sensum proprium secum portat, sed sine utilitate audientis, quia ipse nō intelligit. Iste sumit in argumento verba portare secum sensum, neque animaduertit, sensum non includi, aut inuolui, sicut aiunt realiter in sono aut characterib. literarum, sed tantum per significationem. Quod idem, si ei dicatur de pane & vino in sacramentis, quod per significationem offerant corpus Christi, conuincetur suo simili. Ex quo etiam probatur impios non percipere corpus domini, sicut imperiti, atque ignari, quando sermones Græcos, aut Latinos audiunt, eorum sensa non capiunt. Vnde nihil magis pro nobis dici potuit. Asserit idem author in primo cap. 2. libri, nequaquam ac

Hucusq;
de prima
opinione
Cur de il-
la fufius a
ctum fit.

cidentia in hoc sacramento, secundum veri-
tatem, putredinē, aut mucorem admittere,
sed tantum ita nobis uideri, quod neq; scho-
lastici dixissent. Quid enim hoc aliud est quā
statuere perpetuā sensus illusionē? Ita de eo
nō est multū curandū, tametsi trā substanti-
ationē suā omnibus modis conetur astruere.

Egimus iam de prima opinione, & qui-
dem fuse. Nam ea submota, complures tollū-
tur superstitiones. De alijs duabus non tam
multis differemus, quia utra earū ponatur,
non usq; adeo moramur, modo sane intelliga-
tur. Tantum nunc dicemus de illis, quoad li-
ceat uidere, quid in utraq; iudicemus euitan-
dum, & quid assumendum. Fuerunt itaq;
nonnulli qui substantiam panis & uini reti-
nuerunt, corpus autem & sanguinem domi-
ni, Symbolis istis in sua natura adhuc ma-
nuerunt, corpus et sanguinem domini con-
iunxerunt, nexu quā arctissimo, non tamē
(ut arbitror) ita, ut ex illis coniunctis, una hy-
postasis efficeretur. Realiter tamen (quemad-
modum loquuntur) corporaliter, & natu-
raliter,

raliter, dixerunt adesse pani et vino corpus
 & sanguinē Christi. Alij uero coniunxerūt
 solummodo per significationē. Prior sententia
 Luth. attribuitur, altera Zuing. tametsi ego
 audiuerim à fide dignis, Luth. nō tā crasse re-
 uera ista de re sensisse Zuing. etiā nō adeo de
 sacramētis tenuiter credidit. Et aiunt Luth.
 ad hyperbolas et ad sermones, ueritatem ut-
 cunq; superantes deflexisse, quòd existimaue-
 rit Zuinglium, & alios uelle statuere sacra-
 menta nuda & uana signa, cum tamen Zu-
 inglius id nō moliretur. Sed is quoq; ueritus
 est ne Lutherus ea poneret, quæ & ueritati
 naturæ humanæ detraherent, et corpus Chri-
 sti impanarent, unde magis adhuc nutrire-
 tur superstitio, et ideo ten uius uisus est sacra-
 mēto huic deferre, atq; ita exarsit contētio,
 plusquā oportuit, fuitq; causa magnorū ma-
 lorū, cū tamē reuera cōtentio esset uerborū
 potius, quam rei. Nos itaq; tractationē ha-
 rū duarū opinionū remouebimus à personis,
 nō .n. asserimus uel Zuing. uel Luth. sic opi-
 natos esse, sed tantum sententias examinabi-
 mus quales circumferuntur.

De contem-
 tione Lu-
 theri &
 Zuinglij.

Duæ reli-
 quæ opini-
 ones tra-
 ctantur re-
 motis per-
 sonis.

Quo se magis explicent qui Christi corpus tā crasse coniungunt symbolis, duo similia adducere solent. Primum est, sic antherum habeas plenum vino atq; pronuncians: Hoc est vinum, nihil mentieris: quando quidem ipsum vinum in cantharo contentū ostendis, Idem fiet, si ferrum candens acceperis, & igne demonstrato dixeris: hoc est ignis: ibi nil falsi aut absurdi abs te dicitur. Sic isti aiunt esse intelligendum, quòd ait

Duo similia.

Dominus, Hoc est corpus meum, & manifeste tropum synecdoches admittunt. Nam cum demonstrent subiectum compositum, non est propositio vera, nisi quoad rei demonstratā alteram partem. Sciendum tamen, ista similia nō accipi ab ijs, quasi opinentur, ut omnibus modis cum re conueniant: quia contendunt non localiter adesse Christi corpus, sed tantum diffinitiuè, quod tunc esse intelligunt, quando aliquid mensuris loci non circumscribitur, sed tamen ibi esse dicitur, quia eius natura aut essentia tum illi loco deputatur, aut in eo operatur, quod vino existente

stente in cantharo minime conuenit, etenim
 ibi habet suum locum quo circumscribitur.
 Adhæc isti non dicerent corpus Christi ita
 esse in pane, ut ab eius qualitatibus uel ac-
 cidentibus denominetur, Non enim uere ap-
 pellari potest album, rotundum, pistum aut
 coctum, quod tamen uidemus contingere ig-
 ni qui admiscetur ferro candenti. Nam figu-
 ram ferri, longitudinem, & latitudinem, at
 que profunditatem ita sequitur, ut ab eius-
 modi figuris atq; formis denominari possit.
 Vnde aperte constat, hæc similia in hac sen-
 tentia non accipi ab istis, quoad omnes par-
 tes, sed tantum, ut uera, atq; realis coniu-
 nctio sacramenti & reidemonstretur, que
 cum data fuerit, consequitur tam pios quam
 impios percipere corpus Christi. Primum,
 uidelicet istam coniunctionem realem, pu-
 tant satis probatam, ex domini uerbis. Al-
 terum uero, nimirum quòd etiam impijs de-
 tur corpus Christi, uident necessario conse-
 qui, sed iã ostendimus oppositũ, scilicet hæc
 uerba Christi nõ adigere nos ad hunc sensum

Apud istos
 impij su-
 munt uere
 Corpus
 Christi.

necessario: & efficacibus rationibus probatum est, impios tantum sumere externa elementa. Solent isti etiam argumentari, si tropice accipiantur verba scripturae tum facile fieri potest, ut multa praecepta subuertatur, potuisset enim Abrahamus de circumcissione dicere, quando praecipiebatur. Sermo est figuratus, atque huic mandato satisfaciam, si cor meum circumcidero, et cupiditates ac vitia carnis refecero, Item cum delectus ciborum mandabatur, dixissent Israelitae, executionem illius praeccepti, posse constare moralis observatione, si ea peccata non perpetrarent, quae immundis illis animantibus designabantur, atque ita, nec circumcisio, neque ciborum delectus locum habuisset. At infirmam esse hanc rationem inde potest probari, quod ex ipsa litera, ac textu, euincitur illud non esse tropicum sermonem. Quod enim attinet ad circumcissionem, dies octauus determinatur à pueri ortu, & additur fœdus domini in ipsa carne fuisse gestandum, ex quibus liquet veram circumcissionem praecipere.

Atq;

Num tropici officiant mandatis Dei.

Atque indelectu ciborum, tam disertè conditi-
 ones animantium mundorum & immundo-
 rum describuntur, & quoad præuaricantes
 purificatio instituitur, ut non sit relictus am-
 bigendi locus. Habemus etiam Augustini re- Augustini
 gulam de doctrina Christiana, qua ostendit, præceptū.
 nisi iubeatur flagitium, aut bonum aliquod
 opus prohibeatur, orationem sumendam es-
 se absque tropo, quæ regula si adhibeatur ci-
 borū delectui, atque circumcissioni, ostendet
 verba Dei simpliciter intelligenda. Dicunt
 adhæc, in prophetis & historijs tropos faci-
 le admitti, eo quod in his agat spiritus san-
 ctus more hominum, & eorum familiari-
 bus locutionibus se accommodet, ut vehe-
 mentius, & magis exprimat, quæ sunt di-
 cenda, sed in dogmatis atque præceptis non
 ita censendum est, omnia simpliciter, inqui-
 unt, sumi debent. Quæ eorum sententia non
 est firma, aut uniuersalis, nã quoad præcepta An indog-
 Dominus inquit. Cauete à fermento pharise matis &
 orū, ubi apertissime tropo utitur, atque tali ut præceptis
 ibi Apost. hallucinati fuerint. Præcipiebat Dei sint
tropi.

deinde capite septimo Matthæi, ut sibi caue-
rent à falsis Prophetis, quoniam inquit, Ad
uos venient in uestimentis ouium, intus au-
tem sunt lupi rapaces: in quo præcepto quis
non animaduertat figuratam locutionem?
Et in dogmatibus tradendis, nõ est dubium
figuras, & tropos adhibitos, inquit Paulus
in nouo Testamento, Petra erat CHRIS-
TVS: Nos sumus unus panis: & de Deo
scribitur, quod sit ignis comburens. Contem-
dunt postea corpus Christi posse ubiq; esse
atq; id ex verbis CHRISTI ad Nicodemum
tertio capite Iohannis, ubi dicitur: Ne-
mo ascendit in cœlum nisi qui descendit de
cœlo filius hominis qui est in cœlo, ecce ai-
unt filius hominis, id est Christus, quoad na-
turam humanam, cum illis loquebatur, at-
que etiam in cœlo erat, quia non potest hu-
mana natura à diuina reuelli, ergo quod asse-
ritur de una, & de altera dicendum est. Sed
respondetur nos minime uelle diuidere duas
istas naturas à se inuicem, non tamen prop-
terea sequitur, quod uni conuenit, alteri quo-
que

An corpus
Christi sit
ubiq;.

que dandum esse. Hoc sanè concedemus, diuinitatem Christi ubique esse, corpori tamen eius & humanitati non dabimus, atque hoc quã apertissimè docuit Augustinus ad Dardanum. Et quod adfertur ex 3. capite Ioannis idem Augustinus interpretatur secundum naturam diuinam intelligendum esse, quod filius hominis in cœlo fuerit. Neq; aliter sensit Chrysostomus, cum hunc locũ exponit. Nam asserit, esse in cœlo non attribui filio hominis, nisi secundum naturam potiorẽ. Quum verò infirma sit argumentatio, & istæ naturæ coniunctæ sunt, igitur quod vni conceditur, alteri quoque debet attribui, potest similibus demonstrari. Corpus solare, & eius lux, habent inter se naturalem & summam coniunctionem, non tamen ad quæcunque loca extendit se lux, ad ea corpus realiter pertingit. Item corpus oculi nostri, & visus, inter se admodum coniuncta sunt, & tamen pertingit noster visus ad multa, ad quæ corporis oculus non se extendit. Argumentantur postea corporis

Christi multa debere concedi, præter communem cursum & conditiones aliorum corporum. Atque hoc duplici causa partim, quia glorificatum est, partim quia verbum habet adiunctum. Nos fatemur plurima da da esse, sed hoc ut sit ubique, non ei conuenire potest, salua humani corporis natura, & si hoc ei concederemus, non esset illud nobilitare, sed prorsus exitium ei afferre, nam tunc à sua natura extruderetur. Deinde hoc, negotio isli non multum conducit, quia et si daremus corpus Christi hoc habere, quod possit in multis locis esse, non tamen inde sequeretur, Deum velle in hoc sacramento sic agere. Annuntuntur deinde probare istam corporalem præsentiam à similitudine docentis, qui cum sua verba possit ad multos auditores extendere, in eis communicat eisdem ipsis auditoribus suum animi conceptum, ita ut illum omnes ex æquo penissimè percipiant, Sic inquit, agit Dominus, in verbis quæ proferuntur ad sacramentum, corpus suum illis inuoluit ut eis proferatur, ad omnia

omnia ista symbola, & percipientibus quibus suis communicetur. Quod itaque conceditur præceptoribus, & quidem terreno, cur nõ dabitur Christo? verum collatio est admodum diversa, atque ut dicebamus antea, verba non deferunt res, aut conceptus animi, nisi ratione significationis. Quodque postea conantur astruere, corpus Christi, ubique esse, ex primo capite epistolæ ad Ephesios, ubi dicitur, Christus datus caput corporis ecclesiæ, quæ est ut græcè scribitur, πλὴρομα ἑ πάντων ἧ πασι πληροματὶς nihil est.

Non enim significatur corpus Christi implere omnia, & esse ubique, sicut isti inferunt. Sed quia significatio illius verbi, siue participij πληροματὶς ambigua est, nam & actiue et passiuè teneri potest, cum sit medium verbum, si passiuè intellexeris, secundum græca scholia, iste erit sensus, quod CHRISTVS caput ecclesiæ in omnibus suis membris, quoad omnia impletur, non quòd in seipso perficiatur, satis enim & perfectus et fœlix est, sed quoad corpus

Locus ad Ephesios.

& membra, id est intelligendum. Nam ut
 caput illi confertur, ita & ecclesia intelligi-
 tur plenitudo Christi, quod uidelicet eius cor-
 pus mysticum impleat & perficiat. Sin ve-
 rò actiua sit eius significatio, tum dicitur
 Christus caput esse, eò quòd omnia dona &
 virtutes ipse in omnibus membris suis perficiat.
 Neq; est sensus, eum qua homo est, ubi
 que esse. Et putatur ex scripturis hoc posse
 conuinci, nam aperte fatetur Christus Lazarum
 esse mortuum, quando ibi non erat. Quod si
 contenderit, illum tunc nò habuisse corpus
 glorificatum, non multum ad rem fa-
 cit, quia habuit nihilominus coniunctam di-
 uinitatem, sed ut tollatur scrupus, etià post
 resurrectionem, dixit Angelus mulieribus:
 Surrexit, non est hìc, & rursus, præcedet
 vos in Galilæam, atque iterum sublatu-
 s est ex oculis eorum, cum in cœlum ascenderet.
 Non itaque omnia implet, aut ubique est.
 Solent citare & locum ad Ephesios. 4. Qui
 descendit, idem ille est, qui ascendit, etiam su-
 per omnes cœlos, ut impleret omnia. Qui
 tamen

Christ, ut
 homo non
 est ubique.

locut ad
 Ephesios.

tamen locus nil probat, & dupliciter expo-
 nitur. Primo vt implere omnia referatur ad
 illa quæ de Christo vaticinata & scripta e-
 rant. Vnde statim supra citauit scripturam,
 ascendit in altum, captiuam duxit captiuita-
 tem, dedit dona hominibus. Et si ad loca vo-
 lueris referre, hoc intelligas de generibus lo-
 corum, non de vnoquoq; singulariter, iuxta
 illud, Dominus uult oēs homines saluos fieri,
 ita dicemus Christum quandoq; media, quan-
 doque suprema, interdum verò infima occu-
 pisse, vt in Sepulchro. Aiunt transsubstan-
 tiatores hoc ad se non pertinere, eo quod mi-
 nimè dicat corpus Christi ubique esse, sed
 tantum ubi sacramentum habetur. Imò ad-
 uersatur eis, nam si (vt sentiunt) non repu-
 gnat corpori Christi esse eodem tempore,
 & simul, in viginti, aut quinquaginta locis
 non repugnabit esse in centum, aut in mille
 eodem in omnibus, & ita constituetur
 Christi corpus infinitum esse. Neq; est quod
 calūnieris argumentandi formam, quoniam
 illa eadem usus est Hierony. aduersus Ioan.

Si Christi
 corpus po-
 test simul
 esse in mul-
 tis locis,
 potest esse
 ubiq; quod
 etiam Sen-
 tue uidit.

Episc. Hierosolymitanum, ubi vult probare corpora nostra post resurrectionem, absque cibo manere posse, Nam inquit, potuit Helias, & Moses, absque cibo manere Dei virtute per quadraginta dies, ergo poterit homo & pluribus diuina virtute sustentari, & si pluribus, consequitur quod semper, modo uelit Deus, sed ut redeamus ad nostros. Hi quia vident ad istam coniunctionem tam intimam consequi, ut sacramentum possit adorari, nam si ibi realiter et corporaliter Dominus contineatur, quis illum non adoret? Docent liberum esse, ut id facias, & non facias. Inquiunt enim, etsi ibi sit, non tamen est in eum finem, ut adoretur, si accipias & manduces satis est, si etiam adoraueris, non erras. Nos vero certius constituimus, in adoratione non esse ad symbola conuertendam mentem, sed si quis, dum agitur sacramenti ritus, de mysterio bene instructus, animum suum conuerterit ad Christum in caelis regnantem adorandum, recte facit, etiam id tenetur facere, ut Christum adoret, qui sibi seipsum declarat, neque ibi committitur idolo-

Faciunt isti
liberam a-
dorationem

idololatria, quod Paulus docuit in ista epist. ad Corin. quando ait, Si quis ingrediatur cœtum vestrum, si idiota sit, et simplex homo, vosq; audiat oēs simul loquentes linguis, profecto dicet isti insaniunt, neq; ædificabitur.

Sin verò vos audierit prophetantes, & senserit reuelari arcana cordis sui, tunc pro-cidens adorabit Dominum, non adorabit ho-mines ita prophetantes, sed cum Dominus ibi se illi reuelat, ad eum adorandum se con-uertet. Rationes, in summa, propter quas mi-nus videtur esse vera, tam crassa existima-tio, sunt istæ.

Rationes
contra se-
cundam
opinionē.

Quod hæc realis & corporalis præsentia nihil adfert vtilitatis, quod ex illa spiritali præsentia non habeamus. Nam Ioan. 6. pro-misit Dominus edentibus se vitam æternam deinde quòd maneret in eis, et illi in ipso, quid ultra hæc requiritur.

Deinde non posset concedi, & nos & ue-teres habuisse eadem sacramenta, quia rea-lem hanc præsentiam non potuissent anti-qui obrinuisse, cum filius Dei nondum susce-

pisset humanam carnem. Deinde consequeretur & pios et impios corpus Christi manducare.

4. Præterea ultra illam spiritualem manducationem, quam habemus in Ioan. cap. 6. aliam inducunt carnalē & corporalem, quæ non potest probari, cum ista & illa sint eadem, nisi quòd in posteriore adduntur Symbo-
la, ad rem magis confirmandam.
5. Sequitur postremo, quod cum tantū ver-
bis tribuant, versantur in eadem difficultate
qua & transsubstantiatores, dū aiunt, Hoc
est corpus meum. Non enim se explicare po-
terunt, ut apertè dicant absq; contradictio-
ne, quidnam demonstrant, et quomodo ver-
ba sint vera, dum proferuntur, si tropū non
admittant:
6. Corpus Christi diffundunt, ut sit simul in
multis locis & ubiq;. Neq; valet si dicant,
non localiter, quia licet ibi sit, ut Angeli di-
cuntur esse in loco, non cōuenit id creaturæ,
ut probatum est supra per Didymū, Basili-
um, Augustinum ad Dardanū, et Cyrillum,
quæ

quæ loca reperies infra ad finem primæ disputationis.

Verba scripturæ nos minime adigunt ad tã crassam corporalemq; præsentia, et fides est ex verbo Dei, non itaq; fides illã complecti debet. Patres adhæc secus docent. Nam quæ le corpus in eucharistia sit Cyprianus in sermone de cœna domini ostendit, cum ait, Qui usq; hodie hoc veracissimum et sanctissimũ corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & piesumentibus diuidit. Proprium corpus Christi, non de nouo creatur, aut sanctificatur, neq; diuiditur. Chrysostr. super Matheum ca. 5. homili. 11. in opere imperfecto. Si ergo hæc uasa sanctificata, ad priuatos usus transfere, sic periculosum est, in quibus non est verum corpus Christi, sed mysterium corporis eius continetur. Et quomodo nobis ad cœlum ascendendũ sit, dum cõmunicamus, si corpore Christi frui volumus, idem exponit super epistola priori ad Corin. ca. 10. homil. 24. Iubet nobis, ut cum concordia & charitate maxima ad se accedamus, & a-

7.

8.

quila in hac vita facti, ad ipsum cœlum euo-
 lemus, uel potius supra cœlum, ubi enim ca-
 dauer inquit, illic & aquila. Cadauer domi-
 ni corpus propter mortem, nisi enim ille ce-
 cidisset, nos non resurrexissimus. Aquilas
 aut̄ appellat, ut ostendat ad alta eum oportere
 contendere. qui ad hoc corpus accedit, et
 nihil cum terra debere esse cōmune, nec ad
 inferiora trahi, ac repere. Sed ad superiora
 semper volare, & in solem iustitiæ intueri,
 mentisq; oculum acutissimum habere, a qui-
 larum enim, non graculorum hæc mensa est.
 Idemq; in Mat. 26. 10. 83. Illi ab Aegypto in
 palestina[m] erant profecturi ac ideo uiatoris
 habitum habebant tu de cœlo in terram as-
 censurus es. Atq; in li. 3. de sacerdotio. Etiam
 ne te inter mortales versari, atque in terra
 consistere censes? an non potius in cœlum e-
 uestigio transfereris? an non carnis cogitatio-
 nem omnem abijciens, nudo animo, mente
 pura, circumspicis quæ in cœlo sunt? Aug.
 ad Bonifacium eodem ordine, & censu ha-
 bet omnia ista, tempore Paschæ appropin-
 quante.

quante. Hodie vel perendina mortuus est
 Christus. Die dominico, hodie surrexit Chri-
 stus. Baptismus est fides, & sacramentū cor-
 poris Christi, est corpus Christi. Videmus au-
 tem in omnibus enumeratis loquutionibus,
 rē absentē realiter prædicari de re præsentī.
 Idem super psalmo. 54. Caput in cœlo erat,
 & dicebat, quid me persequeris? nos cū illo
 in cœlo per sp̄e, ipse nobiscū in terra per cha-
 rietē. Et in epistola ad Ianuariū. 119. Vnde il-
 li persecutori, quē voce mactavit, & in suū
 corpus traiciens quodāmodo manducavit,
 sonuit de cœlo, Saule Saule, quid me perse-
 queris In Iohanē tractatu. 30. et habetur de
 consecrat. dist. 2. prima quidem. Sursum est
 Dominus, sed etiam hic est veritas domi-
 nus. Corpus enim domini in quo resurrexit,
 vno loco esse oportet, veritas eius ubiq; dif-
 fusa est. Item super Ioannem tractatu. 50.
 nam secundū maiestatem suam, secundū prou-
 dentiam, secundū ineffabilem, & inuisibile
 gratiam impletur quod ab eo dictū est, Ecce

Res absēs
 de re præ-
 senti dici-
 tur.

ego vobiscum usq; ad consumationem seculi, secundum carnem vero quam verbum assumpsit, secundum id quod de virgine natus est, secundum id quod à Iudæis comprehensus est, quod ligno confixus, quod de cruce de positus, quod linteis inuolutus, quod in sepulchro conditus, quod in resurrectione manifestatus, non semper habebitis me vobiscum. Quare, quoniam conuersatus est secundum corporis presentiam, quadraginta diebus cum discipulis suis, & eis deducentibus, videndo, non autem sequendo, ascendit in cœlum, & non est hic: ibi enim sedet ad dexteram patris, & hic est, non enim recessit presentia maiestatis semper habemus Christum. Secundum presentiam carnis recte dictum est discipulis, me autem non semper habebitis. Habuit enim illum ecclesia secundum presentiam carnis, paucis diebus, modo fide tenet, oculis non videt. Idemq; super epistolam Ioannis ad finem. Dominus ergo noster Iesus Christus ideo ascendit in cœlum, die quadagesima, commendavit corpus suum, quia habebat iacere, quia vidit

vidit multos honoraturos se, quia ascendit
 in caelum, & vidit quia honor ipsorum inu-
 tilis est, si conculcant membra eius in terra.
 Et ne quis erraret, & cum adoraret caput
 in caelo, calcaret pedes in terra, dixit, ubi es-
 sent membra ipsius, Ascensurus enim dixit
 verba nouissima, post ipsa uerba non est lo-
 quutus in terra. Ascensurū caput in caelum,
 commendauit membra in terra, et discessit.
 Iam non inuenis Christum loqui in terra. In-
 uenis eum loqui, sed in caelo, et de ipso caelo,
 quare? quia membra calcabantur in terra,
 persecutori enim Paulo dixit desuper, Sau-
 le, Saule, quid me persequeris? Ascendi in
 caelum, sed adhuc in terra iaceo. Hic ad dex-
 teram patris sedeo, ibi adhuc esurio, sitio, pe-
 regrinus sum: Quomodo ergo corpus com-
 mendauit in terra ascensurus? cum interro-
 garent illum discipuli, Domine si hoc in tem-
 pore presentaberis, & quando regnum Is-
 raelis? Respondit iturus, nō est uestrum tem-
 pus scire, quod pater posuit in sua potestate,
 Sed accipietis uirtutem spiritus sancti super

uenientem in vos, et eritis mihi testes in Hierusalem. Videte qua diffundat corpus suum, videte vbi se calcari non vult. Eritis mihi testes in Hierusalem, & totam Iudeam & Samariam, vsq; in totam terram. Ecce qua iaceo, qui ascendo, ascendo enim quia caput sum, iacet adhuc corpus meum, qua iacet per totam terram. Augustino consentit Cyrillus, qui ait super Iohannē libro 6. cap. 14. Hic animaduertendum, quod etsi corporis sui presentiam hinc subduxerit, maiestate tamē diuinitatis semper adest, sicut ipse à discipulis abiturus pollicetur, ecce uobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consumationem sæculi. Idemq; libro 9. super Ioannem. 21. Paruo autem tempore una cum discipulis se fore Christus ait, non quia penitus ab eis recessurus erat, nobiscum enim est semper vsq; in consumationem sæculi, sed quia non erat cū eis sicut prius conuicturus, Prope enim iam tempus erat vt etiam in cœlos ad patrem abiret, credere autem oportet fideles, quod licet à nobis corpore absit, uirtute tamen eius omnia

omnia, & nos gubernari, adesseq; semper ipsum omnibus qui eum diligunt. Propterea dicebat, amen amen dico vobis, ubicunq; sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum, Nam quemadmodum, quando ut homo in terra conuersabatur, tunc etiam cœlos implebat, & angelorum consortia nō relinquebat, eodem nunc modo cum sit in cœlis, cum carne terram nō replet, & cum eis est qui illum diligunt. Obseruandū aut est, quia quamuis secundū carnem solum modo abiturus erat, adest enim semper virtute deitatis, ut diximus, modico tamen tempore cum discipulis se futurum dicebat, aperte seipsum nominās ne quis in dios filios diuidere Christum audeat. Accedit his Vigilius, qui in i. li. contra Eutychem scribit, Dei filius secundum humanitatem suam recessit à nobis, secundum diuinitatem ait nobis, ecce ego vobiscum sum vsq; ad consumationem seculi, Et mox Quia quos reliquit, & à quibus discessit humanitate sua, non reliquit, nec deseruit diuinitate sua, per formam enim serui quam

abstulit à nobis in cœlum, absens est à nobis.
 Per formam Dei qua non recedit à nobis, in
 terris præsens est nobis, tamen & præsens et
 absens, ipse vnus idemq; est nobis, Item in
 lib. 4. Si verbi et carnis vna natura est, quo
 modo cum verbum vbique sit, non vbique
 inueniatur & caro? nam quando in terra fu-
 it, non erat vtique in cœlo & nunc quia in
 cœlo est, non vtique in terra. Et in tantum
 non est, ut secundū ipsam carnē expectemus
 Christum de cœlo uenturum, quem secundū
 verbum nobiscum esse credimus in terra. I-
 gitur secundum vos, aut verbum loco cum
 carne sua continetur, aut caro cum verbo
 vbique est, quoniā vna natura contrarium
 quid, aut diuersum, non recipit in seipsa, di-
 uersum aut & longe dissimile, circumscribit
 loco, & vbique esse, Quia verbum vbique
 est, caro autē eius vbique non est, apparet v-
 num eundemque Christum utriusque esse na-
 turæ. Et esse quidem vbique secundum na-
 turam diuinitatis, & loco contineri secun-
 dum naturam humanitatis suæ creatum esse
 & ini-

& initium non habere, morti subiacere, et
 mori non posse. Et mox subdit, Hæc est fides
 & confessio catholica, quam Apostoli tra-
 diderunt, martyres roborauerunt, & fide-
 les nunc vsque custodiunt. Deinde Fulgen-
 tius ad Trasimundum regem libro secun-
 do. Vnus idemque homo, localis ex homine,
 qui est Deus immensus ex patre, vnus i-
 demque secundum humanam substantiam
 absens cœlo, cum esset in terra, & derelin-
 quens terram, cum ascendisset in cœlum, se-
 cundum diuinam verò, immensamq; substan-
 tiam, nec cœlum dimittens cum de cœlo de-
 scendit, nec terram deserens, cum in cœlum
 ascendit. Quod ipsius Domini potest certis-
 simo cognosci sermone, qui vt localem osten-
 deret humanitatem suam, dixit discipulis
 suis: Ascendo ad patrem meum, & pa-
 trem vestrum, Deum meum, & Deum ve-
 strum. De Lazaro quoque cum dixisset: La-
 zarus mortuus est, adiunxit, dicens: Gau-
 deo propter vos, vt credatis, quoniam nõ e-
 ram ibi, immensitatem verò suæ diuinitatis

ostendens discipulis, dicens, ecce ego vobiscum
 sum omnibus diebus, usque ad consumma-
 tionem sæculi. Quomodo ascendit in cælum,
 nisi quia localis & verus est homo? Aut
 quomodo adest fidelibus suis, nisi quia idem
 immensus & verus est Deus? Idemq; lib. 3.
 Idem atque inseparabilis Christus secundum
 solam carnem de sepulchro surrexit, idem at
 que inseparabilis Christus, secundum totum
 hominem quem accepit, terram localiter de-
 serens, ad cælum ascendit, et à dextris Die se-
 det, secundum eundem totum hominem ven-
 turus ad iudicandum viuos & mortuos, co-
 ronaturus fideles & pios. Postremò Bern-
 hardus in cantica canticorum sermone 37.
 Habeo & ego verbum, Sed in carne, &
 mihi apponitur veritas, sed in sacramento,
 Angelus ex adipe frumenti saginatur, &
 modo satiatur grano, me oportet interim
 quodam sacramenti cortice esse contentum,
 carnis fufuræ, literæ palea, velamine fidei,
 & hæc talia sunt, quæ gustata afferunt mor-
 tem, si non de primitiis spiritus quantulū-
 cunq;

cunq; acceperunt condimentum, prorsus mors mihi in olla, nisi de propheta farinula dulcoretur. Et mox, at quantalibet sane abundantia pinguescant ista, non pari omnino iucunditate sumitur cortex sacramenti, & adeps frumenti, fides & spes, memoria & presentia, æternitas & tempus, vultus & speculum, imago Dei, & forma serui, nempe in omnibus his, fides mihi locuples, intellectus pauper, nunquid vero par sapor, intellectui, fideiq; cum sit in meritum ista, ille in præmium, vides distare tantum inter pabula, quantum & inter loca, & sicut exaltantur cæli à terra, ita inhabitantes in eis. Hic vides aperte Bernhardum antithesim facere, inter memoriam & presentiam: & quædam alia quæ ad hoc negocium multum conducunt. Sed redeamus ad aduersarios.

Habent patres quos nobis opponant, Irenæum, dicentem constare Eucharistiam ex duabus rebus terrena & cœlesti, quod idem & Gelasius autumat. Cæterum ista nõ concludunt, nisi quòd si acceperis totum

Quomodo sacramentū dicatur cōstare ex duab. reb⁹. *ex signo & significato, tunc fatemur illud constare ex duabus rebus. Verum si postea velles inter panem & corpus Christi tantam constituere coniunctionem, quanta est inter naturam diuinam & humanam in Christo, id minimè concedendum esset, quia oporteret ex pane & corpore Christi fieri vnā hypostasim, id est vnum suppositum, ita vt nunquā à se mutuo diuellerentur, quæ sunt absurdissima. Ex reliquis patrib. fermè obijciunt eadem, quæ supra citabant transubstantiatores.*

Obiectiones aduersus opinionem recitam.

Explicatur tertia opinio.

Videamus in presentia, quidnam hi qui tertiam amplectuntur opinionem, aduersus istos dicant. In primis non admittunt, illam diffusionem corporis Christi, ita vt sit vbiq̄ue, eò quòd aduersetur proprietati humanæ naturæ. Et Augustinus ad Dardanum secus apertissimè scribit. Præterea continent manducationem in Ioanne positam, capit. 6. & hanc extremam, omnino eandem esse, nisi quòd hic adduntur symbola, atque id

ad probant hoc argumēto, quòd Ioā. cū mentionem fecisset suæ manducationis ad finem Euangelij, non meminit institutionis sacramenti, vt cæteri Euangelistæ, nam satis ista tradiderat antea. Et summam doctrinæ, quæ illi omiserunt, Ioan. illo 6. cap. suppleuit. Neque est aiūt propterea quòd quispiam dicat, idcirco superfluum esse communionem, quia frequenter communicando memoriam Domini, & gratiarum actiones celebramus, & mens excitatur, earum rerum quæ aguntur specie, neq; ibi habentur signa muta, sed loquentia. Deinde quedam tessera illic est, qua Christiani inter se, & cum Christo se denotant coniunctos, profitentur præterea fidem suam de corpore Christi actò in crucem & sanguine fuso pro nostra salute, non enim satis est corde credere, sed ore quoq; sit confessio, neque tantum ore, verum externis actionibus. Neque suscipiunt quòd isti aiunt impios etiam sumere corpus Christi, nã sensus, & ratio, ad ipsum non pertingunt, ergo relinquitur fide percipi, qua cum illi de-

Utilitates
cōmuniō-
nis.

Impij nō su-
scipiūt cor-
pus Christi

stituantur, nihil præter symbola possunt habere. Et Paulus scribit, Qui manducauerit hunc panem indignè, neque dicit, qui manducat corpus indignè. Mirantur præterea eos, qui cōtrariam opinionem sectantur, quod illi manducationi corporali Christi, attribuunt remissionem peccatorum, quando quidem illud est opus operatum admittere, neque habetur peccatorum remissio, nisi per fidem. Innituntur postea locutionibus Pauli, quando iubet Dominus hoc fieri in sui memoriã, & annunciari mortem eius, quæ videntur ipsis corporis Christi absentiam indicare. Sed alias admonui argumentum hoc non esse, vsque adeò firmum, nisi intelligant de corpore Christi realiter, & corporaliter, atque naturaliter præsentem, alioquin cum fide percipiatur, non intelligitur prorsus abesse, quamuis in cœlis maneat, quoad suam naturam atque substantiam. spiritualiter enim manducatur, atque nobis reuera iungitur. Citant dehinc patres, qui aperte pronunciant typum, signum, et figuram hic esse

Remissio peccatorum habetur per fidem, non ex opere operato manducandi.

Additamẽ debet quod manducando fides excitatur non quidem in operis sed operante spiritu Dei.

esse corporis Christi. Atque inducunt duo ^{Duo simi-} similia. Vnum est de amico, cuius amicus ^{lia.} corporaliter absens, dicitur esse præsens, quando cogitat de eo, Item ponunt multa specula, quæ sint in circuitu eiusdem hominis, cui aspectus & facies multiplicatur, per omnia hæc specula, tametsi is suo loco non moueatur. Sunt fateor ista similia aliquanto frigidiora, quàm vt bene conueniant huic mysterio. Amicus enim comprehensus cogitatione, & versatus animo, nequaquam mutat cogitantem, non alit eius animum, neque etiam carnem illius instaurat, vt resurrectionis fiat capax. Et illa quæ in speculis habetur, tenuissima est umbra, neque debet conferri illi coniunctioni, quam nos habemus cum CHRISTO: Nam spiritualis CHRISTI præsentia, quam ponimus, vim spiritus sancti, coniunctam habet, quæ nos ipsi arctissimè capulat. Non tamen prorsus respuenda sunt commemorata similia, cum possint nos quoquomodo in rei veritatem inducere,

modo intelligantur rem non adæquare, indicant enim quomodo, fide ac animo fiat ista perceptio. Meminerunt autem duarum coniunctionum cum Christo. Vna est, quod fide amplectimur, corpus eius actum in crucē, & sanguinem fusum pro nostra salute. Altera est, quod ipse Dei filius suscepit veram naturam nostram, & sic inita est naturalis communio inter nos & Christum, cuius mentio est ad Heb. cap. 2. Sed est quedam tertia coniunctio, quam nos cum Christo inimus, eum manducando spiritualiter, cuius illi mentionem non adeo frequenter faciunt, licet non omnino taceant. Verum de illa paulò post agemus. Quod si interrogentur isti, an Christus adsit præsens cœnæ dominicæ, respondent adesse, cæterum hoc dicunt per synecdochen, quoniam altera pars Christi, id est diuinitas verè præsens adest. Alioquin in exponenda sententia Domini, hoc est corpus meum, adhibent metonymiam, nimirum signi ad rem significatam. Atque **CHRISTVM** ipsum eo modo videntur conce-

Per synecdochē Christus adest cœnæ.

concedere presentem esse, ut sol, qui se continet in suo orbe, & nihilominus dicitur a-
desse mundo, eumq; regere suo motu, & lu-
ce. Quam vero fides possit rem presentem fa-
cere, ex epistola ad Galatas ubi Paulus di-
xit, Christum ob oculos eorum descriptum,
et inter eos crucifixum, putant se declarasse.

Præsentia
fidei.

Nunc super est, ut inter has duas senten-
tias ostendamus, quid nostro iudicio, aut ca-
uendum sit, aut recipiendum. Non quod in
animo habeam singulares, præstantissimosq;
viros taxare, aut Lutherum, aut Zuinglium.
Nam de Zuinglio certo scio, quod in suis li-
bris signa ponit in hoc sacramento minime
uacua aut irrita, ut superius dixi. Atq; eti-
am mihi relatum est ab hominibus, qui cum
Luthero egerunt, illum reuera inter corpus
CHRISTI & symbola non posuisse nisi
coniunctionem sacramentalem, quomodo
vero contentio sit aucta, & inter eos inflam-
mata, nunc non est tempus recensendi. Sepo-
sitis ergo his viris, nunquam satis laudatis,
de opinionibus agemus, prout enarrata sunt,

Iudicium
de postre-
mis duab.
opinionib.

Cauenda
in secunda
opione .

Et utro citroq; iactantur. Quamobrem in
priori opinione, crassam illam connexionem
corporis Christi cum pane, vt naturaliter,
corporaliter & realiter, in eo comprehen-
datur, minime probo. Quia scriptura san-
cta ad hoc statuendum minime nos adigit,
& multiplicare, & augere tot miracula,
absq; illius testimonio, non est theologicum.
Quibus addas, talem presentiam necessa-
riam non esse, & ad nostram salutem nul-
lum habere momentum. Impios deinde susci-
pere corpus Domini haud recipio: Nam quic-
quid Dominus instituit, id fecit, vt nobis es-
set salutare, Verum manducatio carnalis et
corporalis non est impijs ad salutē, ergo Chri-
stus eam huiusmodi non instituit. Et quic-
quid impij ibi comedant, corporaliter, non
debent dici comedere corpus CHRISTI,
nisi signo aut symbolo velis tribuere nomen
rei. Præterea non dabimus, corpus Christi
vbiq; esse, aut per omnia uel multa loca dif-
fundi, eo quòd istud aduersetur conditionib.
naturæ humanæ. Neque item sentiendum est
discrimen

discrimen esse inter spirituales manducationem, quæ habetur in Ioanne cap. 6. & illam quam dominus instituit in postrema cœna, nisi quod ei doctrinæ atque promissioni quam prius tradiderat, adiecit symbola. Quod etiam loquuntur ambigue de adorati-
 one, non debet facile admitti. Supra enim docuimus, & quidem plane, atq; aperte, quid ea de re sentiendum sit. Atq; hæc de ista sententia, ex qua demenda puto, quæ modo commemoravi. In altera verò, mihi id mi-
 nus placet quòd raro mentionem faciunt sa-
 cramentalis mutationis panis & vini, quæ
 ramen non leuis est, & patres ubicunq; vi-
 dentur favere transubstantiationi, eam re-
 spiciunt. Atque scripturæ sanctæ illam
 non contempserunt, etenim Paulus in ipsa
 agitatione sacramenti, non simpliciter
 nominat poculum, sed poculum domini.
 Deinde videmus in testamento veteri, ea
 quæ oblata fuerant, appellata esse non tan-
 tum sancta, verum sancta sanctorum, hoc
 est Hebraica phrasi, sanctissima. Quare nõ

Quod in
 altera sen-
 tentia mi-
 nus proba-
 tur.

Mutatio
 sacramen-
 talis res
 magna, &

asserta à sa-
cris litte-
ris.

Tribus re-
bus p̄ gra-
dus comū
gitur cor-
pus Chri-
sti.

De effica-
cia sacra-
menti

est quòd dicant mutationē hanc leuem esse,
cum magni sit momenti. Quod si pratexant
se id facere, vt nimium symbolis non herea-
mus, Respondetur facile posse remedium ad-
hiberi huic malo, per doctrinam, qua institu-
antur homines, Christū coniungi nobis dum
communicamus, eximia copula, vt qui ma-
neat in nobis & nos in eo. Qui deinde proxi-
mo gradu iungitur verbis, atq; id per sig-
nificationem. Copulatur & tertio loco sym-
bolis, atq; item per significationem, quæ ta-
men est minor quam illa sit, quæ pertinet ad
verba. Imo per priorem quæ scilicet verbo-
rum est, symbola suam significationem sacra-
mentalem sortiuntur. Si hæc rite doceantur,
nihil erit periculi. Fateor scriptores huius
opinionis quandò que tractasse istam conuer-
sionem sacramentalem, sed raro. Deinde nõ
adiecero semper ei efficaciam, quæ illi debe-
tur. Non enim efficiuntur ista uulgaria sig-
na, sed quæ potenter atq; efficaciter animum
permoueant. Dicent, hoc erit nimium tribu-
ere elementis huius mundi. Occurrimus ista
non

non illis tribui per seipsa, verum ob institutum DOMINI, spiritus sancti vim, atque verborum claritatem. Si quaesierint, unde habeam Spiritum Sanctum hic agere, facile est respondere, quoniam est iam constitutum, spiritualem esse hanc manducationem: At quomodo spiritualiter manducabimus absq; spiritu sancto? De instituto Domini non est dubitandum, & de efficacia verbi passim loquuntur scripturae, Paulus inquit euangelium esse vim Dei ad salutem, nimirum quod Deus vim suam declaret hoc instrumento, & Eucharistia quid aliud est quam euangelium seu verbum visibile? Dicit item Paulus, fidem esse ex auditu, & auditum per verbum Dei, non quod verbum nos credere faciat, Spiritus enim est per quem credimus, sed utitur organo verborum, atq; etiam sacramentoru, quae sunt verba Dei sensibilia. Quis etiam nesciat per verbum Dei creaturas sanctificari, ut habetur in epistola ad Timotheum? quod etiam recte accipiendum est, nam spiritus san-

Spiritus sancti actio interuenit in cōmunicādo

ctus est qui reuera sanctificat, verum instrum^{to}
 mento & verborum & sacramentorum,
 hoc facit. Non itaq; auferenda est hæc muta
 tio à pane et vino, qua reddantur signa cor
 poris & sanguinis Christi efficaciam, id est,
 quibus potenter & non vulgariter spiritus
 domini in nos agat, modo fide & pietate si
 mus præditi. Non enim ponimus hic effica
 ciam que salutem nostram alliget rebus hui
 us mundi. Neque hic obstrepat aliquis, cum
 fide ista perceptio habeatur, quid lucrabunt
 tur communicantes, quando quidem si sunt
 fideles, iam habent sibi coniunctum CHRIS
 TVM? Facile est occurrere, coniunctus
 illis quidem est, sed in dies redditur coniun
 ctior, et dum communicamus, magis ac ma
 gis nobis vnitur, Præterea hoc accedit, quod
 mandato Domini satisfacimus, qui vt man
 ducaremus et biberemus hoc sacramentum
 præcepit. Dixeris alioquin idẽ de baptismo.
 Cum enim quis credit, statim iustificatus
 est, & remissionem peccatorum habet, non
 tamen frustra baptizatur. Quod si requi
 sueris

fueris, an ista efficacia Eucharistiæ se habeat æqualiter quoad omnes. Respondeo minime, sed ad rationem & portionem fidei communicantium. Vt Origenes dicebat, 15. cap. Matthæi, Sacramenti huius materiam non prodesse, sed quod est per verbum & obsecrationem iuuare animos nostros, pro quantitate & portione fidei. Aliud præterea est quod istos vellem inculcare, nos per communionem Christo incorporari, quæ vox non est noua, sed in Paulo habetur ad Ephesios, qui dicit, Gentes factas cohæredes & corporales, quod Græcæ dicitur, $\sigma\upsilon\sigma\alpha\mu\alpha$. Nam etsi ponimus apprehensionem corporis Christi, fieri per fidem, attamen effectum sequitur ad hanc apprehensionem, vera coniunctio cum Christo, non ficta aut imaginaria, quæ primo ad animam pertinet, deinde ad corpus redundat. Et ea commendatur nobis in sacris litteris à Paulo, sub metaphora capitis & corporis, cum nos appellat membra eiusdem corporis sub Christo capite, &

An efficacia Eucharistiæ se habeat æqualiter quoad omnes.

Incorporamur Christo comunicando.

sub ratione coniugij, in quo duo fiunt una caro. Quod Cyrillus ut exprimeret, simile induxit cere liquefactæ, quæ alteri ceræ permisceatur, & ita ex duabus eadem fiat. Sic uoluit nos Christo coniungi, Et ad hoc maxime faciunt verba ad Ephesios quibus dicimur esse, ex carnibus eius, atque ex ossibus eius, quæ si respicias prima frôte videbitur secus dicendum, scilicet filium dei esse ex carnibus nostris & ex ossibus nostris, quia ex nostro genere carnem assumpsit. Sed Paulus intellexit non simplicem carnem, verum à peccato mundam, resurrectionis capacem, & immortalitatis, quàm fideles cum ex se ipsis non habeant, neq; ex Adamo traxerint à Christo sibi vendicant, quando illi per sacramenta, & fidem incorporantur. Fit itaq; illapsus quidam Christi in nos, & contractus spiritalis, quem Paulus expendebat cum diceret ad Galatas, *Viuo ego iam non ego, sed uiuit in me Christus.* Neque propter ista opus est Christum è cœlo detrahere, vel corpus eius diffundere, ad infinita loca, quando qui-

An Christi sit ex carnibus nostris uel nos ex carnibus eius

Illapsus Christi in nos.

dem spirituale est totū hoc quod tradimus. Verum tamen non fictum, nam spectra, idola, aut figmenta, nequaquam animum nutriunt, vt hic fieri certū est. Diximus enim & confirmamus, hæc symbola & significare, & offerre, ac exhibere verissime corpus Christi, licet spiritualiter, id est animo comedendū, non ore corporis. Quod si quaesueris, quo pacto veteres in suis sacramentis istud idem habere potuerint, facile est respondere, quandoquidem non corporaliter sed spiritualiter in hoc sacramento rem geri statuimus. Et in Apocalypsi legitur, Agnum immolatum ab origine mundi. Illi futura expectabant, nos iam facta recolimus. Hoc tantum cauendum postremo ostendimus, ne quod adijcimus semper de modo spirituali, intelligatur veritati detrudere. Dicebat enim Augustinus super psalmo 54. Corpus Domini, certo loco esse in cælo, sed veritatem corporis Domini ubiq; esse, nam ubicunq; sint fideles apprehendunt Christū habuisse verum corpus pro nobis traditum,

Quomodo veteres idē habuerint nobiscū in suis sacramentis.

& eo fide vescuntur. Itaque iam dixi, quod
 mihi videtur debere constitui iuxta scriptu-
 ras, in hac re sacramentaria. Quæ utinam
 pius lector, & bene expendat, & boni con-
 sulat. Faxit autem Deus pro sua bonitate,
 ut Ecclesia Christi tandem, quoad hoc sa-
 cramentum, & veritatem & pacem obli-
 neat. Quæ duo idcirco mihi sunt in optatis,
 quod hæcenus animaduverterim, Eucharis-
 tiam (de qua agimus) adeo fuisse, menda-
 cius, imposturis, atque superstitionibus ob-
 rutam, sepultam, & deformatam, ut quid-
 vis potius æstimari potuerit, quàm id quod
 in cœna Dominus instituit: Quam ne faci-
 le repurgatam haberemus, diabolus, omnis
 pacis, & veritatis grauissimus hostis, tot
 seuit opiniones, contentiones, dissidia, hæ-
 reses, & pugnas, tantum non cruentas, ut
 vix consensus Christianis dignus humana
 ratione sperari possit. Verum hæc (proh do-
 lor) non iniuria patimur, qui hoc sacramen-
 tum duplici contumelia affecimus, partim
 quia ex insigni & singulari CHRISTI
 dono

dono idolum execrandum ereximus: partim
 vero, quia parum sincera fide, conscien-
 tiaq; gravissimis peccatis inquinata, absque
 legitima nostrum ipsorum probatione, sa-
 cra hæc mysteria usurpauimus. Misereat
 DEVM (precor) tantæ calamitatis, di-
 gneturq; tandem Ecclesiæ suæ instauratam
 Eucharistiam, bonumq; eius usum re-
 stituere, per IESVM Chri-
 stum Dominum nostrum.

AMEN.

FINIS TRACTATIO-
 nis de Eucharistia.

INDEX LOCORUM
QUI EX BIBLIIS
adducti atque etiam expla-
nati sunt.

E.

E *Saiæ loci.* 53.14. & 175.22
Ezechielis. 137.2

H.

Hieremia. 53.16. & 74.6

L.

Luce. 15.7. & 211.21.237.14

I.

Ioan. Euangel. 12.10. & 42.22. & 55.4. &
55.13. & 76.7. & 80.12. & 125.5. et 129.
20. & 134.21. & 133.12. & 175.4. et 180.
2. & 186.7. & 225.5. et 231.16. & *Ioan.*
Apocalyp. 80.15. & 125.18. & 135.17.

M.

Marci. 144.15

Mathæi 132.20. & 141.14. & 144.15. &
194.19. & 224.1.

Mosis 24.10. & 133.18. & 134.10. & 134.
20.

I N D E X

20. & 136.8. & 188.17.

P.

Pauli loci 15.8. & 21.6. & 52.14. & 57.15.
 & 62.1. & 66.16. & 75.21. & 92.1. &
 125.5. & 129.9. & 132.23. & 136.14. &
 137.21. & 139.6. & 140.4. & 155.6. &
 156.22. & 157.9. & 173.7. & 206.2. &
 224.8. & 227.12. et 228. 21. & 233.20. et
 248.10. & 253.15. & 255. 12. et 256.6.

I N D E X L O C O R V M Q V I ex ecclesiasticis doctoribus adducti, atque etiam explanati sunt.

A.

Ambrosij loci. 52.3. & 99.5. & 139.10. &
 146.20. & 163.6. & 164.9. & 215.21.
 Augustini 58.2. & 66.1. & 81.21. & 92.5.
 & 93.1. & 101.4. & 103.8. & 104. 8. et
 126.12. & 133.3. & 145.23. & 147.22. et
 153.23. & 163.20. & 171.20. et 172.9. &
 173.6. & 205.21. & 210.1. & 225.4. &
 234.23. & 335.7. 61.3.
 Athanasij locus. 98.13

I N D E X

B.

<i>Basilij.</i>		98.22. & 147.20
<i>Bernardi.</i>	123.3. & 142.14. & 147.11	
<i>Bertrami.</i>		61.20. & 122.21

C.

<i>Chrysoſtomi.</i>	100.4. & 121.5. & 163.7. &	
	165.5. & 166.3. & 167.8. & 168.3. &	
	170.6. & 181.17. & 225.8. & 233.13	
<i>Cypriani.</i>	60.22. & 97.2. & 146.16. et 152.	
	17. & 161.11. & 233.5	
<i>Cyrilli</i>	107.16. & 170.16. & 238.8. &	
	256.2	

D.

<i>Dionysij.</i>		99.2

E.

<i>Emiseni.</i>		100.23
<i>Eraſmi.</i>		101.18
<i>Eusebij.</i>		178.10

F.

<i>Fulgentij.</i>		241.5

G.

<i>Gelasij.</i>		122.10
<i>Gregorij.</i>		122.18

H.

I N D E X

H.

- Hesychij. 70.22. & 122.6. & 177.21
 Hieronymi. 93.3. & 96.3. & 100.1. et 146.
 6. & 210.14. & 229.23
 Hilarij. 179.14

I.

- Ioannis Damasceni. 186.23
 Irenaei. 94.22. & 160.1. & 194.5. & 207.
 20. & 243.20

L.

- Lactantij. 74.7
 Leonis pont. 107.10

O.

- Origenis. 71.1. & 95.23. & 96.5. & 161.3.
 & 194.18. & 255.4

T.

- Tertulliani. 74.7. & 95.14. & 146.15. &
 160.22
 Theodoret. 110.1. & deinceps.

- Theophylacti. 183.16. & 184.7. & 185.12

V.

- Vigilij. 239.18

INDEX OMNIUM QVAE
hoc libro continentur rerum &
uerborū Memorabilium.

A.

- Abrahamo dies Christi quomodo uisus.* 127.
15. & 158. 13
- Accidentia panis etiā per ipsos transsubstantiatores ex Eucharistia auferri.* 171. 6
- Accidentia pendula absq; subiecto cōstitui in transsubstantiatione.* 151. 4
- Accidentia quid habeant, aut naturæ, aut dignitatis, aut priuilegij, ut cum corpore Christi coniungi queant.* 72. 20
- Accidentia symbolorum non esse in Eucharistia retinenda.* 186. 2
- Accidentium & substantiæ discrimen rusticis ignotum.* 150. 12
- Adoratio an tribuenda symbolis.* 176. 8
- Adoratio cui debeat.* 175. 9
- Adoratio Eucharistiæ.* 149. 18
- Adoratio sacramenti non libera.* 251. 6
- Adoratio quibus in rebus consistat.* 175. 6
- Adora-*

I N D E X

<i>Adorationem sacramenti liberam qui faciant.</i>	230.12
<i>Agnus Pascalis non crudus comestus est.</i>	89.10
<i>Agnus quomodo Pasch appellatus.</i>	137.9
<i>Ahiæ prophetæ chria qualis.</i>	136.11
<i>Alijſdem nos rebus ex quibus cõſiſtimus.</i>	34.10
<i>Algerius monachus ſua ipſius ſimilitudine conſectus.</i>	217.15
<i>Algerius recens ſcriptor.</i>	52.2
<i>Algerij cenſura.</i>	216.16
<i>Allæoſis.</i>	158.21
<i>Altare ab Iacobo extructum quomodo vocetur Deus fortis Iſrael.</i>	133.19
<i>Ambroſij corporis miraculum.</i>	69.1
<i>Ambroſij locus pro trãſſubſtãtiatione adductus.</i>	47.2
<i>Ambroſij locutionum formæ.</i>	164.2
<i>Ambroſij ne ſint libri, qui de ſacramentis ſcripti titulo eius circumferuntur.</i>	163.8
<i>Amici cogitatione animum noſtrũ nec alinec mutari.</i>	247.10

I N D E X

<i>Analogia panis & corporis Christi explicata.</i>	161.23
<i>Analogia significationis quando & quomodo in sacramentis pereat.</i>	66.9
<i>Angeli an possint simul esse in diuersis locis.</i>	70.1
<i>Animorum substantia quibus in partibus humani corporis sit.</i>	69.14
<i>Animus humanus non potest simul esse in diuersis locis.</i>	69.23
<i>Animus quando quaque ratione carnalis appetitur.</i>	210.8
<i>Anna vidua.</i>	215.5
<i>Annulus coningalis fidei symbolum.</i>	123.5
<i>Anselmus.</i>	186.16
<i>Αυθρωπομορφιτῶν.</i>	124.11
<i>Antichristus veteris signis illustris.</i>	207.16
<i>Apollonij Thyanaei miracula.</i>	208.13.
<i>Aqua in baptismo an fiat vi nature lustrum regenerationis.</i>	204.15
<i>Aque munde nomine etiam spiritum sanctum significari.</i>	137.2
<i>Aquila.</i>	234.5.
<i>Argu-</i>	

I N D E X

<i>Argumentari ab vniuersali ad particulare illicitum.</i>	204.11
<i>Arianorum error.</i>	179.21.
<i>Arianorum error videbatur scripturas habere.</i>	124.23
<i>Articulus Græcus in locutione. Hoc est corpus meum, quam vim habeat.</i>	50.9
<i>Articulus τó.</i>	211.16.
<i>Augustini de Ambrosij libris iudicium adductum.</i>	163.10
<i>Augustini de tropis regula.</i>	223.5
<i>Augustini locus pro trãssubstãtiatione adductus.</i>	47.12
<i>Augustin^o de mirabilibus scriptura.</i>	206.4
<i>Augustinus de sacramẽto Eucharistiæ scribẽs, quid à Cypriano sit mutuatus.</i>	97.14

B.

<i>Baptisatorum an fiat trãssubstãtiatione in homines nouos.</i>	75.1
<i>Baptismus an requirat trãssubstãtiationem hominis veteris in nouum.</i>	75.1
<i>Baptism^o èt credẽti frustra nõ datur.</i>	154.21

I N D E X

<i>Baptismus ne an Eucharistia sacramentum sit dignius.</i>	205.8
<i>Baptismus quando sacramentum esse desinat.</i>	85.1
<i>Baptismus sacramentum fidei.</i>	105.10
<i>Baptismus veterum qui.</i>	142.18
<i>Baptismi cum gratia & spiritu coniunctio, an repellat naturam aque.</i>	191.23
<i>Baptismi et Eucharistie cōformitas.</i>	75.20
<i>Baptismo quid conferant & quomodo.</i>	63.3
<i>Baptismo quomodo Christo coniungamur secundum Hilarium.</i>	181.8
<i>Basilij de Eucharistia sentētia torta.</i>	189.12
<i>Berengarius ad Palinodiam cōpulsus.</i>	197.8
<i>Berengarius ubi damnatus.</i>	48.22
<i>Berengarij Palinodia.</i>	197.20
<i>Bertrami de pane & calice domini sententia.</i>	146.10
<i>Bibliotheca Florentina.</i>	121.9
<i>Bonorum capita quæ & quot.</i>	9.18

C.

Calix etiam transsubstantiandus fuerat, ne ad-

I N D E X

adoraretur.	150.15
Cantica canticorum qualia videantur esse.	
126.13	
Capernaitarum error.	77.8
Capernaitarum sententia à Christiana quid differat.	155.21
Carnalis Christi in cœna præsentia inutilis.	
231.15	
Carnaliter.	28.16. & 30.6
Carnaliter Christum comedere, siue per partes siue totum, idem est.	78.1
Carnem & sanguinem Christi significari in celebratione cœnæ dominicæ.	99.5
Carnem & sanguinem Christi victimarum similitudine promissa, in cruce data, in sacramento per memoriam celebrari solita.	103.15
Carnes pluisse Romæ.	208.11
Carnis nomine quid intelligatur.	135.23
Carnibus quibus & qualibus in Eucharistia vescamur.	89.1
Caro Christi an adoranda.	173.20
Caro Christi in cibum promissa quâdo præ-	

I N D E X

- stetur.* 123.17
Caro Christi in sacramento an comedatur.
 197.1
Caro Christi quomodo adoranda. 174.19
Caro quomodo non prosit quicquā. 142.8
Cera ad ignem adhibita prorsus destruitur.
 171.5
Chiliasitarum error. 125.17
Christi ad nos coniunctio an maior coniun-
ctioe eius cum symbolis. 183.5
Christi corpus an ubiq; possit esse. 224.10
Christi corpus diffinitiuēne sit in Euchari-
sticis symbolis. 220.17
Similia carnalis praesentiae Christi adducta
rei non per omnia quadrare. 220.15
Christi corpus & sanguinem quomodo re-
neamus. 26.3
Christi corpus glorificatum etiam nō ubiq;
esse. 228.16
Christi corpus in Eucharistia quale. 233.5
Christi corpus si in multis locis possit esse,
etiam esse ubiq; posse. 229.17
Christi corpus sub accidētibus panis & vi-
ni

I N D E X

- ni delitescens quid.* 41.2
Christi cum fidelibus suis coniunctio artific-
sima. 22.7
Christi et hominũ coniunctio qualis. 179.19
Christi in nos illapsus qualis. 256.18
Christi miraculu de uino ex aqua factu. 55.8
Christi nature diuersa. 241.6
Christi presentia in cœna per synecdochã.
 248.15
Christi presẽtia spiritualis vim spiritus san-
cti coniunctam habet. 247.20
Christi unitas hypostatica nõ distrahenda.
Christo duo corpora tribui si trans- (24.13
substantiatio statuatur. 81.12
Christo vniri nos naturaliter. 180.10
Christum carnaliter, aut naturaliter nobis
communicari, quid sit. 154.7
Christũ vnũ ex pane & corpore nõ statui,
sicut ex natura diuina & humana vnus
statuitur. 151.19
Christus à corpore mystico non abest. 76.3
Christus adest nobis vsq; ad consummatio-
nem seculi. 212.16

I N D E X

- Christus agnus.* 127.22
- Christus aliter in Eucharistia, & aliter in
baptismo.* 63.9
- Christus aliter nobiscum est, aliter non ex-
pectandus vt sit nobiscum.* 240.10
- Christus à resurrectione corpus verum ha-
buit.* 211.6
- Christus caput Ecclesie.* 227.20
- Christus est omnium quæ generi humano di-
uinitus tributa sunt beneficium maximū.*
129.6
- Christus & Deus & homo.* 121.10
- Christus fidelibus indies redditur coniun-
ctior.* 254.14
- Christus idem in sacramentis veterum ha-
bitus, qui in nostris.* 158.18
- Christus in baptismo præstātius ne sit an in
Eucharistia.* 23
- Christus in cœna quid egerit.* 130.5
- Christus ne ex carnibus nostris, aut nos ex
carnibus eius simus.* 256.9
- Christus nusquam se appellasse vinum repe-
ritur.* 56.1
- Christus*

I N D E X

<i>Christus per sacramentum cibi in nos tra-</i> <i>icitur.</i>	34.8
<i>Christus promisit se nobis affore vsq̄ ad con-</i> <i>summationem seculi.</i>	50.15
<i>Christus quomodo α & ω.</i>	135.17.
<i>Christus quomodo agnus Dei.</i>	135.10
<i>Christus quomodo absit, quomodo adsit ec-</i> <i>clesia</i>	236.1
<i>Christus quomodo coenam sacram celebra-</i> <i>rit, quibusq̄ vsus sit verbis.</i>	67.19
<i>Christus quomodo manducetur.</i>	12.10
<i>Christus quomodo mūdum reliquerit.</i>	78.6
<i>Christus quomodo nobis coniungatur.</i>	252.5
<i>Christus quomodo ob oculos Galatarum</i> <i>crucifixus.</i>	158.11
<i>Christus quomodo pax nostra.</i>	135.6
<i>Christus quomodo peccatum factus.</i>	136.18
<i>Christus quomodo Petra.</i>	127.22
<i>Christus quomodo seipsum gester, & man-</i> <i>ducet.</i>	81.16.
<i>Christus quomodo suis se manibus gestasse</i> <i>dicatur.</i>	171.22
<i>Christus quomō symbolis cōiungatur.</i>	252.8

I N D E X

- Christus quomō verbis coniungatur.* 252.8
Christus quomodo vitis, ostium, lapis, etc.
dicatur. 134.6
Christus sensibus nostris nō illudit. 613.23
Christus vbicunq; se declarat, est adorandus, & quot modis se declaret. 175.9
Christ⁹ vere hō esse quomō probetur. 64.13
Christus virtute deitatis semper nobis adest.
 239.13
Chrysoſtomi Hyperbola. 165.16
Chrysoſtomi locus, pro transsubstantiatione adductus. 47.6
Chrysoſtomi simile de cera. 765.6
Chrysoſtomus quid in suis de sacramēto Eucharistiæ concionibus spectarit potissimum. 169.16
Cibo ferē cicurantur. 17.3
Ciborum delectus. 223.1
Ciceronis de natura locus. 162.22. & 163.1
Circumcisionis veritas. 222.19
Circumcisio quandiu sacramētum sit ac maneat. 85.4
Circumcisio quomō appelletur fœdus. 133.16
 Cle-

I N D E X

<i>Clemens Rom. Pontifex quid de reliquijs Eu- charistiae constituerit.</i>	178.2
<i>Cœna Domini homines ad summam foelici- tatem instaurat.</i>	10.14
<i>Cogitatiões de corpore Christi illicitas quas dicunt oportere facessere, ipsi suggerunt Papistæ.</i>	87.14
<i>Communicãdo fideles Christo incorporari.</i>	255.15
<i>Communicatio Christi nobiscũ prima.</i>	155.3
<i>Communicatio idiomatum.</i>	158.22
<i>Communio frequens impedita per transsub- stantiationem.</i>	86.6
<i>Conciliõrũ quorũdã acta nõ extare</i>	197.15
<i>Concilium Constantiense.</i>	199.10
<i>Concilium Constantiense perfidum.</i>	199.15
<i>Concilium Ephesinum.</i>	196.8
<i>Concilium Florentinum.</i>	200.14
<i>Concilium Romanum.</i>	197.12
<i>Concilium Vercellense.</i>	197.12
<i>Concomitantia à Papistis in sacramento po- sita quale figmentum.</i>	83.18
<i>Concordia quibus rebus excitanda.</i>	16.7

I N D E X

- Coniunctio Christi ad nos per fidem.* 248
*Coniunctio nostri cum Christo an negata
 reali eius presentia impediatur.* 20.10
*Consecrandi verbum quid apud patres si-
 gnificet.* 155.10
Consecrantes non posse carere tropis. 141.20
*Consecratis intētio periculose requiritur ad
 sacramentum Eucharistia.* 69.8
*Consecratio quibus verbis habeatur igno-
 rari.* 68.1
Contentionum de Eucharistia finis. 38.1
*Conuersio panis in corpus Christi neq; pro-
 pter sensum, neq; propter rationem, neq;
 propter S. scripturam est.* 55.1
*Conuersio panis in corpus Christi quomo-
 do, & per qua fieri dicatur.* 67.10.
*Corpora duo in Eucharistia simul poni per
 transsubstantiationem.* 151.12
Corporaliter. 28.15. & 30.6
*Corpora nostra Eucharistiā sumētia qua-
 lia fiant.* 95.11
*Corpora nostra in Eucharistia bifariam pa-
 sci.* 154.22
Corpori

I N D E X

- Corpori Christi an sint concedenda aliqua
 præter conditiones aliorum corporum.*
 226.1
Corpori Christi quomō misceamur .166.6
Corporis glorificati dignitas. 209.23
*Corporis Christi & symbolorum crassa cō
 iunctio improbanda.* 250.1
*Corporis Christi manducatio secundū Atha
 nasium quæ.* 98.18
*Corporis Christi præsentia realis & crassa
 quibus argumentis repellatur.* 231.12
Corporis Christi præsentia quid. 25.4
*Corporis Christi manducādiratio quæ à scri
 ptura proposita.* 10.21
Corporis Christi manducatio an duplex.
 76.20
*Corporis Christi præsentiam quam admit
 tat Martyr.* 27.11
*Corporis Christi præsentia quorsum ponen
 da.* 19.18
*Corporis Christi sanguis nunc non effundi
 tur.* 138.6
Corporis corruptibilis conditiones, & do-

I N D E X

- tes glorificati in eodem subiecto non posse conuenire.* 143.15
Corpus quale datum à Christo in vltima cœna. 89.20
Corpus animale quodnam appellet Apostolus. 210.4
Corpus an simul esse multis in locis possit. 68.12
Corpus Domini ab impijs non percipi. 217.20
Corpus et sanguinem Christi non esse in sanctis vasis. 100.12
Corpus Christi ab impijs nõ comedi. 196.1
Corpus Christi ab impijs nõ comedi. 103.18
Corpus Christi an etiam ab incredulis sumatur. 92.16
Corp^o Christi à sua natura extrudi hoc ipso quod statuitur vbiq; esse. 226.9
Corpus Christi carnale ab animo non accipi. 87.20
Corpus Christi cur non appelletur Deus à resurrectione. 114.10
Corpus Christi diuinum etc. appellari. 115.6
Cor-

I N D E X

- Corpus Christi expoliari quantitate per eos
qui transsubstantiationem ponunt. 91.18
- Corpus Christi glorificatum non exuendum
suis proprietatibus. 211.9
- Corpus Christi mente attingendum, & ma-
nu cordis accipiendum. 182.12
- Corp⁹ Christi nō affici nouis casibus. 73.14
- Corpus Christi non auelli à spiritu Christi.
92.19
- Corpus Christi nō esse simul in multis locis.
31.12
- Corpus Christi non esse ubiq;. 250.20
- Corpus Christi parū decore tam diu sub ac-
cidētibus, q̄ Papiſtæ fingūt detineri. 87.6
- Corpus Christi parū honeste demitti. ibidē.
- Corpus Christi quale ante & post resurre-
ctionem. 114.3
- Corpus Christi quomodo dicant patres con-
tineri mysterijs. 156.7
- Corpus Christi quomodo sumi in Euchari-
stia confiteri coactus sit Berēgarius. 198.5
- Corpus Christi quomodo tam paruo pane cō-
tineri dicant Papiſtæ. 41.22

I N D E X

<i>Corpus Christi realiter coniungi symbolis quomodo probent.</i>	72.17
<i>Corpus Christi salua humana natura ubiq; esse nequit.</i>	226.5
<i>Corpus Christi relictum accidentibus quale in Eucharistia papistæ fingant, obscurū est.</i>	107.2
<i>Corpus mysticum.</i>	56.7
<i>Corpus mysticū per quid significetur.</i>	66.14
<i>Creaturas verbo dei sanctificari.</i>	253.20
<i>Credens est iustificatus.</i>	254.22
<i>Cypriani pro transsubstantiatione adductus lo cus.</i>	46.18
<i>Cyrillus Alexandrinus.</i>	108.7
<i>Cyrillus concilij Niceni præsides.</i>	48.15

D.

<i>Damascenus cum Origene collatus.</i>	196.4
<i>Damasceni de resurrectione scriptio.</i>	188.17
<i>Damasceni pro transsubstantiatione argu- menta.</i>	190.4
<i>Dei potentia ad afferendum de transsubstantia- tione dogma adducitur.</i>	49.16
	Deum

I N D E X

<i>Deum nobis placatum esse nisi sciamus multa mala nos vexare.</i>	13.5
<i>Distributio mystica.</i>	107.10
<i>Diuina natura etiam in inferno esse dicitur sine iactura suæ dignitatis.</i>	152.4.
<i>Diuinitas Christi ubiq̃.</i>	225.1
<i>Diuinitatis quæ sunt in Christo ea sæpe etiã humanitati eius tribui.</i>	131.8
<i>Diuinitatis quid proprium.</i>	26.15

E.

<i>Ebionitarum error.</i>	126.2
<i>Ecclesia corpus Christi, panis vnus, &c. quomodo dicatur.</i>	127.22
<i>Ecclesia cur tam diu in errore tanto derelicta.</i>	214.10
<i>Ecclesia plenitudo Christi.</i>	228.2
<i>Ecclesiæ rotius consensus pro transsubstantiatione adductus.</i>	49.10
<i>Ecclesiæ veteris placita papisticis decretis præferenda.</i>	108.22
<i>Ecclesias non omnes in dogma de transsubstantiatione consentire.</i>	201.20

I N D E X

- Elizabet.* 215.5
Emiseni de Eucharistico cibo sētētia. 182.10
*Ephesinum concilium pro transsubstantia-
 tione citatum.* 48.14
*Est, verbum pro conuertitur accipiunt, qui
 transsubstantiationem introducūt.* 141.22
*Est verbum pro fieri, mutari, &c. apud
 scholasticos.* 67.7
Est, verbū pro significat accipi. 148.15
*Est verbi abusus in propositione: Hoc est
 corpus meum.* 66.23.
*Euangelium à Paulo prædicatum quomodo
 vis Dei dicatur.* 135.20
Eucharistia an ad egrotos perferēda. 178.14
*Eucharistia corpus nostrum pasci bifariā.
 155.22*
Eucharistia nos admonet concordia. 16.7
Eucharistia quibus ex reb. constet. 95.2. et
 160.9. & 194.5. & 243.21.
*Eucharistia recte vsurpata fideles multa
 bona consequi.* 9.15
*Eucharistia suscepta qualia fiāt nostra cor-
 pora.* 160.10
Eucha-

I N D E X

- Eucharistiam vnum sacramentū.* 193.15
- Eucharistiæ astantes non ante communicantes à Chrysostomo reprehensi.* 170.1
- Eucharistiæ conseruationem & reuerentiã seu adorationem quis decreuerit.* 179.5
- Eucharistiæ efficacia an se habeat æqualiter quoad omnes.* 255.1
- Eucharistiæ et baptismi cõformitas.* 75.20
- Eucharistiæ extra cœtum sacrum sumptio qualis.* 178.11
- Eucharistiæ finis per transsubstantiationem negatur.* 85.21
- Eucharistiæ sacramento quid velit Deus efficere.* 129.11
- Eucharistiam & corporis Christi, & corporis mystici dici.* 92.1
- Eucharistiam sumens gradum non sistat in carne.* 176.2
- Eucharistica alimonia qualis secundū Leonis sententiam.* 182.4
- Eucharisticus cibus ante consecrationem qualis.* 189.15
- Eucharistici cibi esus quo referendus.* 197.6

I N D E X

<i>Eucharum error.</i>	125.10
<i>Eugenij bulla.</i>	201.9

F.

<i>Falconilla fœmina idololatrica sancti cuiusdam præcibus è tartaro erepta scilicet.</i>	188.8
<i>Fermentum Phariseorum quid.</i>	126.22
<i>Fides sine verbo Dei non habetur.</i>	82.22
<i>Fidei definitio.</i>	31.5
<i>Fidei efficacia quanta.</i>	158.8
<i>Fidei exercitia quæ vera.</i>	82.10
<i>Fideles ubicunq; terrarum sint coniunctos esse in corpus vnum.</i>	20.6
<i>Figura qualis in Eucharistia poni debeat.</i>	106.20
<i>Figuram esse corporis Christi panem patres dicere solitos.</i>	145.16
<i>Filius an offeratur patri in Missa.</i>	153.2
<i>Fœdera potu ciboq; firmari.</i>	17.5
<i>Forma sacramentorum quæ.</i>	91.11
<i>Fractio panis quomodo se habeat ad mortem Christi.</i>	94.7
<i>Fran-</i>	

I N D E X

- Frangere panem qualis locutio. 53.9
 Frangi in sacramento quid videatur. 73.9
 Funditur verbū quomodo accipiatur. 138.20

G.

- Gelasij Papæ de corporis Christi cum pane
 coniunctione sententia. 194.6
 Glossator decretorum. 198.4
 Gregorij Magni Rom. pont. etas. 187.5
 Gregorij Rom. Pontificis miraculorum cō
 sideratio. 208.22
 Gregorij Roma. Pontificis vitæ descriptio
 quid habeat ponderis. 209.4
 Gregorij Nazianzeni de miraculis Christi
 carmina. 206.1

H.

- Heretici quomodo à patribus coerceri so-
 liti. 181.17
 Hereticis ne detur occasio errandi cauē-
 dum. 65.18
 Hereticos tropis profligari, non ad euertē-
 dam scripturam adduci. 132.13

I N D E X

<i>Heinricus imperatur veneno ex pane Eu- charistico hausto perijt.</i>	91.3
<i>Helias qua virtute sine cibo vixerit dies quadraginta.</i>	230.3
<i>Hieremias quomodo dicat ciuitatem appel- landam, Deus iustitia nostra.</i>	134.2
<i>Hieronymus de Praga combustus.</i>	199.11
<i>Hilarij cum Arianis certamen.</i>	179.15
<i>Hilarij locus pro transsubstantiatione ad- ductus.</i>	47.18
<i>Homo ad quid factus.</i>	15.20
<i>Homo dicitur terra.</i>	54.4
<i>Homo quando, & quomodo in Christo ma- neat, & is contra in illo.</i>	154.13
<i>Homo quomodo dicatur ad similitudinem Dei conditus esse.</i>	124.15
<i>Honorij Rom. Pontificis de Eucharistia ser- uanda decretum.</i>	179.4
<i>Hostia incruenta.</i>	88.11
<i>Hugo.</i>	186.16
<i>Humana Christi natura quomodo presens esse statuatur in cœna.</i>	158.21
<i>Humana nature fors quæ.</i>	26.19
	HII-

I N D E X

- Humanitas Christi non ubiq.* 225.2
Hyperbolæ, & figuræ cur patribus adeo fre-
quentes. 159.9 (24.1
Hyperbolæ patrū sacramenta obfuscant.

I.

- Iacobi Patriarchæ de Christo vaticinium.*
Idē agens et patiēs respectu eiusdē (109.20
pro eodē tempore an possit esse. 81.19.
Idem bis terue cur dixerit Martyr. 34.20
Idiomatum communicatio. 24.16
Idololatria in sacramento euitatur etiā ma-
nente substantia panis. 150.1
Idololatriæ error cur tā diu permissus. 51.10
Idololatriam transsubstantiatores non ca-
uent. 174.1
Imaginū cult⁹ Damasceno probatus. 187.15
Imaginū et statuarū adoratio an licita. 177.3
Imperator Husi & Hieronymi mortem
tulit ægerrime. 199.18
Impijs non præberi corpus Domini. 250.11
Impios etiam Christi corpus percipere si sit
præsens in cœna carnaliter. 221.16

I N D E X

- Increduli mortui sunt etiam vini.* 92.21
Indigne sumere corpus Christi quid. 139.17
*Inductionis partibus omnibus datis, an dia-
 lectice negeturea de qua controuertitur.*
 85.12
Infantes baptizatos fidem habere. 105.12
*Interpretans vnum locum respiciat etiam
 alia.* 125.10
Ioan. Baptista. 215.5
*Ioannes Baptista quomodo dicatur Helias
 esse.* 134.5
*Ioannes Baptista quomodo dicatur lucerna
 ardens.* 134.4
Ioan. Episcopus Hierosolymitanus. 210.15
Ioannes Hussus dammatuſ. 199.11
Ioannes Patriarcha Antiochenus. 108.6
*Ioannes quomodo filius Mariæ virginis dica-
 tur esse.* 135.2
*Ioannes Romanus Diaconus author vitæ
 Gregorij.* 209.6
*Ioannis caput sextum an ad Eucharistiam
 pertineat.* 76.7
Ioannis Damasceni censura. 187.1
 Ioseph

I N D E X

<i>Ioseph.</i>	215.85
<i>Ioseph quomodo caro suorum fratrum dicatur esse.</i>	134.12
<i>Irenæi locus pro transsubstantiatione adductus.</i>	46.10
<i>Isocratis laus.</i>	7.17
<i>Iudas adhibitus conuiuio Domini.</i>	106.10

L.

<i>Laicis quare tantū alteram sacramenti partem tribuerint.</i>	84.2
<i>Lateranense concilium.</i>	49.3
<i>Latina Ecclesia à Theophylacto taxata, et quare.</i>	184.1
<i>Lazari exemplum.</i>	241.20
<i>Lazarus quomodo dormierit.</i>	127.2
<i>Leonis Episcopi Romani locus pro transsubstantiatione adductus.</i>	48.2
<i>Leonis Papæ de Eucharistiæ alimonia sententia quæ.</i>	182.4
<i>Lex quomodo mortem & vitam &c. afferre hominibus dicatur.</i>	136.4
<i>Lingua maledica.</i>	6.7

T

I N D E X

- Linguam nostram cruentari in perceptione sacramentorum quomodo dixerit Chrysostomus.* 167.12
- Linguam nostrā quomodo rubere in perceptione sacramentorum idem dixerit. ibid.*
- Locutiones metaphoricæ quare introductæ.* 22.20
- Locutiones metaphoricæ quid in se contineant, & quam reuerenter sint exponendæ.* 23.12
- Locutiones sacramentales ad analogiā scripturæ sunt referendæ.* 24.8
- Lutherus ad Hyperbolas deflexit.* 219.7
- Luthero placuisse coniunctionem sacramentalem inter corpus Christi & symbola.* 249.18

M.

- Macarij cum defuncti cuiusdam Cramo colloquium.* 185.12
- Magi Pharaonis.* 207.18
- Magistri sententiarum locus.* 40.4
- Magistri sententiarum super confessione Be-*
ren-

I N D E X

<i>vengarij moderatio.</i>	198.19
<i>Māducādi corporis Christi mod^o quis.</i>	156.3
<i>Manducantes indigne quomodo rei fiāt cor poris & sanguinis domini.</i>	139.6
<i>Manducatio spiritualis an alia āb Eucharī stica illa.</i>	251.1
<i>Marci impostoris circa Eucharistiā facta miracula.</i>	207.20
<i>Marcioni vnde ansa sui erroris prābita esse videatur.</i>	65.7
<i>Maria.</i>	215.5
<i>Maria mater Domini quomodo mater Ioā nis dicatur.</i>	135.2
<i>Martini exequiā.</i>	69.1
<i>Marcionis tropus.</i>	63.16
<i>μαρτυρομαρτυρος.</i>	18.1
<i>Materia sacramentorum quā.</i>	91.10
<i>Matrimonij vnde natū Damasceno.</i>	189.5
<i>Melchisedech.</i>	146.17
<i>Melchisedech typus.</i>	74.17
<i>Melchisedech quid obtulerit.</i>	60.23 (243.15
<i>Memoriā & prāsentiā Christi antithesis.</i>	
<i>Metonymia an in verbis cœnæ sit</i>	132.6

I N D E X

- Miracula augere sine scripturæ testimonio non est theologicum.* 250.8
Miracula Christo assignant perpetua qui transsubstantiationem ponunt. 65.15
Miracula Ethnica. 208.8
Miracula in cœnam Domini inducenda nõ esse. 93.14
Miracula in sacramento non sentiuntur, sed prædicantur solum. 94.4
Miracula non sine necessitate coaceruanda. 57.6
Miracula pro asserendo dogmate transsubstantiationis. 49.19
Miracula quæ reijcienda. 207.10
Miracula si fingere liceat ad diluendas obiectiones facile esse Theologum. 71.8
Miraculo ad Christum quomodo aliqui conuersi. 94.1
Miraculorum quæ feruntur circa Eucharistiam facta, ponderatio. 206.12
Miraculum circa S. Ambrosij corpus. 69.1
Missæ Basilij. 189.23
Missæ Græcorum, quid fiat. 189.20
Missæ

I N D E X

- Missæ priuatæ apud veteres nusquam leguntur.* 179.2
- Moses qua virtute quadraginta dies sine cibo vixerit.* 230.3
- Mosis altare contra Amalech extructum quomodo vocetur Deus vexillum meum.* 133.21
- Mulier dicitur ex ossibus viri.* 54.6
- Mures si panem sacrum arroserint quid comedisse censeantur.* 70.5
- Mutatio in Eucharistia quæ qualisque sit.* 110.21
- Mutatio nominum in cœna.* 204.5
- Mutatio nostri in Christum an naturæ consentanea.* 182.19
- Mutatio nostri in sacramentorum perceptione cur tam sæpe commemorata.* 252.15
- Mutatio sacramentalis tractata ab ijs scriptoribus qui tertiam sententiã amplexi sunt.* 162.11
- Mutationis Eucharistiæ modus quis, à quoque ponatur.* 192.21
- Mutatiois in Eucharistia modus qui.* 111.10
- Mutatiois noium in Eucharistia ratio.*

I N D E X

Mutationis sacramentalis facienda mentio.

251.12.

Mysterium corporis Christi edi. 101.7

N.

*Naturarum ambarum in vna persona Christi
si proprietates.* 26.15

*Naturæ Christi non ea lege coniunctæ sunt,
vt quod vnius est proprium id alteri pos-
sit etiam tribui.* 225.12

*Naturæ Christi non diuidendæ, à seq. ipse se-
parandæ.* 224.20

*Naturæ nomē quid apud bonos authores si-
gnificet.* 162.19

Nestorij error. 196.11

*Nicodemi cum Domino de regeneratione di-
sputatio.* 202.15

Nicodemi de regeneratione error. 127.11

Nicodemi erroris causa vbi. 75.10

*Nuncupandi libros ratio quibus de causis
inuenta.* 1.1

O.

Oculi & visus quæ coniunctio. 225.20

ôµαι-

I N D E X

- ὁμοῖα πρὸς τοὺς. 16.9
- Orandum sine intermissione quomodo Paulus dicat esse. 125.9
- Oratio quando tropum ferat, aut non ferat. 223.5
- Origenes an in Eucharistia negotio erroris accusatus. 195.18
- Origenis & Damasceni comparatio. 196.4
- Origenis locus pro transsubstantiatione adductus. 46.16

P.

- Pane corpus suum Christus representavit, teste Tertulliano. 95.15
- Pane & vino representari corpus & sanguinem domini secundum Hieron. 100.1
- Panem & vinum quomodo dicant patres in Eucharistia nullum reliquum esse. 156.12
- Panem fieri Eucharistiam secundum Irenaeum. 160.1
- Panem in carnes convertere Deus potest, sed an velit quaeritur. 190.10

I N D E X

- Panem in sacramento esse scriptura dicit.*
 52.14.
- Panes propositionis.* 74.20
- Panis an accidentia et figuram panis significet.* 57.1
- Panis ἀντίτυπον & corporis Christi secundum quos.* 98.22
- Panis cum corpore Christi coniunctio quæ secundi Gelasium Papam.* 194.7
- Panis Domini an sanctificet.* 194.23
- Panis dominici quid in secessum abeat.*
 195.9
- Panis est corporis Christi signum.* 104.10
- Panis & vini natura per sanctificationem non mutatur.* 113.12
- Panis & vini species quomodo dicantur in virtutem Christi conuerti.* 185.1
- Panis & vinum an idem in conuiujs quod in Eucharistia significant.* 215.11
- Panis & vinum quando corporis & sanguinis Domini ἀντίτυπα sint.* 189.12
- Panis & vinum quomodo in Eucharistia maneat eadem.* 216.1
- Panis*

I N D E X

- Panis & vinum sunt corporis & sanguinis Domini à virtute.* 112.17
- Panis Eucharistiae ad quid factus.* 103.2
- Panis Eucharisticus in cineres & carbones conuersus.* 209.15
- Panis materialis eucharistiae an is sit de quo Ioan. 6. agitur.* 55.22
- Panis naturā in sacramēto manere.* 121.20
- Panis natura quomodo mutetur.* 161.20
- Panis ne an accidentium dignitas sit maior*
151.22
- Panis nomē in sacramēto Eucharistiae quomodo retineatur.* 53.20
- Panis pro omni ciborum genere.* 56.19
- Panis propositiōnis ad quid fiebat.* 102.14
- Panis propositiōis quare postea cōmesti. ibi.*
- Panis quare significet corpus Christi.* 66.10
- Panis quomodo frangatur, & manducetur secundum Cyprianum.* 97.9
- Panis quomodo ponatur esse figura corporis Christi.* 184.6
- Panis saepius meminit Apostolus quā corporis domini in descriptiōe cœnae.* 140.21

I N D E X

- Panis sacramentalis dicitur panis vite.*
 115.22 (108.13)
- Papistica statuta non magnopere curanda.*
- Paschæ nomine quid Apostoli interrogâtes
 Dominum intellexerint.* 137.13
- Passio Domini quomodo dicatur offerri in
 cœna.* 152.13
- Patres, quando Ioannis caput sextum expo-
 nunt, etiam de Eucharistia copiose scri-
 bere solere.* 76.7
- Patres quando videntur transsubstantiatio-
 ni fauere, quid velint.* 251.15
- Patres vt recte intelligantur, quæ tenendæ
 regulæ.* 153.10
- Patronus causæ alicuius quid præstare de-
 beat.* 2.21
- Patrũ recentiorũ sententiæ nõ debent præin-
 dicari veteris Ecclesiæ sententijs.* 156.17
- Patrum testimonia ad tuendum transsub-
 stantiationis dogma, quæ adducant.* 46.9
- Patrum testimonia quibus panem appellat
 signum & figurã corporis domini.* 145.16
- Paulus quomodo dicat nobis aduersus car-
 nem*

I N D E X

nem & sanguinem luctandum non esse.

157.1

Peccati nomine quid veniat. 136.19

Pedum Episcopatus signum. 123.7

Picturae quomodo adorentur. 149.20

Platonis de Isocrate dictum. 7.17

Poculum Domini apud Apostolum quid.

251.19

Potentia Dei. 190.4

Potentiam Dei cur patres de Eucharistia

loquentes praedicent. 203.20

Potentiam Dei regenerationi Christus non

asciscit quasi firmamentum. 202.20

Praecepta Christi seruans quomodo non mo-

riturus sit. 127.3

Praemissis datis an queat negari conclusio.

85.18

Præsentiam qualem fides requirat. 158.16

Propositiones in quibus dicitur aliquid mu-

tari in aliud, an sint eiusmodi ut in his id

demonstrari queat quod fuit antea. 72.6

Propositio: hoc est corpus meum, quid ha-

beat quod demonstratur. 71.16

I N D E X

*Propositio, Hoc est corpus meum, quomodo
à Tertulliano explicata.* 95.19
Purgatorio quid Damascenus tribuerit.
188.4

Q.

*Quanta duo, & corpora duo per transsub-
stantiationem in Eucharistiã simul poni.*
151.72
*Quomodo in Christo nec mas nec foemina
dicatur esse.* 157.9

R.

Realiter. 28.15. & 30.6
Regeneratio. 75.12
Regenerationis lauacrum. 66.18
*Reliquiarum sacramenti conseruatio non
catholice tradita.* 177.20
*Reliquiæ sacramenti quo tempore combu-
ri solite.* *ibid.*
*Reliquiis sanctorum quid Damascenus tri-
buerit.* 187.23
Remissio peccatorum vnde comparetur.
246.4

Re-

I N D E X

- Repraesentari corpus Christi, locutio patri-
bus vsitata.* 145.12
- Rerum disparatarum an possit constitui
mutua praedictio.* 144.2
- Res quandoq; nominari ex eo quod erant, nō
ex eo quod sunt.* 54.10
- Resurrectionem suā quomodo Christus pro-
barit.* 64.1
- Resurgentium animis quale corpus aliqui
tribuerint.* 210.15
- Richardus.* 186.16
- Roffensis.* 72.6. & 101.11. & 163.8.

S.

- Sabellianorum error.* 125.20
- Sacramēta a deo nota olim, vt inde quasi à
rebus notissimis argumenta ducta sint.*
180.22
- Sacramenta an extra vsum permaneant.*
84.16
- Sacramenta diuinitus instituta sunt.* 177.9
- Sacramenta earum rerum nomina habent
quarum sacramenta sunt.* 105.5

I N D E X

- Sacramenta eiusmodi esse ut omnia sacrā-
 mentaliter ibi accipiantur.* 89.13
*Sacramenta habere nomina earum quas si-
 gnificant rerum.* 97.12
Sacramenta noua cur clariora priscis.
 214.1
*Sacramenta Papiistica ipsa etiā extra vsum
 non manere.* 85.6
*Sacramētū perfossū lanceolis emisisse san-
 guinem.* 50.1
*Sacramenta nostra quas prerogatiuas ha-
 beant præ veteribus.* 213.16
Sacramenta quibus rebus constant. 91.8
Sacramenta quibus rebus obfuscata. 23.22
*Sacramēta veterum an eadem quæ nostrā
 57.8*
*Sacramenta veterum eadem quæ et nostrā
 fuisse.* 142.19
Sacramenti contumelia in quid redundet.
 139.17
*Sacramenti Eucharistiæ cum ipso Christo
 collatio.* 122.19
*Sacramēti Eucharistiæ extra vsum suum
 vis*

I N D E X

- vis nulla.* 179.10
Sacramenti Eucharistiæ materia an proſit
 255.5
Sacramenti natura quando & quomodo-
corrumpatur. 65.29
Sacramenti natura quæ. 66.3
Sacramenti partē ſinere excidere quale pec-
catum. 106.5
Sacramēti ratio niſi pluribus communican-
tibus non retinetur. 178.18
Sacramēto plus quam vulgaribus cibus, niſi
transſubſtantiatione conceſſa, non vi-
deri præberi. 51.16
Sacramentorum naturā argumenta aduer-
ſus Neſtorium præbuiſſe veteribus.
 196.16
Sacramentorum nouorum & veterum dif-
ferentia quæ. 59.
Sacramentorū reliquiæ an adorandæ. 177.15
Sacramentorum veterum & recentium dif-
ferentia. 213.5
Sacramentum Eucharistiæ duarum partiū
à Chriſto factum. 83.2

I N D E X

- Sacramētum Eucharistiæ per Papiſtas exponi periculo, & quomodo.* 68.4
Sacramētum Hefychij tempore conuſtū.
 70.21
Sacramentum in carneum digitum verſum. 49.19
Sacramentum quando habeatur. 67.17
Sacramentum quid ſecundum magiſtrum ſententiarum ex Auguſtino. 106.23
Sacramentum quomodo duabus ex rebus dicatur conſtare. 244.1
Sacramentum ſuapte natura ſignum eſſe.
 124.2
Sacramentum verſum in paruum puerum.
 49.21
Sacrificij nomine quid intelligatur. 137.12
Sacrifici quid in Eucharistiæ ſacramento potiffimum vrgeant credendum & ſpe Etandum. 96.3
Sacrificium quale ſit corpus Chriſti. 92.6
Sacrificium viſibile inuiſibilis ſacramentū.
 146.5
Samaritanæ foeminae de aqua à Chriſto promiſſa

I N D E X

<i>missa error.</i>	127.12
<i>Sancta sanctorum quid.</i>	251.20
<i>Sanctificandi vis an sine transsubstantiatione haberi queat.</i>	88.5
<i>Sanctificatio vnde incipiat.</i>	88.2
<i>Sanctorum reliquie Damasceno cultæ.</i>	
187.20	
<i>Sanctos fide etiam colendos dixisse Damascenum.</i>	188.1
<i>Sanctos omnes cum Christo ex pane fore, si ipse ex pane fiat.</i>	80.16
<i>Sanctos omnes sacramento Eucharistiæ adesse quomodo & vnde sequatur.</i>	84.11
<i>Sanguinem Christi in calice non esse si vinum ibi esse desinat.</i>	97.21
<i>Sanguinem Domini cum uino demonstrari scripsit Cyprianus.</i>	161.15
<i>Sanguinem è latere Domini haustum esse in cratere mystico secundum Chrysostomum.</i>	167.21
<i>Sanguis quomodo dicatur anima.</i>	134.10
<i>Scotus cur dogma transsubstantiationis approbauerit.</i>	49.11

I N D E X

- Scotus quid doceat in propositione : hoc est
 corpus meum demonstrari.* 71.15
Scripturæ interpretatio qualis esse debeat.
 124.5
*Scripturæ testimonia ad tuendam transsub-
 stantiationem quæ adducant.* 42.21. & de-
 incept.
*Sensum verborum ab insipientibus nõ per-
 cipi.* 217.18
*Sensus primum oblatus nisi cõsideratis alijs
 locis non est arripiendus.* 126.20
Sensus quomodo cum verbis portetur.
 217.10
*Signa certissime largiuntur quod signifi-
 cant.* 123.9
*Significari corpus Christi per panem etiam
 patres dicunt.* 145.12
Significatio sacramentalis quæ qualisq; sit.
 159.13
Signum quale poni in Eucharistia debeat.
 106.20
Solaris corporis & lucis quæ coniunctio.
 225.16

Spiri-

I N D E X

<i>Spiritualis alimoniam à patribus semper respici.</i>	154.3
<i>Spiritus imprudenter comparari corporibus.</i>	69.16
<i>Spiritus sancti actio interuenit in communicando.</i>	253.5
<i>Spiritus sancti datio absentiam Christi testatur.</i>	78.21
<i>Spiritus sancti in sacramento opus.</i>	172.12
<i>Spiritum sanctum quomodo in Apostolos Christus efflauit.</i>	134.17
<i>Substantialiter.</i>	28.16. & 30.6
<i>Superstitiones Gregorij tempore iam multæ in ecclesiam irrupere.</i>	187.7
<i>Symbola in corpus Christi quomodo mutantur.</i>	98.1
<i>Symbola non abijcere naturam pristinam.</i>	119.18
<i>Symbola num adoranda.</i>	176.8
<i>Symbolis honos aliquis citra adorationem tribuitur.</i>	174.10
<i>Symbolorum et significatarum rerum quantitas coniunctio.</i>	139.19

I N D E X

- Symbolorum naturam ante & post consecrationem eandem semper esse.* 122.22
- Symbolorum naturam in Eucharistia manere.* 191.23
- Symbolorum naturam manere quomodo patres negent.* 158.4
- Symbolorum quae sunt rebus interdum attribui, & contra.* 153.15
- Symbolorum quae sunt, rei significatae tribui.* 169.3
- Symeon.* 215.5
- Synecdocha an in verbis coenae sit.* 132.1
- Synecdochen in verbis coenae qui admittant.* 220.11
- Synodus Chalcedonensis.* 108.10
- Synodus Ephesina quae & qualis.* 108.5

T.

- Templum corpus Christi triduo restauratum.* 127.6
- Tempus humilitatis Christi transit.* 86.22
- Terra quomodo adoranda.* 173.10
- Theodoriti aduersus haereticos scripta quadam.* 173.10

I N D E X

<i>lia.</i>	109.1
<i>Theodoriti contra Nestorium liber.</i>	108.14
<i>Theodoritus aduersatur transsubstantiationi.</i>	108.15
<i>Theodoritus quis quaq; etate vixerit.</i>	108.1
<i>Theophylacti verba de sacramento Eucharistiae excussa.</i>	184.15
<i>Theophylacti censura.</i>	183.16
<i>Theophylacti pro transsubstantiatione adductus locus.</i>	48.7
<i>Tertulliani locus pro transsubstantiatione adductus.</i>	46.14
<i>Thomæ Cranmeri Archiepiscopi Cantuariensis industria.</i>	3.13
<i>Tractationis de Eucharistia capita quæ.</i>	39.5.
<i>Traditur verbum quomodo accipiatur.</i>	138.20
<i>Traianus precibus Gregorij ex inferis ereptus scilicet.</i>	188.5
<i>Transsubstantiatio an in baptismo requiratur.</i>	75.5
<i>Transsubstantiatione figuras veteris testa-</i>	

I N D E X

- menti tolli.* 74.6
*Transsubstantiationem carere sensus, ratio-
 nis, experientia & suffragijs.* 82.19
Transsubstantiationem sequuntur absurda.
 70.5
*Transsubstantiationis dogma accedit ad Mar-
 tionitarum tropum.* 63.16
*Transsubstantiationis dogma à Græca Ec-
 clesia non acceptum.* 200.20
*Transsubstantiationis dogma cum sano do-
 gmate collatum.* 18.5
*Transsubstantiationis dogma cur primū con-
 futet.* 39.22
*Transsubstantiationis dogma ferro & flam-
 ma cōstabilitū, hoc est, tyrannice.* 200.10
Transsubstantiationis fulcra subuersa.
 123.12
*Transsubstantiationis dogma hæsit in ani-
 mis nostrorum hominum.* 35.10
Transsubstantiationis dogma ineptū. 19.12
*Transsubstantiationis dogma nō ita uti nūc
 magnifac-tum semper.* 201.13
*Transsubstantiationis dogma quibus argu-
 mentis*

I N D E X

- mentis tueantur.* 42.20. & deinceps
Transsubstantiationis miraculū nullibi apud
patres scriptum. 206.1
Transsubstantiationis nulla apud Augusti-
num fit mentio. 103.12
Transsubstantiationis nulla vel admiratio
vel mentio in sacris literis. 79.20
Transsubstantiationis opinione sublata mul-
ta absurda tolli. 218.8
Transsubstantiationis opinio recens. 199.23
Transsubstantiatio quando, à quo, & quo-
modo fiat. 40.5
Transsubstantiatio quibus argumentis euer-
tatur. 52.12
Transsubstantiatio ubi pleno decreto con-
stituta. 199.14
Transsubstantiatio videtur requiri in sacra-
mento. 50.22
Tropi ne sint in præceptis Dei. 223.20
Tropis nisi utamur hæreticis resisti non po-
test. 132.14
Tropos cum libet fingunt, cum non libet re-
spuunt Papiſtæ. 198.20

I N D E X

- Tropos in scripturis prophetis facile ad-*
mitti. 223.14
- Tropum esse in verbis cœnæ secundum Au-*
gustinum. 104.13
- Tropum qui in verbis cœnæ est, eundem in*
scripturis frequentem esse. 133.4
- Tropis in scripturam admisis an præcepta*
Dei labascant. 222.3
- Tropus in verbis cœnæ quare sit.* 105.1
- Tropus in verbis cœnæ quinam videatur*
inesse. 132.1
- Tropus quare in verbis cœnæ admittendus.*
 141.6.
- Tyro obsessa quæ miracula facta.* 208.12

V.

- Velum muliebre quid significet.* 136.16
- Verba cœnæ crassam Christi præsentiam*
non postulant. 233.3
- Verba cœnæ cur tropice accipienda.* 141.4
- Verba cœnæ non eo sensu accipi oportere,*
ut transsubstantiatio statuatur, alijs scri-
pturæ locis patet. 144.6
- Verba*

I N D E X

- Verba Domini quomodo dicantur esse iudicium veritas, iustitia, &c.* 135.13
- Verba: hoc est corpus meum, quomodo plana, quomodo item obscura.* 127.18
- Verba, quod pro vobis tradetur, quomodo accipienda.* 143.10
- Verbi vis & efficacia.* 215.21
- Verbo Dei conseruandam esse vim suam.*
52.1
- Verborum Domini: Hoc est corpus meum, vim quantam Papis & fingant.* 67.10
- Verborum Domini vis non diminuenda.*
216.9
- Verborum cœnæ Domini interpretatio per Metonymiam.* 248.22
- Verborum cœnæ explanatio.* 128.8
- Verborum cœnæ sensus.* 124.2
- Verborum: hoc est corpus meum, perspicuitas non tantopere prætexenda, pluribus modis ostenditur.* 124.5
- Verbum Christi prædicatum sinere excidere peccatum quale.* 106.3
- Verbum Dei quomodo dicatur esse semen*

I N D E X

- 212.1
Verbum quomodo caro factū esse dicatur.
- 134.22
*Vercellense concilium pro transsubstantia-
 tione adductum.* 48.22
- Veritas corporis Christi quomodo dicatur
 ubiq; diffusa.* 104.1
- Veteres cum manna haberēt idem quod nos
 manducasse.* 58.9
- Vincentij de Gregorij vita sententia.*
 209.6
- Victorinus.* 186.17
- Victor pontifex Romanus perijt hausto ve-
 neno ex calice.* 91.1
- Vinum Eucharisticum cruoris simile red-
 ditum.* 208.2
- Viri & vxoris coniunctio cum Christi et
 suorum comparata.* 20.10
- Vita longa in primis expetitur.* 10.11
- Vites non accidentia sed vinum producere.*
 56.5
- Vuicleffus damnatus.* 49.8
- Vuicleffus damnatus.* 199.10
- Zuin-

I N D E X

Z.

Zuinglius sacramenta nuda non statuit.

219.10

Zuinglius signa minime vacua ponit.

249.14

Zuinglius veritus ne Lutherus Christum
impanaret. 219.15

D. AVGVSTINI AD DAR-
danum locus quo exponitur:
quomodo Christus
sit ubiq̃.

CVM enim sit Christus Deus & ho-
mo, Deus vtiq̃, vnde dicit: Ego &
pater vnum sumus. homo autem, vnde di-
cit: Pater maior me est. Idemq̃ filius Dei
vnigenitus à patre, vnde dicit: Et filius ho-
minis ex semine David secundum carnem.
Vtrunq̃ in illo obseruandum cum loquitur,
vel cum scriptura de illo loquitur, & quid
secundum quid dicatur intuendum. Nam si-
cut vnus est anima rationalis & caro, &
vnus Christus est verbum & homo. Pro-
inde quod ad verbũ attinet, creator est Chri-
stus. Omnia enim per ipsum facta sunt. quod
vero ad hominem, creatura est Christus. Fa-
ctus est enim ex semine David secundũ car-
nem, & in similitudinem hominum factus.
Item quia in homine duo sunt, anima & ca-
ro, secundum animam tristis fuit vsque ad
mortem

mortem, secundum carnem passus est mortem. Nec tamen cum filium Dei Christum dicimus, hominem separamus: aut cum eundem Christum filium hominis dicimus, separamus Deum. secundum hominem namque in terra erat, non in caelo ubi nunc est, quando dicebat, Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit filius hominis, qui est in caelo. Quamuis secundum id quod filius Dei erat, esset in caelo: secundum id vero quod filius hominis erat, adhuc esset in terra, nondumque ascendit in caelum. Similiter cum secundum id quod filius Dei est, sit Dominus gloriae: secundum id autem quod est filius hominis, crucifixus sit, ait tamen Apostolus: Si enim cognouissent Dominum gloriae, nunquam crucifixissent. Ac per hoc & filius hominis erat in caelo, & filius Dei secundum hominem crucifigebatur in terra. Sicut ergo potuit recte dici, Dominus gloriae crucifixus, quum ad solam carnem illa passio pertineret: ita recte dici potuit, Hodie mecum eris in paradiso, cum iuxta humanam hu-

militatem per carnem in sepulchrum, per
animã in inferno illo die futurus esset. iuxta
diuinam vero immutabilitatem, nunquam
de paradiso, quia ubiq; est semper, recessis-
set. Noli igitur dubitare, ibi nunc esse homi-
nem Christum Iesum, vnde venturus est,
MEMORITE RQVE RECOLE,
Et fideliter tene Christianam confessionẽ.
Quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in
cælum, sedet ad dextram patris, nec aliunde
quàm inde venturus est ad viuos & mor-
tuos iudicandos. Et sic venturus est illa an-
gelica voce testante, quemadmodum visus
est ire in cælum, id est, in eadem carnis for-
ma atq; substantia: cui profecto immorta-
litate dedit, naturam non abstulit. Secun-
dum hanc formam non est putandus ubiq;
diffusus. Cauendum enim, ne ita diuinitatem
astruamus hominis, vt veritatem corporis
auferamus. Non est autem consequens, vt
quod in Deo est, ita sit ubiq; vt Deus. Nam
et de nobis veracissima scriptura dicit, quod
in illo viuimus, sumus, & mouemur: nec
tamen

tamen sicut ille ubiq̄ sumus, sed aliter ho-
mo ille in Deo, quoniam & aliter & Deus
in homine proprio quodam & singulari mo-
do. Vna enim persona Deus et homo
est, et utrūq̄ est vnus Christus
Iesus, ubiq̄ per id quod
deus, in coelo autē
per id quod
homo.

TIGVRI APVD AN-
dream Gesnerum F. & Rodol-
phum Vuysenbachium.

773060 - K